

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નંબર ૯૧૧/૨૦૧૬

આર/વિશેષ નાગરિક અરજી નંબર ૧૬૯૩/૨૦૧૫ માં

સાથે

નાગરિક અરજી (સ્ટે માટે) નંબર ૨/૨૦૧૬

આર/લેટર્સ પેટન્ટ એપ્લિકેશન નંબર ૯૧૧/૨૦૧૬ માં

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે :

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ જે. બી. પારડીવાલા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિરેશકુમાર બી. માયાની

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?	હા.
૨	પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા.
૩	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની યોગ્ય નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ પણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

=====

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

કરીમભાઈ દાદામિયા પિરઝાદા અને ૧ અન્ય(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા નંબર ૧ તરફથી વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી સાથે શ્રી રાકેશ પટેલ અને સાથે એ.જી.પી.(૧) શ્રી વિનય વિશેન
પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી જય એમ. ઠક્કર (૬૬૭૭) સાથે વરિષ્ઠ
વકીલ શ્રી મેહુલ એસ. શાહ

=====

કોરમ:માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી વિરેશકુમાર બી. માયાની

તારીખ:૧૩/૧૧/૨૦૧૯

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા દ્વારા)

૧ લેટર્સ પેટન્ટ એક્ટની કલમ ૧૫ હેઠળની આ અપીલ ગુજરાત રાજ્ય (મૂળ પ્રતિવાદી નંબર ૧) દ્વારા કરવામાં આવી છે, જે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૬૯૩ /૨૦૧૫ માં છે, જે પ્રતિવાદી નંબર ૧ (મૂળ અરજદાર) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૪ ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશને પડકારવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા નોટરી પબ્લિક તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટેનું તેમનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમને નોટરી પબ્લિક તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાથી કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યા હતા અને આ કોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા ઉપર જણાવેલ રિટ અરજીમાં પસાર કરાયેલા ૧૨ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૬ ના રોજના ચુકાદા અને આદેશ વિરુદ્ધ નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન સિંગલ જજે મૂળ અરજદાર દ્વારા પસંદ કરાયેલી રિટ અરજીને મંજૂરી આપી હતી.

૨ આ અપીલને જન્મ આપતી હકીકતો નીચે પ્રમાણે સારાંશિત કરી શકાય છે:

૨.૧ અહીં પ્રતિવાદી નંબર ૧ (મૂળ અરજદાર) એ ડિસેમ્બર ૧૯૮૪માં ગુજરાત બાર કાઉન્સિલની ચાદીમાં પ્રવેશ કર્યો હતો.બાદમાં, તેમની ગુજરાત સરકાર દ્વારા નોટરી પબ્લિક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને આ સંબંધમાં મૂળ અરજદારની તરફેણમાં પમી જુલાઈ ૨૦૦૨ના રોજ પ્રેક્ટિસ કરવા માટેનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું.મૂળ અરજદાર સામે ૨૪મી માર્ચ, ૨૦૧૪ના રોજ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો કે અરજદારે ૨૮મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૮ના રોજ રામદેવભાઈ સુકાભાઈ મોઢવાડિયાની તરફેણમાં મણિબેન નામની વ્યક્તિની છેતરપિંડીપૂર્ણ પાવર ઓફ એટર્નીની નોંધ લીધી હતી. ફરિયાદીએ એવો આક્ષેપ કર્યો હતો કે સદર મણિબેને તેમની માતા, જેમનું તારીખ ૮મી માર્ચ ૧૯૮૯ ના રોજ અવસાન થયું હતું, તેમની ખોટી ઓળખ આપીને છળકપટથી વેશ ધારણ કર્યો હતો અને વારસદારોના પ્રવેશના ઉત્તરાધિકારને પણ ૭મી જુલાઈ ૨૦૦૨ના રોજ પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ ૩જી મે, ૨૦૧૪ના રોજ કાયદા વિભાગના નાયબ સચિવ દ્વારા અરજદારને નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી, જેમાં અરજદારને તેનો ખુલાસો માંગવામાં આવ્યો હતો.અરજદારે ૧૨ મે, ૨૦૧૪ના રોજ પોતાનો લેખિત જવાબ દાખલ કર્યો હતો.તપાસ અધિકારીએ ૨૧ નવેમ્બર ૨૦૧૪ના તેમના તપાસ અહેવાલમાં તારણ કાઢ્યું હતું કે અરજદારે નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૫૨ (ટૂંકમાં, "અધિનિયમ, ૧૯૫૨") ની કલમ ૧૦ (ડી) હેઠળ ગંભીર ગેરવર્તણૂક કરી હતી, જે નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ (ટૂંકમાં, "નિયમો,

૧૯૫૬") ના નિયમ ૧૩ના પેટા નિયમ (૧૨) માં નિર્ધારિત કોઈપણ દંડ લાદવાની બાંહેધરી આપે છે.તદનુસાર, સક્ષમ સત્તામંડળે યોગ્ય આદેશ પસાર કરવા માટે યોગ્ય સરકાર એટલે કે રાજ્ય સરકારને તેમના અહેવાલ સાથે આ બાબત મોકલી હતી.રાજ્ય સરકારે ૩૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ના રોજ નીચેનો આદેશ પસાર કર્યો હતો:

“ગુજરાત સરકાર

કાયદા વિભાગ

અનુક્રમ નંબર એનટીઆર-૧૦૨૦૧૪-૪૧૩-૧૨૧૫-એ

સચિવાલય, ગાંધીનગર

તારીખ:૦૩ – ડિસેમ્બર-૨૦૧૪

જાહેરનામું:

નોટરી અધિનિયમ-૧૯૫૨ની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમો હેઠળ, શ્રી કરીમભાઈ ડી. પીરઝાદા, વકીલની તાલુકા અને જિલ્લા પોરબંદર માટે નોટરી પબ્લિક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે, જેનો નોટરી નોંધણી નંબર ૪૧૨/૨૦૦૨ તારીખ ૦૫/૦૭/૨૦૦૨ છે.

શ્રી રાજન દામોદર કિલ્લાકરે નામના ફરિયાદીએ નોટરી નિયમો-૧૯૫૬ના નિયમ-૧૩ હેઠળ નોટરીના વ્યવસાય સાથે સંબંધિત ગેરવર્તણૂકનો આરોપ

લગાવીને નોટરી શ્રી કરીમભાઈ ડી પીરઝાદા સામે ફરિયાદ દાખલ કરી હતી.ફરિયાદના સંદર્ભમાં સરકારે તપાસ સક્ષમ અધિકારીને સોંપી હતી.ફરિયાદી અને નોટરી દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક તેમજ લેખિત પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, સક્ષમ સત્તામંડળે સરકારને તારીખ ૨૧/૧૧/૨૦૧૪ નો અહેવાલ સુપરત કર્યો છે, જેને આ જાહેરનામાનો ભાગ માનવામાં આવશે.

સક્ષમ અધિકારી દ્વારા સરકારને સુપરત કરવામાં આવેલા અહેવાલ અનુસાર, દસ્તાવેજી પુરાવાના આધારે તે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદીની માતા મણિબેન પ્રભુદાસ (મણિબેન દામોદર) નું મૃત્યુ ૧૯/૦૨/૧૯૮૯ના રોજ થયું હોવા છતાં, મણિબેન પ્રભુદાસ ૨૮/૦૧/૨૦૦૮ પર નોટરી સમક્ષ હાજર રહ્યા હતા અને વિવાદિત પાવર ઓફ એટર્નીનો અમલ કર્યો હતો.આવા જનરલ પાવર ઓફ એટર્નીને છેતરપિંડીથી તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા અને નોટરીએ પાવર ઓફ એટર્ની તૈયાર કરતી વખતે મણિબેન પ્રભુદાસ અને સાક્ષી કમલેશભાઈ ભદ્રેચાના યોગ્ય ઓળખ પુરાવા મેળવ્યા ન હતા.પોલીસ રિપોર્ટ અનુસાર, છગનગિરી શંકરગિરીની પત્ની વિજયા બેન દ્વારા મનીબેન પ્રભુદાસની બનાવટી સહી કરવામાં આવી હતી અને સાક્ષી કમલેશભાઈ ભદ્રેચાની બનાવટી સહી વિવાદિત પાવર ઓફ એટર્નીમાં સત્તા મેળવનાર રામદે સુકા મોઢવાડિયા દ્વારા કરવામાં આવી હતી.નોટરીએ તેની સામેના દસ્તાવેજને ખોટી રીતે નોંધાવ્યો (અમલમાં મૂક્યો) અને આમ કરીને, નોટરી શ્રી કરીમભાઈ ડી પીરઝાદા,

રહેવાસી- રાણાવાવ, પોરબંદર જિલ્લો, એ નોટરી અધિનિયમ અને નોટરી નિયમોની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે અને નોટરી અધિનિયમની કલમ ૧૦ (ડી) હેઠળ ગંભીર પ્રકારનું ગેરવર્તણૂક અને અનુશાસનહીનતા કરી છે.આમ, આ કિસ્સામાં, પોરબંદરના રહેવાસી નોટરી શ્રી કરીમભાઈ ડી પીરઝાદા દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલ ગંભીર પ્રકારની ગેરવર્તણૂક અને અનુશાસનહીનતા સ્પષ્ટ રીતે સાબિત થઈ છે, સરકારે તેમનું પ્રમાણપત્ર રદ કરીને તેમને નોટરી તરીકે કાયમી ધોરણે બરતરફ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.તેથી, નોટરી શ્રી કરીમભાઈ ડી પીરઝાદાના નોટરીનું પ્રમાણપત્ર, નોટરી નોંધણી નંબર ૪૧૨/૨૦૦૨ હોવાથી રદ કરવામાં આવે છે અને તેમને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવે છે.

ગુજરાતના રાજ્યપાલના હુકમથી અને તેમના નામે.

સહી (અવાચ્ય)

(ડી. એમ. ભાભર)

સરકારના ઉપસચિવ

કાયદા વિભાગ "

૩ અરજદાર ઉપર ઉદ્દેખિત વિવાદિત આદેશથી અસંતુષ્ટ અને વ્યથિત હોવાથી આ અદાલત સમક્ષ ૨૦૧૫ની વિશેષ નાગરિક અરજી નંબર ૧૬૯૩ દાખલ કરીને તેને પડકાર્યો હતો.

૪ અરજદાર દ્વારા વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ બે ગણી દલીલો ઉઠાવવામાં આવી હતી.વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રથમ દલીલ નિયમો, ૧૯૫૬ના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (i) ની માન્યતાને લગતી હતી.વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે નિયમો, ૧૯૫૬ નો નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (i) અમાન્ય છે કારણ કે તે નોટરી પબ્લિકને પ્રેક્ટિસથી કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધિત કરવાની સજાની જોગવાઈ કરે છે કારણ કે આ નિયમ પેરેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૦ ની મર્યાદાની બહાર જાય છે જે કાયમી પ્રતિબંધનો દંડ લાદવાની સત્તા આપતો નથી.

૫ વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ રજૂ કરાયેલી બીજી દલીલ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉલ્લંઘનને લગતી હતી.અરજદાર વતી વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય સરકારે પ્રમાણપત્ર રદ કરીને દંડ લાદતા પહેલા તેમને સુનાવણીની તક આપવી જોઈતી હતી.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અરજદારને અહેવાલમાં નોંધાયેલા તારણો અને દંડના સંદર્ભમાં તેના

કેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાની કોઈ તક મળી ન હતી અને આવા સંજોગોમાં, અંતિમ આદેશ કાયદામાં દૂષિત હોવાનું કહી શકાય.

૬ અરજદાર ઉપર ઉદ્દેશિત બંને બાબતો પર વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ સફળ થયો.નિયમો, ૧૯૫૬ના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) ની માન્યતાના સંદર્ભમાં પ્રથમ દલીલનો જવાબ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો:

“ ૫.૨ વર્તમાન કેસમાં, અરજદાર સામે દંડાત્મક આદેશ કલમ ૧૦ ની પેટા કલમ (ડી) હેઠળ આ આધાર પર પસાર કરવામાં આવ્યો હતો કે અરજદાર ગેરવર્તણૂક માટે દોષી છે.દંડ લાદવા માટે, નિયમના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (I) ને અમલમાં મૂકવામાં આવે છે.

૬. અરજદાર માટે વિદ્વાન વકીલની પ્રથમ રજૂઆત એ હતી કે વિવાદિત આદેશ કાયદામાં ખરાબ છે કારણ કે તે અરજદારને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધ મૂકવાનો દંડ લાદે છે, તેને શરૂઆતમાં જ સ્વીકારી શકાય છે.આના સમર્થનમાં, શ્રી કાશી પ્રસાદ સક્સેના વિરુદ્ધ ચુપી રાજ્ય [એઆઈઆર ૧૯૬૭ અલ્હાબાદ ૧૭૩] માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે નોટરીઝ રૂલ્સ, ૧૯૫૬ ના નિયમ ૧૩(૧૨)(બી) નું અર્થઘટન એક્ટની કલમ ૧૦ ની જોગવાઈના સંદર્ભમાં કર્યું હતું અને નિયમ ૧૩(૧૨) (બી)ને અમાન્ય ઠેરવ્યો હતો કારણ કે તે નોટરીને પ્રેક્ટિસથી કાયમી ધોરણે બાકાત

રાખવાની સજાની જોગવાઈ કરે છે, એ આધારે કે આ નિયમ એક્ટની કલમ ૧૦ ના અવકાશની બહાર જાય છે જે કાયમી ધોરણે બાકાત રાખવાની આવી સજા લાદવા માટે સક્ષમ નથી.

૬.૧ ઉચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું કે,

“.....એવું જણાય છે કે કેન્દ્ર સરકાર પેટા કલમ (૨) ના પ્રારંભિક શબ્દો દ્વારા અથવા તે જોગવાઈમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ કલમ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તા હેઠળ નિયમ બનાવી શકે છે.તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જે કાયદા હેઠળ નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે તેમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈ સામે કોઈ નિયમ લડત આપી શકતો નથી.કલમ ૧૦ અથવા/કાયદાની અન્ય કોઈ કલમ રાજ્ય સરકારને કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરવા સિવાય કોઈ મોટી સત્તા પ્રદાન કરતી નથી. તેથી કાયદાની કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૨) દ્વારા આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તાઓ પણ કેન્દ્ર સરકારને એવા નિયમ ઘડવાનો અધિકારક્ષેત્ર આપી શકતી નથી જે કાયદાની કલમ ૧૦ના અવકાશથી ઘણો આગળ વધે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે કાયદાની કલમ ૧૦ યોગ્ય સરકારને વ્યક્તિને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તા આપતી નથી અને તે સત્તાને નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી નામ દૂર કરવા સુધી મર્યાદિત કરે છે, ત્યારે કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તા નિયમો દ્વારા આપી શકાતી નથી.” (ફકરો ૨૦)

૬.૧.૧ તેણે વધુ તર્ક આપ્યો,

“જો કોઈ વ્યક્તિનું નામ નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરવામાં આવે, તો તેની ફરીથી અરજી કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી. પરંતુ એકવાર તે કાયમ માટે પ્રતિબંધિત થઈ જાય, તો તે ફરી ક્યારેય અરજી કરી શકશે નહીં. કલમ ૧૦ અથવા કાયદાની અન્ય કોઈ જોગવાઈ હેઠળ, સરકાર પાસે કાયમી પ્રતિબંધની આત્યંતિક સજા આપવાનો અધિકાર નથી. તેથી અમારા મતે, કલમ ૧૩ (૧૨) (બી), જ્યાં સુધી તે યોગ્ય સરકારને નોટરીને વ્યવહારમાંથી કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધિત કરવા માટે અધિકૃત કરે છે, તે કેન્દ્ર સરકારની નિયમ બનાવવાની સત્તાની બહાર છે અને તે કારણોસર અમાન્ય છે. તેથી રાજ્ય સરકારનો આદેશ જ્યાં સુધી તે અરજદાર અપીલકર્તાને નોટરીનો વ્યવસાય કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકે છે ત્યાં સુધી તે અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે અને રદ કરવા પાત્ર છે.” (ફકરો ૨૦) “અમે એ પણ નિર્દેશ કરવા માંગીએ છીએ કે નિયમ ૧૩” નોટરીના વ્યાવસાયિક અને અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ “તરીકે છે. પરિણામે તે નિયમ કાયદાની કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૨) માં સમાવિષ્ટ સામાન્ય સત્તાઓ હેઠળ નહીં, પરંતુ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) ની કલમ (જી) હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો છે. તે કલમ કેન્દ્ર સરકારને “નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કરવાની રીત” પ્રદાન કરતો નિયમ ઘડવાની મંજૂરી આપે છે.” નોટરીઓની તપાસ જે રીતે થઈ શકે છે” તે અભિવ્યક્તિમાં કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તાને સમજવામાં આવતી નથી.”

૬.૧.૨ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તા મુખ્ય વૈધાનિક જોગવાઈને સમજી શકાતી નથી, તેથી નિયમના આધારે, ઉપરોક્ત દંડ નિર્ધારિત અને લાદવામાં આવી શકતો નથી.

“તેથી વ્યક્તિને કાયમ માટે પ્રતિબંધિત કરવાના આદેશને મંજૂરી આપતો નિયમ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) (૭) ના અવકાશની બહાર હશે અને તે કારણોસર તે પણ રદબાતલ થશે.” (ફકરો ૨૧)

૭ બીજી દલીલના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા નોંધાયેલા તારણો નીચે મુજબ છે;

“ ૬.૩ બીજા સ્થાને અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે યોગ્ય સરકાર એટલે કે રાજ્ય સરકારે દંડ લાદતા પહેલા અરજદારને નોટિસ આપવી જોઈએ. અરજદારને દંડ અંગે પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની તક ન હોવાથી, અંતિમ આદેશ કાયદાકીય રીતે દૂષિત થઈ ગયો હતો.

૬.૪ આગળ જતાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દંડ ગેરવર્તણૂકની ગંભીરતાને અનુરૂપ હોવો જોઈએ. આ દલીલને વિસ્તૃત અને વિકસાવતા, એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે અરજદારે વ્યવસાયિક દુરાચાર તો દૂર, ‘ગેરવર્તણૂક’ કરી હોવાનું ભાગ્યે જ કહી શકાય. કાયદાની કલમ ૧૦ (ડી), આગળ રજૂ કરાયેલ વિદ્વાન સલાહકાર, વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકની વાત કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દંડ નક્કી કરતી વખતે, કથિત અને સાબિત થયેલા ગેરવર્તણૂકનું સ્વરૂપ અને પ્રમાણ સુસંગત વિચારણા છે. અરજદારના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, જો સૂચિત દંડ માટે નોટિસ આપવામાં આવી હોત, તો અરજદાર તેના કેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરીને સમજાવી શક્યો હોત કે જો આરોપો સ્વીકાર્યા વિના સ્વીકાર કરવા માટે સાબિત કરવામાં આવ્યા હોય, તો પણ તે કોઈ ચોક્કસ સજાની બાંહેધરી આપતું નથી.

૬.૫ ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારે પ્રામાણિક વિશ્વાસ સાથે કામ કર્યું કારણ કે વૃદ્ધ મહિલા દસ્તાવેજ પર લગાવેલો પોતાનો ફોટો લઈને આવી હતી અને તેની સાથે રહેલા વ્યક્તિ શ્રી કમલેશભાઈ ભટ્ટેચા દ્વારા તેની ઓળખ કરવામાં આવી હતી.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારે ન તો કોઈ લાભ મેળવ્યો, ન તો કોઈ ભ્રષ્ટ કામ કર્યું, ન તો આવા કોઈ ઈરાદાથી કામ કર્યું; ૮૦ વર્ષની વૃદ્ધ મહિલા કે જે પાવર ઓફ એટર્ની માટે આવી હતી અને ફોટોગ્રાફ સાથે ઓળખાઈ હતી, તેની સાથે સહાનુભૂતિ દર્શાવીને, તેમણે નોટરાઈઝેશન કર્યું, જે કોઈ ગેરવર્તણૂક નહોતી, એમ અરજદારના જાણકાર વકીલે રજૂ કર્યું.વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારનું વર્તન બેદરકારી અથવા કાળજીના અભાવનું શ્રેષ્ઠ હતું, પરંતુ તે ગેરવર્તણૂકને સખત અર્થમાં ગણાવું નથી.વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, નોટરીના લાઇસન્સને રદ કરવાની સજા આપવા માટે ગુનાહિત કાર્યવાહી જેવી "મેન્સ રિયા"નું તત્વ જરૂરી છે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે સજાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે આ વર્તનને નૈતિક અધોગતિ તરીકે ગણવું એ ગંભીર બાબત નથી.તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે દંડ લાદતા પહેલા કોઈ નોટિસ જારી કરવામાં આવી ન હતી, ત્યારે અરજદારને દંડ માટે ઉપરોક્ત પાસું રજૂ કરીને તેના કેસનો બચાવ કરવાની તકથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો હતો.

૬.૬ ઉપરોક્ત તમામ રજૂઆતોને સ્વતંત્ર રીતે વિનંતી કરવામાં આવી હતી અને એ દલીલને સમર્થન આપવા માટે પણ કે ઉપરોક્ત કારણોસર યોગ્ય સરકારે લાદવામાં આવતા દંડના પાસા પર પોતાનું મન લાગુ કરવું જરૂરી હતું, તેથી પણ, દંડની વાસ્તવિક લાદણી પહેલાં નોટિસ એક અનિવાર્ય જરૂરિયાત હતી.એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તે રીતે પણ અરજદારને બચાવ કરવાની તકથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો હતો અને તેને દંડના પાસા પર પોતાનો કેસ રજૂ કરવાનો કોઈ પ્રસંગ

મળ્યો ન હતો, તે તેના માટે ગંભીર પૂર્વગ્રહ પેદા કરે છે અને સમગ્ર નિર્ણય દૂષિત થઈ ગયો હતો.

૬.૭ ઉપરોક્ત ગણતરી પર અરજદારની રજૂઆત પર વાંધો ઉઠાવતા, વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે દંડ લાદતા પહેલા નોટિસ જારી કરવી જરૂરી નથી કારણ કે નિયમોમાં ક્યાંય પણ આવી નોટિસની જોગવાઈ નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારને બચાવ કરવાની તક મળી હતી જેથી તપાસ દરમિયાન તેની સામેના આરોપોનો જવાબ આપી શકાય અને જ્યારે નિયમો દંડના તબક્કે બીજી કારણદર્શક નોટિસ આપવાનું વિચારતા ન હોય, ત્યારે રજૂઆત યોગ્ય ન હોઈ શકે. વિદ્વાન એ. જી. પી. અનુસાર, તેથી આવી જરૂરિયાતને કુદરતી ન્યાયના ભાગ તરીકે ગણી શકાય નહીં અને સૂચિત દંડની નોટિસ ન આપવી એ કુદરતી ન્યાયનો ભંગ ન હોઈ શકે. ”

૮ વિવાદિત ચુકાદામાં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા લેવામાં આવેલ અંતિમ નિષ્કર્ષ નીચે મુજબ છે:

“૧૦.૨ ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, ગુનેગાર નોટરીને સૂચિત દંડનો બચાવ કરવાની તક આપવી પડશે. નોટરી કાયદેસર રીતે બચાવના અધિકારનો દાવો કરી શકે છે, જેમાં લઘુત્તમ સંજોગો, અને પરિચર પાસાઓ અને અન્ય સંબંધિત વિચારણાઓ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવે છે જેથી તેઓ વિચારણા કરાયેલ દંડમાંથી એક લાદવા અને/અથવા પસંદગીને ધ્યાનમાં લેવા માટે યોગ્ય સરકાર સાથે તોલવું પડે.

૧૦.૩ ઉપરોક્ત ડ્રજ્ડિકોણમાં એવું માનવામાં આવે છે કે નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ નો નિયમ ૧૩ નોટરીને સૂચિત દંડની નોટિસ આપવા માટે મૌન છે, તેમ છતાં આવી

જરૂરિયાતને કુદરતી ન્યાયના પાલનના ભાગ રૂપે વાંચવી પડશે, જેના વિના નોટરી કાર્યવાહીનો સામનો કરી રહ્યો છે તે પૂર્વગ્રહ સહન કરવા માટે બંધાયેલો છે.તેથી સૂચિત ઇંડના સંદર્ભમાં નોટિસને નિયમ ૧૩ની યોજનામાં એક આંતરિક જરૂરિયાત તરીકે ગણવી પડશે, જેનો હેતુ નોટરી સામે વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના સંદર્ભમાં તપાસ હાથ ધરવાનો છે, જે તેની સામે ઇંડાત્મક આદેશ પસાર કરવા તરફ દોરી જાય છે.

૧૧. ઉપરોક્ત ચર્ચા માટે, વિવાદિત આદેશ કાયદામાં ઓછામાં ઓછા બે ઉપરોક્ત આધારો પર બિનટકાઉ છે.પ્રથમ એ કે અરજદારને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર લાદવામાં આવેલ કાયમી પ્રતિબંધનો ઇંડ કાયદામાં લાદવામાં આવેલો ઇંડ હતો.કાશી પ્રસાદ સક્સેના (ઉપરોક્ત) માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો એક સારો કાયદો છે અને તે આદેશને ગેરકાયદેસર બનાવવા માટે લાગુ થશે.બીજું, અરજદાર સામેના વિવાદિત આદેશને સૂચિત ઇંડ અંગે અરજદારને નોટિસ ન મળવાને કારણે દૂષિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી અરજદારને બચાવ કરવા અને ઉપરોક્ત પાસા પર રજૂઆત કરવાથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો હતો, જેના પરિણામે તે કાયદામાં પૂર્વગ્રહમાં પરિણમ્યો હતો.આક્ષેપિત આદેશ ઉપરોક્ત વિચારણાઓ પર અલગ રાખવામાં આવે છે.

૧૨. આક્ષેપિત આદેશને ઉપરોક્ત શુદ્ધ કાયદાકીય આધારો પર અલગ રાખવામાં આવ્યો હોવાથી, અરજદારના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામા આવેલી અન્ય વિવિધ રજૂઆતોમાં જવાની જરૂર નહોતી કે શું આ વર્તન "વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક" અથવા "ગેરવર્તણૂક" સમાન છે કે કેમ, તેમજ અરજદાર વતી રજૂઆતોમાં અન્ય પરિચર પાસાઓ જે ફકરા ૬, ૪ અને ૬ માં અને અહીં ઉપર ઉલ્લેખિત છે.આ પાસાઓ પ્રતિવાદી સત્તાવાળાઓ દ્વારા વિચારણા માટે ખુલા રાખવામાં આવ્યા છે.

૧૩. ઉપરના ફકરા ૧૨ માં જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે, તે યોગ્ય સરકાર માટે અરજદાર સામે નવેસરથી કાર્યવાહી હાથ ધરવા માટે ખુલ્લું રાખવામાં આવે છે જો યોગ્ય સરકારનો મત છે કે તથ્યો પર અરજદાર સામે કાર્યવાહી કરવા માટે કેસ અસ્તિત્વમાં છે. જો કે, યોગ્ય સરકાર દ્વારા શરૂ કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવે તેવી નવી કાર્યવાહી, વર્તમાન ચુકાદામાં જે અવલોકન અને ધારવામાં આવ્યું છે તેનું પાલન કરીને જ કરી શકાય છે.”

૯ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશથી અસંતુષ્ટ હોવાથી, ગુજરાત રાજ્ય હાલની અપીલ સાથે આ અદાલત સમક્ષ છે.

• અપીલકર્તા વતી રજૂઆતો:

૧૦ ગુજરાત રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન મહાધિવક્તા શ્રી કમલ ત્રિવેદીએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) ને અમાન્ય ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કારણ કે તે કાયદાની કલમ ૧૦ ના અવકાશની બહાર જાય છે. શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના જે નિર્ણય પર વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે તે કાયદાની સાચી દરખાસ્તને નિર્ધારિત કરતું નથી. શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, કાયદાની કલમ ૧૫ કેન્દ્ર સરકારને કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. શ્રી ત્રિવેદી

રજૂઆત કરશે કે જ્યારે સામાન્ય રીતે સત્તા આપવામાં આવે છે અને ત્યારબાદ ગણના કરાયેલી બાબતોના સંદર્ભમાં, નિર્દિષ્ટ વિષયના સંદર્ભમાં વિશિષ્ટતાને માત્ર દષ્ટાંતરૂપ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને તે સામાન્ય સત્તાના અવકાશને મર્યાદિત કરતું નથી.શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, પ્રત્યાયોજિત કાયદા હેઠળના નિયમોને કાયદાની વૈધાનિક જોગવાઈની બહાર જ રાખી શકાય છે, જો તે દર્શાવવામાં આવે કે તે કાયદા હેઠળ આપવામાં આવેલી પ્રતિનિધિઓની નિયમ બનાવવાની સત્તાના અવકાશની બહાર છે અથવા તેનાથી વધુ છે, અથવા તે કાયદામાંના કોઈપણ કાયદા સાથે વિરોધાભાસી અથવા પ્રતિકૂળ છે. શ્રી ત્રિવેદી રજૂઆત કરશે કે આ દલીલ સાથે કોઈ વિવાદ ન હોઈ શકે કે નિયમોની જોગવાઈ કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓના અવકાશની બહાર ન જઈ શકે. જો કે, શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ), કોઈ પણ પ્રકારની કલ્પના દ્વારા, કાયદાની કલમ ૧૦ની બહાર હોવાનું ન કહી શકાય. શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, કાયદાની કલમ ૧૦ માત્ર કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી નોટરી પબ્લિકના નામ દૂર કરવાની જોગવાઈ કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જો નિયમો, ૧૯૫૬ ના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) માં સૂચવ્યા મુજબ દંડ લાદવામાં આવે છે, તો તેનું પરિણામ રજિસ્ટરમાંથી નોટરી પબ્લિકનું નામ દૂર કરવાનું રહેશે.શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, કાયદાની કલમ ૧૦

વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક અથવા અન્ય કોઈ ગેરવર્તણૂક માટે નોટરી પબ્લિક પર લાદવામાં આવતા દંડ અથવા સજા સાથે વ્યવહાર કરતી નથી.

૧૧ શ્રી ત્રિવેદીએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે, કોઈ નિયમ અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે કે મૂળ કાયદાના દાયરાની બહાર છે તે નક્કી કરવાના હેતુસર, કાયદામાં આપવામાં આવેલ નિયમ બનાવવાની સત્તાને ધ્યાનમાં રાખીને જ નહીં, પરંતુ કાયદાના અમલીકરણના ઉદ્દેશો અને કારણોને પણ ધ્યાનમાં રાખીને નિર્ણય લેવો જોઈએ. શ્રી ત્રિવેદી રજૂઆત કરશે કે અધિનિયમ, ૧૯૫૨નો ઉદ્દેશ માત્ર કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોને નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટના મર્યાદિત હેતુ માટે નોટરીઓની નિમણૂક કરવા માટે સશક્ત બનાવવાનો નથી, પરંતુ આવા નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવાનો પણ છે. શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવાના હેતુથી, નોટરીઓને વ્યવહારમાંથી સતત પ્રતિબંધિત કરવા જેવા દંડની જોગવાઈ કરતા પ્રત્યાયોજિત કાયદા દ્વારા નિયમો ઘડવાની હંમેશા મંજૂરી છે. શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, કાયદાનું અમલીકરણ કરવાના હેતુ માટેની સામાન્યતામાં નોટરીને વ્યવહારમાંથી સતત પ્રતિબંધિત કરવાની શક્તિનો સમાવેશ થાય છે. શ્રી ત્રિવેદી રજૂઆત કરશે કે નોટરીને પ્રેક્ટિસથી કાયમ માટે પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તાના સંદર્ભમાં કાયદાની કલમ ૧૦ મૌન હોઈ શકે છે, પરંતુ તે જ સમયે, જો કાયદાની કલમ ૧૫ હેઠળ ઘડવામાં આવેલ નિયમ નોટરીને પ્રેક્ટિસ કરવાથી સતત પ્રતિબંધિત

કરવાની જોગવાઈ કરે છે, તો તે કાયદાની કલમ ૧૦ માટે સંપૂર્ણપણે પરાયું ન કહી શકાય. કારણ કે તે સક્ષમ અધિનિયમની જોગવાઈનું સ્થાન લેતું નથી, પરંતુ વધુમાં વધુ, તે તેને પૂરક હોવાનું કહી શકાય.શ્રી ત્રિવેદી રજૂ કરશે કે આનુષંગિક અથવા ગૌણ કાયદાકીય કાર્યનું પ્રતિનિધિમંડળ અથવા જેને કાર્યાત્મક રીતે વિગતો ભરવાની સત્તા કહેવામાં આવે છે તેની મંજૂરી છે.

૧૨ શ્રી ત્રિવેદીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે જો નોટરીને સતત પ્રેક્ટિસ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકતો નિયમ અમાન્ય ગણવામાં આવે, તો નોટરીને ચોક્કસ સમયગાળા માટે પ્રેક્ટિસ કરવાથી સસ્પેન્ડ કરવા અથવા ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા અનુસાર ચેતવણી આપીને તેને છોડી દેવાની જોગવાઈ કરતો નિયમ પણ અમાન્ય થઈ જશે.શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, આ ખૂબ જ અસંગત પરિસ્થિતિ તરફ દોરી જશે.શ્રી ત્રિવેદી રજૂઆત કરશે કે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં, ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતાને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્ય સરકારે પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવું યોગ્ય ગણવું જોઈએ, પરંતુ નોટરીને ચેતવણી આપવી યોગ્ય ગણાશે.શ્રી ત્રિવેદીના જણાવ્યા અનુસાર, જો સમગ્ર નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (i), (ii), (iii) ને અમાન્ય ઠેરવવો હોય, તો તે એક વાહિયાત પરિસ્થિતિ તરફ દોરી જાય છે, જેમાં સરકાર પાસે માત્ર એક જ વિકલ્પ રહે છે કે પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવું કે પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ ન કરવું.

આ કાયદાનો ઈરાદો ન હોઈ શકે.

૧૩ ઉપર ઉદ્દેખિત આવા સંજોગોમાં, શ્રી ત્રિવેદી પ્રાર્થના કરે છે કે આ અપીલમાં યોગ્યતા હોવાથી, તેને મંજૂરી આપવામાં આવે અને વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા વિવાદિત આદેશને રદ કરવામાં આવે અને તેને રદ કરવામાં આવે.

૧૪ શ્રી ત્રિવેદીએ નિયમો, ૧૯૫૬ના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) ની માન્યતાના સંદર્ભમાં તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં નીચેના નિર્ણયો પર મજબૂત આધાર રાખ્યો હતો:

[૧] જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય વિરુદ્ધ લખવિંદર કુમારનો અહેવાલ (૨૦૧૩) ૬ એસ. સી. સી. ૩૩૩

[૨] કેન્દ્રીય આબકારી વિભાગના સહાયક કલેક્ટર વિરુદ્ધ મેસર્સ રામકૃષ્ણન કુલવંત રાયે ૧૯૮૯માં અહેવાલ આપ્યો હતો (૧૦ SCC ૫૪૧)

[૩] મિનર્વા ટોકીઝ, બેંગ્લોર વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્યએ ૧૯૮૮માં અહેવાલ આપ્યો હતો (પૂરક) SCC ૧૭૬

[૪] મેસર્સ પટેલ એન્જિનિયરિંગ લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા

અને અન્ય.એ આઈ આ ૨૦૧૨ SC ૨૩૪૨ માં અહેવાલ આપ્યો

[૫] વાય નારાયણ ચેટ્ટી વિરુદ્ધ આવકવેરાના અધિકારી, નેલ્લોર એ.

આઈ. આર. ૧૯૫૯ એસ. સી. ૨૧૨ માં અહેવાલ આપ્યો હતો.

[૬] રોહતક અને હિસાર જિલ્લાઓ વિદ્યુત પુરવઠા કંપની લિમિટેડ ર

અમિતાભ ટેક્સટાઈલ મિલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુપી રાજ્ય અને અન્યોએ

એ આઈ આ ૧૯૬૬ SC ૧૪૭૧ માં અહેવાલ આપ્યો હતો.

[૭] એ. આઈ. આર. ૧૯૬૪ એસ. સી. ૨૬૪માં અફઝલ ઉલ્લા વિરુદ્ધ ઉત્તર

પ્રદેશ રાજ્યનો અહેવાલ

[૮] એમ્પેરર શિબનાથ બેનર્જીએ એ આઈ આર (૩૨) ૧૯૪૫ પ્રિવી કાઉન્સિલ

૧૫૬ માં અહેવાલ આપ્યો

૧૫ શ્રી ત્રિવેદીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે માત્ર નિયમો, ૧૯૫૬ના નિયમ

૧૩ (૧૨) (બી) માં ત્રણ અલગ-અલગ પ્રકારની સજાઓ લાદવાની જોગવાઈ

છે, તેનો અર્થ એ નથી કે ગુનેગારને સજા સંભળાવવામાં આવે તે પહેલાં સજાના પ્રમાણ પર સુનાવણીની બીજી તક આપવી જોઈએ.

૧૬ શ્રી ત્રિવેદીએ બીજા પ્રશ્નના સંદર્ભમાં મજબૂત નિર્ભરતા મૂકી:

[૧] એ. આઈ. આર. ૨૦૦૫ મદ્રાસ જજર માં નોંધાયેલ પી. જહોન સેમ્યુઅલ વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય

[૨] શાદી લાલ ગુપ્તા વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્યનો અહેવાલ (૧૯૭૩) ૧ એસસીસી ૬૮૦

[૩] હરિયાણા ફાઇનાન્શિયલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ કૈલાશ ચંદ્ર આહુજાએ (૨૦૦૮) ૯ એસસીસી ૩૧માં અહેવાલ આપ્યો હતો.

[૪] અધ્યક્ષ, ગંગા યમુના ગ્રામીણ બેંક વિરુદ્ધ દેવી સહાય (૨૦૦૯) ૧૧ એસ. સી. સી. ૨૬૬ માં અહેવાલ આપ્યો હતો.

- મૂળ અરજદાર વતી રજૂઆતો (અહીં પ્રતિવાદી નંબર ૧):

૧૭ મૂળ અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી જય એમ. ઠક્કરની સહાયથી વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ એસ. શાહે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરવામાં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા કોઈ ભૂલ, કાયદાની કોઈ ભૂલની વાત ન કરી શકાય.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, વિદ્વાન સિંગલ જજનો મત સાચો છે કે નિયમોનો નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) અમાન્ય છે કારણ કે તે કાયદાની કલમ ૧૦ ના અવકાશની બહાર જાય છે જે નોટરીને પ્રેક્ટિસથી સતત પ્રતિબંધિત કરવાની સજા લાદવાની સત્તા આપતું નથી.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, કાશી પ્રસાદ સક્સેના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અલાહાબાદ હાઈકોર્ટના નિર્ણય પર નિર્ભર રહેવાનું વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે વાજબી ઠેરવ્યું હતું.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, એકવાર કોઈ ચોક્કસ હાઈકોર્ટ કોઈ ચોક્કસ નિયમને કાયદાની જોગવાઈઓના અધિકારથી બહાર હોવાનું જાહેર કરે છે, તો તે એમ કહેવા જેટલું જ સારું છે કે આવા નિયમ કાયદામાં અસ્તિત્વમાં નહોતા.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, રાજ્ય સરકાર નિયમોના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) માં જોગવાઈ મુજબ સજા આપતો વિવાદિત આદેશ પસાર કરી શકી ન હોત.શ્રી શાહ રજૂ કરશે કે કાયદાની કલમ ૧૦ ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે.તે નક્કી કરે છે કે જો નોટરી પબ્લિક વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત હોવાનું જણાય છે, કારણ કે સરકારના મતે તે નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય છે, તો તેનું નામ કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરી શકાય છે.

શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, રજિસ્ટરમાંથી નામ દૂર કરવા સિવાય, રાજ્ય સરકાર દ્વારા અન્ય કોઈ દંડ અથવા સજા લાદવામાં આવી શકી ન હોત.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, જો નોટરીનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવે, તો સરકાર, જો સંતુષ્ટ થાય તો પણ, પ્રમાણપત્ર ફરીથી જારી કરી શકે છે અને તેને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાની મંજૂરી આપી શકે છે.જો કે, શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, જે કિસ્સામાં નોટરીને સતત પ્રેક્ટિસથી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવે છે, તે પછી આવનારા તમામ સમય માટે, પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવ્યું હતું જેથી તેને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાની મંજૂરી મળે.

૧૮ શ્રી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે બીજા મુદ્દા પર પણ, વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા લેવામાં આવેલો મત ન્યાયી અને યોગ્ય છે.શ્રી શાહ રજૂઆત કરશે કે તપાસના સમાપન પર, નોટરીને તેનો કેસ સુધારવાની તક આપવી જોઈએ કે તેણે કોઈ વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક અથવા અન્ય કોઈ ગેરવર્તણૂક કરી નથી.શ્રી શાહના જણાવ્યા અનુસાર, આ કેસમાં, તપાસના નિષ્કર્ષ પર, રાજ્ય સરકારે તરત જ તપાસ અહેવાલ પર કાર્યવાહી કરી અને વિવાદિત આદેશ પસાર કર્યો, જેને વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનના આધારે યોગ્ય રીતે રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૯ ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાહ પ્રાર્થના કરે છે કે આ અપીલમાં કોઈ યોગ્યતા ન હોવાને કારણે તેને બરતરફ કરી શકાય.

૨૦ શ્રી શાહે પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં કાશી પ્રસાદ સક્સેના (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના નિર્ણય પર મજબૂત આધાર રાખ્યો છે.

• વિશ્લેષણ:

૨૧ પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીમાંથી પસાર થયા પછી, એકમાત્ર પ્રશ્ન જે આપણા ધ્યાનમાં આવે છે તે છે કે શું વિદ્વાન સિંગલ જજે વિવાદિત આદેશ પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે કે કેમ.

૨૨ બંને બાજુએ પ્રચાર કરાયેલી હરીફ રજૂઆતો તરફ ધ્યાન આપતા પહેલા, આપણે કાયદાની કેટલીક સુસંગત જોગવાઈઓ તેમજ નિયમોની તપાસ કરવી જોઈએ.

૨૩ કાયદાની કલમ ૨ (ડી) "નોટરી" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.તે આ રીતે વાંચે છે:

“૨. વ્યાખ્યાઓ.આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી,

(ડી) "નોટરી" એટલે આ અધિનિયમ હેઠળ નિમણૂક કરાયેલ વ્યક્તિ:

પરંતુ આ અધિનિયમની શરૂઆતથી બે વર્ષના સમયગાળા માટે તેમાં એવી વ્યક્તિનો પણ સમાવેશ થશે કે જેને આવી શરૂઆત પહેલાં, નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ હેઠળ નોટરી પબ્લિક તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી હતી અને આવી શરૂઆતની તરત પહેલાં, ભારતના કોઈપણ ભાગમાં વ્યવહારમાં છે:

વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યના સંબંધમાં ઉપરોક્ત બે વર્ષના સમયગાળાની ગણતરી તે રાજ્યમાં આ કાયદો અમલમાં આવે તે તારીખથી કરવામાં આવશે.”

૨૪ કલમ ૨ (એફ) "રજિસ્ટર" શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. જે નીચે પ્રમાણે છે:

“(એફ) "રજિસ્ટર" એટલે કલમ ૪ હેઠળ સરકાર દ્વારા જાળવવામાં આવેલ નોટરીઓનું રજિસ્ટર.

૨૫ કાયદાની કલમ ૩ કેન્દ્ર સરકારને સમગ્ર અથવા ભારતના કોઈપણ ભાગ અને રાજ્યના કોઈપણ ભાગમાં નોટરીઓની નિમણૂક કરવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે.વિભાગ ૩ આ રીતે વાંચે છે:

“૩. નોટરીઓની નિમણૂક કરવાની સત્તા

કેન્દ્ર સરકાર, સમગ્ર ભારત માટે અથવા ભારતના કોઈપણ ભાગ માટે, અને કોઈ પણ રાજ્ય સરકાર, સમગ્ર રાજ્ય માટે અથવા રાજ્યના કોઈપણ ભાગ માટે, કોઈ પણ કાયદાકીય વ્યાવસાયિકો અથવા અન્ય વ્યક્તિઓની નોટરી તરીકે નિમણૂક કરી શકે છે, જેમની પાસે નિયત કરવામાં આવે તેવી લાયકાત હોય.”

૨૬ કલમ ૪ "રજિસ્ટર" ના સંદર્ભમાં છે. "રજિસ્ટર" શબ્દની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે અને તેનો ઉલ્લેખ ઉપર કરવામાં આવ્યો છે. વિભાગ ૪ આ રીતે વાંચે છે:

“૪. (૧) કેન્દ્ર સરકાર અને દરેક રાજ્ય સરકાર, નિયત કરવામાં આવે તે સ્વરૂપમાં, તે સરકાર દ્વારા નિયુક્ત નોટરીઓનું રજિસ્ટર જાળવશે અને આ અધિનિયમ હેઠળ પ્રેક્ટિસ કરવા માટે હકદાર છે.

(૨) આવા દરેક રજિસ્ટરમાં નોટરી વિશે નીચેની વિગતો શામેલ હોવી જોઈએ, જેનું નામ તેમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે, એટલે કે:

(એ) તેનું પૂરું નામ, જન્મ તારીખ, રહેણાંક અને વ્યાવસાયિક સરનામું;

(બી) જે તારીખે તેનું નામ રજિસ્ટરમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું છે;

(સી) તેની લાયકાત; અને

(ડી) અન્ય કોઈ વિગતો કે જે સૂચવવામાં આવી શકે છે.”

૨૭ રાજ્ય સુધારા (ગુજરાત) ની કલમ જઅે આ રીતે વાંચે છે:

“રાજ્યનો સુધારો

ગુજરાત:

વિભાગ જ પછી નીચેનો નવો વિભાગ દાખલ કરો.

“જ-એ. ગુજરાતના નોંધાયેલા નોટરીઓને લગતી વિશેષ જોગવાઈ.(૧) આ અધિનિયમમાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, ગુજરાત રાજ્ય સરકાર કલમ જ હેઠળ જાળવવા માટે જરૂરી રજિસ્ટર માટે નિર્ધારિત ફોર્મમાં તૈયાર કરશે.

(૨) ગુજરાત રાજ્ય સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશિત આદેશ દ્વારા, નોટરીઓના નામ રજિસ્ટરમાં દાખલ કરશે અને બોમ્બે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૧લી મે, ૧૯૬૦ પહેલાં તરત જ જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાં દેખાતી તમામ વિગતો (ત્યારબાદ 'બોમ્બે રજિસ્ટર' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) આવા નામોમાંથી બાકાત રાખ્યા પછી, કોઈ પણ નોટરીનું નામ કે જેનું વ્યાવસાયિક સરનામું બોમ્બે રજિસ્ટરમાં નોંધાયેલું છે તે ગુજરાત રાજ્યની બહાર આવે છે.

(૩) પેટા કલમ (૨) હેઠળ કોઈ આદેશ આપતા પહેલા ગુજરાત રાજ્ય સરકાર તેને જરૂરી લાગે તેવી તપાસ કરશે અને જે વ્યક્તિનું નામ રજિસ્ટરમાંથી બાકાત રાખવાની દરખાસ્ત છે તેને જો કોઈ રજૂઆત હોય તો તે કરવાની તક આપશે.

(જ) ઉપર જણાવ્યા મુજબ રજિસ્ટર તૈયાર કરવા પર.

(એ) આ રીતે તૈયાર કરાયેલ રજિસ્ટર, આ કાયદાના તમામ હેતુઓ માટે, ગુજરાત રાજ્ય માટે જાળવવામાં આવેલ રજિસ્ટર ગણાશે;

(બી) જે વ્યક્તિઓના નામ રજિસ્ટરમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા છે તે તમામ વ્યક્તિઓ, બોમ્બે રાજ્ય સરકાર દ્વારા જે સમયગાળા માટે તેમની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી તેના અવશેષો માટે, ગુજરાત રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિમણૂક કરવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવશે અને તે મુજબ, કલમ ૫ હેઠળ તેમને જારી કરાયેલ પ્રોક્રિટસ પ્રમાણપત્રમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે જેથી તેમની પ્રોક્રિટસનો વિસ્તાર ગુજરાત રાજ્ય સુધી મર્યાદિત રહે. "નોટરી અધિનિયમ (ગુજરાત અનુકૂળન) આદેશ, ૧૯૬૧."

૨૮ કલમ ૧૦ રજિસ્ટરમાંથી નામો દૂર કરવાની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૦ આ રીતે વાંચે છે:

"૧૦. કોઈપણ નોટરીની નિમણૂક કરતી સરકાર, આદેશ દ્વારા, કલમ ૪ હેઠળ તેના દ્વારા જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરી શકે છે, જો તે

(એ) તે અસર માટે વિનંતી કરે છે; અથવા

(બી) તેણે ચૂકવવા માટે જરૂરી કોઈ નિયત ફી ચૂકવી નથી; અથવા

(સી) એક અવિમુક્ત નાદાર છે; અથવા

(ડી) નિયત રીતે તપાસ કર્યા પછી, સરકારના મતે, તેને નોટરી તરીકે પ્રોક્રિટસ કરવા માટે અયોગ્ય બનાવે છે તેવા વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે.

(ઈ) અદાલત દ્વારા નૈતિક અધઃપતનને સંડોવતા ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે; અથવા

(એફ) તેના પ્રોકિસના પ્રમાણપત્રનું નવીકરણ કરતું નથી.”

૨૯ કલમ ૧૫ નિયમો બનાવવાની સત્તા પૂરી પાડે છે.કલમ ૧૫ આ રીતે વાંચે છે:

“૧૫. નિયમો બનાવવાની સત્તા (૧) કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચના દ્વારા, આ કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે.

(૨) ખાસ કરીને, અને ઉપરોક્ત સત્તાની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના, આવા નિયમો નીચેની તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે, એટલે કે:

(એ) નોટરીની લાયકાત, નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અરજીઓ કરી શકાય તે ફોર્મ અને રીત અને આવી અરજીઓનો નિકાલ;

(બી) પાત્ર, પ્રામાણિકતા, ક્ષમતા અને યોગ્યતા અંગેના પ્રમાણપત્રો, પ્રશંસાપત્રો અથવા પુરાવાઓ કે જે નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અરજી કરતી કોઈપણ વ્યક્તિએ રજૂ કરવાની જરૂર પડી શકે છે;

(સી) નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અને પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્ર જારી કરવા અને નવીકરણ માટે ચૂકવવાપાત્ર ફી, અને ચોક્કસ વર્ગના કેસોમાં આવી ફીમાંથી સંપૂર્ણ કે આંશિક મુક્તિ;

(ડી) કોઈપણ નોટરીયલ કાર્ય કરવા માટે નોટરીને ચૂકવવાપાત્ર ફી;

(ઈ) રજિસ્ટર્સનું ફોર્મ અને તેમાં દાખલ કરવાની વિગતો;

(એફ) નોટરીની સીલનું સ્વરૂપ અને ડિઝાઇન;

(જી) નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની જે રીતે તપાસ થઈ શકે છે;

(એચ) કલમ ૮ માં નિર્દિષ્ટ કરેલા કાર્યો ઉપરાંત નોટરી જે કાર્યો કરી શકે છે અને નોટરી તેના કાર્યો કેવી રીતે કરી શકે છે;

(આઈ) અન્ય કોઈ બાબત કે જે નિર્ધારિત કરવાની હોય અથવા સૂચવી શકાય.

[(૩) આ અધિનિયમ હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલ દરેક નિયમ સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ, તે બનાવવામાં આવે તે પછી બને તેટલી વહેલી તકે, જ્યારે તે સત્રમાં હોય ત્યારે, કુલ ત્રીસ દિવસના સમયગાળા માટે મૂકવામાં આવશે, જેનો સમાવેશ એક સત્રમાં અથવા બે કે તેથી વધુ ક્રમિક સત્રોમાં થઈ શકે છે અને જો ઉપરોક્ત સત્ર અથવા ક્રમિક સત્રો પછી તરત જ સત્ર સમાપ્ત થાય તે પહેલાં, બંને ગૃહો નિયમમાં કોઈ ફેરફાર કરવા માટે સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો સંમત થાય કે નિયમ ન બનાવવો જોઈએ, તો તે પછી નિયમ માત્ર તે જ સુધારેલા સ્વરૂપમાં અમલમાં રહેશે અથવા કોઈ અસર નહીં કરે, જેમ કે કેસ હોય. આવા ફેરફાર અથવા રદબાતલ તે નિયમ હેઠળ અગાઉ કરવામાં આવેલી કોઈપણ વસ્તુની માન્યતા પર પૂર્વગ્રહ વિના રહેશે.”

૩૦ નિયમ ૭ સક્ષમ અધિકારીની ભલામણના સંદર્ભમાં છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

“૭. સક્ષમ અધિકારીની ભલામણ. – (૧) સક્ષમ સત્તામંડળે, તેને યોગ્ય લાગે તેવી તપાસ કર્યા પછી અને અરજદારને નિયમ ૬ના પેટા નિયમ (૨) હેઠળ નિર્ધારિત સમયની અંદર પ્રાપ્ત થયેલા વાંધાઓ, જો કોઈ હોય તો, તેની સામે પોતાની રજૂઆત કરવાની તક આપ્યા પછી, યોગ્ય સરકારને અહેવાલ સુપરત કરીને ભલામણ કરશે કે અરજદારને ઇન્ટરવ્યૂ બોર્ડ સમક્ષ હાજર થવાની મંજૂરી આપવામાં આવે.

(૨) જે વ્યક્તિઓ દ્વારા સુનાવણીનો ખર્ચ, જો કોઈ હોય તો, સહિત અરજીના ખર્ચનો સંપૂર્ણ અથવા કોઈપણ ભાગ ઉઠાવવામાં આવશે તે અંગે સક્ષમ અધિકારી પેટા નિયમ (૧) હેઠળ અહેવાલમાં તેની ભલામણ પણ કરશે.

(૩) ઉપનિયમ (૧) હેઠળ તેની ભલામણ કરતી વખતે, સક્ષમ અધિકારી નીચેની બાબતોને યોગ્ય ધ્યાનમાં રાખશે, એટલે કે:(એ) અરજદાર સામાન્ય રીતે તે વિસ્તારમાં રહે છે કે જેમાં તે નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે;

(બી) અરજદાર જે ક્ષેત્રમાં પ્રેક્ટિસ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે તેના વ્યવસાયિક મહત્વ અને તે વિસ્તારમાં પ્રેક્ટિસ કરતા હાલના નોટરીઓની

સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને, તે વિસ્તાર માટે કોઈ વધારાના નોટરીની નિમણૂક કરવી જરૂરી છે કે કેમ;

(સી) નોટરી તરીકેની તેમની નિમણૂકના સંદર્ભમાં ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓ, જો કોઈ હોય તો, તેમના વ્યાવસાયિક કાયદાના જ્ઞાન અને અનુભવને ધ્યાનમાં રાખીને અને કાનૂની વ્યવસાયીના કિસ્સામાં પણ તેમની પ્રેક્ટિસની હદ સુધી, અરજદાર નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે યોગ્ય છે કે કેમ;

(ડી) જ્યાં અરજદાર કાનૂની વ્યવસાયિકોની પેઢીનો હોય, ત્યાં તે પેઢીમાં હાલના નોટરીઓની સંખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને, તે પેઢીમાંથી કોઈ વધારાના નોટરીની નિમણૂક કરવી યોગ્ય અને જરૂરી છે કે કેમ; અને

(ઈ) જ્યાં વિસ્તારના સંદર્ભમાં અન્ય અરજદારોની અરજીઓ બાકી છે, ત્યાં અરજદાર આવા અન્ય અરજદારો કરતાં વધુ યોગ્ય છે કે કેમ.”

પરંતુ શ્રેણીઓ (બી) અને (સી) ના સંદર્ભમાં જો ફોર્મ // માં સ્મારક ક્રમમાં હોવાનું જણાય તો સક્ષમ અધિકારી ઇન્ટરવ્યૂ બોર્ડ સમક્ષ હાજર રહેવાથી મુક્તિ આપીને સીધા નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર જારી કરી શકે છે.”

૩૧ નિયમોનો નિયમ ૧૩ નોટરીના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસના સંદર્ભમાં છે.અમારા હેતુ માટે સંબંધિત નિયમોના નિયમ ૧૩ (૧૨) (એ) અને (બી) આ રીતે વાંચે છે:

“[૧૩.નોટરીના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ. –

(૧૨) (એ) યોગ્ય સરકાર સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલ પર વિચાર કરશે અને જો તેના મતે વધુ તપાસ જરૂરી હોય, તો આવી વધુ તપાસ કરાવી શકે છે અને સક્ષમ અધિકારી દ્વારા વધુ અહેવાલ રજૂ કરી શકે છે.

(બી) જો સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલને ધ્યાનમાં લીધા પછી, યોગ્ય સરકારનો અભિપ્રાય હોય કે નોટરી સામે કાર્યવાહી થવી જોઈએ, તો યોગ્ય સરકાર આદેશ આપી શકે છે.

(i) પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવું અને નોટરીને પ્રેક્ટિસમાંથી સતત પ્રતિબંધિત કરવું; અથવા

(ii) તેને ચોક્કસ સમયગાળા માટે પ્રેક્ટિસમાંથી સસ્પેન્ડ કરવો; અથવા

(iii) નોટરીની ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા સાબિત થાય તે મુજબ તેને ચેતવણી આપીને છોડી દેવાનું.”

૩૨ આ તબક્કે, અમે અધિનિયમ, ૧૯૫૨ ના ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનની તપાસ કરવાનું પણ યોગ્ય માનીએ છીએ.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

“નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ, ભારત સરકાર પાસે જાહેર નોટરીઓની નિમણૂક કરવાની સત્તા છે, પરંતુ તે અધિનિયમ હેઠળ કાર્યો કરવાના મર્યાદિત હેતુ માટે જ. પ્રાચીન અંગ્રેજી કાયદાના આધારે, ઇંગ્લેન્ડમાં માસ્ટર ઓફ ફેકલ્ટીઝ તમામ માન્ય નોટરીયલ કાર્યો કરવા માટે ભારતમાં જાહેર નોટરીઓની નિમણૂક કરતા હતા, પરંતુ હવે તે યોગ્ય નથી કે આ દેશમાં નોટરી તરીકે કામ કરવા ઈચ્છતા વ્યક્તિઓએ યુનાઈટેડ કિંગડમની સંસ્થા પાસેથી તેમની સત્તા મેળવવી જોઈએ.

વર્તમાન બિલનો ઉદ્દેશ કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોને નોટરીઓની નિમણૂક કરવા માટે સશક્ત બનાવવાનો છે, માત્ર નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટના મર્યાદિત હેતુઓ માટે જ નહીં, પરંતુ સામાન્ય રીતે તમામ માન્ય નોટરી હેતુઓ માટે અને આવા નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવાનો છે.

તે મુજબ ૧૮મી એપ્રિલ, ૧૯૫૧ના રોજ કામચલાઉ સંસદમાં આ વિષય પર એક બિલ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને ૧૮મી ઓગસ્ટ, ૧૯૫૧ના રોજ તેને પસંદગી સમિતિને મોકલવામાં આવ્યું હતું. પસંદગી સમિતિનો અહેવાલ ૪ ઓક્ટોબર, ૧૯૫૧ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ સમયના અભાવે સંસદના છેલ્લા સત્રમાં આ બિલને આગળ ધપાવી શકાયું ન હતું અને તેથી તે રદ થઈ ગયું હતું. એક કે બે નાના મુસદ્દા ફેરફારો ઉપરાંત, વર્તમાન બિલ પસંદગી સમિતિ દ્વારા સુધારેલા નોટરી બિલ, ૧૯૫૧ને નજીકથી અનુસરે છે.

૩૩ કાયદો નોટરીની સીલની ન્યાયિક નોંધ લે છે.સામાન્ય રીતે, દસ્તાવેજની નોટરાઈઝ નકલની વાસ્તવિકતા વિશે પ્રારંભિક ધારણા કરી શકાય છે.આવી ધારણા પાછળનો અંતર્ગત વિચાર એ છે કે નોટરી સામાન્ય રીતે કાનૂની વ્યવસાયનો જવાબદાર સભ્ય હોય છે અને તેની સામે હાજર રહેલા પક્ષની ઓળખ વિશે પોતાને સંતુષ્ટ કરવા માટે તેણે યોગ્ય કાળજી લેવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.જો નોટરી સમક્ષ હાજર થનાર પક્ષ નોટરીને ઓળખતો ન હોય, તો નોટરીએ તેના પરિચિત વકીલ દ્વારા પક્ષની ઓળખ કરાવવી જોઈએ અને તેના ટોકનમાં તે બંનેની સહી લેવી જોઈએ.પાવર ઓફ એટર્ની અને અન્ય દસ્તાવેજોની નોંધાયેલ નકલો બેંકો, અદાલતો અને અન્ય જાહેર સંસ્થાઓમાં દાખલ કરવામાં આવે છે.જો દસ્તાવેજોને નોટરી દ્વારા યોગ્ય કાળજી લીધા વિના અને નોટરી રજિસ્ટરમાં કોઈપણ એન્ટ્રી કર્યા વિના અને વહીવટકર્તાને ઓળખતા વકીલની સહી કર્યા વિના અથવા અન્ય વાજબી સાવચેતી લીધા વિના સાચું નકલ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવે, તો એવું કહી શકાતું નથી કે નોટરી તેની પાસેથી અપેક્ષા મુજબ કાયદા અનુસાર તેની ફરજ બજાવી રહ્યો છે."સદ્ભાવના "નો અર્થ યોગ્ય કાળજી અને સાવધાની છે.

૩૪ ૯મી ઓગસ્ટ, ૧૯૫૨ના રોજ ભારતના રાષ્ટ્રપતિએ આપણી સંસદ દ્વારા પસાર કરાયેલા નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૫૨ને મંજૂરી આપી હતી.આ કાયદો ૧૪ ડિસેમ્બર, ૧૯૫૬ના રોજ સરકારી રાજપત્રમાં જરૂરી જાહેરનામું બહાર પાડવા

અને તેને પ્રકાશિત કરવા પર અમલમાં આવ્યો હતો.ઉપરોક્ત કાયદો પસાર થયો તે પહેલાં, ભારત સરકારને ઉપરોક્ત કાયદા હેઠળ નોટરીઓની કામગીરીના મર્યાદિત હેતુ માટે નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ અને ૧૩૯ હેઠળ નોટરી પબ્લિકની નિમણૂક કરવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત કાયદો પસાર થતાં પહેલાં, ઇંગ્લેન્ડમાં માસ્ટર ઓફ ફેકલ્ટીઝ પણ તમામ નોટરીયલ કાર્યો કરવા માટે ભારતમાં નોટરી પબ્લિકની નિમણૂક કરતા હતા.ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૩ કેન્દ્ર સરકારને કોઈપણ કાનૂની વ્યવસાયી અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને સમગ્ર ભારત અથવા તેના ભાગ માટે નોટરી તરીકે નિમણૂક કરવાની સત્તા આપે છે.આ કલમ રાજ્ય સરકારને રાજ્યમાં કામ કરવા માટે નોટરી તરીકે નિર્ધારિત લાયકાત ધરાવતી કોઈપણ કાનૂની વ્યવસાયી અથવા અન્ય વ્યક્તિની નિમણૂક કરવાની સત્તા પણ આપે છે.નોટરીયલ કાર્યોમાં મૂળની સાચી નકલો તરીકે "દસ્તાવેજોની નકલોને પ્રમાણિત કરવી" નો સમાવેશ થાય છે.નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૫૨ની કલમ ૧૫ કેન્દ્ર સરકારને કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે, જેમાં નોટરીને કોઈ પણ નોટરીયલ કાર્ય કરવા માટે ચૂકવવાપાત્ર ફી નક્કી કરવી અને નોટરી દ્વારા જાળવવા માટે જરૂરી રજિસ્ટરનું સ્વરૂપ અને તેમાં દાખલ કરવાની વિગતો સૂચવવાનો સમાવેશ થાય છે.નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૫૨ની કલમ ૧૫ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કેન્દ્ર સરકારે જરૂરી નિયમો બનાવ્યા છે.નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ ના નિયમ ૧૦ (૧) માં સૂચવવામાં આવ્યું

છે કે દરેક નોટરી દસ્તાવેજોની નકલોને મૂળની સાચી નકલો તરીકે પ્રમાણિત કરવા માટે તેમાં નિર્ધારિત દરે ફી લેશે.ઉપરોક્ત નિયમોના નિયમ ૧૧ (૯) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દરેક નોટરી તેના દ્વારા વસૂલવામાં આવેલી ફી અને ચાર્જની રસીદ આપશે અને દરેક નોટરીયલ એક્ટ માટે વસૂલવામાં આવેલી તમામ ફી અને ચાર્જ દર્શાવતું રજિસ્ટર જાળવશે.ઉપરોક્ત નિયમોનો નિયમ ૧૨ નોટરીની સીલનો ઉપયોગ કરવા માટે સૂચવે છે.ઉપરોક્ત નિયમોના નિયમ ૧૧ (૨) માં શરતોમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દરેક નોટરી નિયત ફોર્મ નંબર ૧૫માં નોટરીયલ રજિસ્ટર જાળવશે.રજિસ્ટરના નિર્ધારિત ફોર્મમાં નોટરીયલ રજિસ્ટરમાં દરેક નોટરીયલ એક્ટની એન્ટ્રી અને રજિસ્ટરમાં સંબંધિત વ્યક્તિની સહી લેવાની અને વસૂલવામાં આવેલી ફીના સંદર્ભમાં એન્ટ્રીની જોગવાઈ છે.

૩૫ એ. આઈ. આર. ૧૯૬૫ પંજાબ ૨૨૦માં નોંધાયેલા ફાગૂ રામ વિરુદ્ધ રાજ્ય કેસમાં, ન્યાયમૂર્તિ એચ. આર. ખન્ના (તે સમયે તેમના સ્વામી તરીકે) નું નિરીક્ષણ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું:

“જ. કોઈ વ્યક્તિ રાજ્ય અથવા સંઘ હેઠળ નાગરિક હોદ્દો ધરાવે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે સાચી કસોટી શું હોવી જોઈએ તે પ્રશ્ન મોહમ્મદ અહમદ કિદવઈ વિરુદ્ધ અધ્યક્ષ, ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ, લખનૌ, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૮ ઓલ ૩૫૩ (એફ. બી.) માં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ બેન્ચ દ્વારા પૂછવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટનો કર્મચારી રાજ્ય હેઠળ નાગરિક હોદ્દો ધરાવતો નથી, એમ કોર્ટે જણાવ્યું હતું.

"કોઈ વ્યક્તિ ભારત સરકાર અધિનિયમની કલમ ૨૪૦ મુજબ કાઉન હેઠળ નાગરિક હોદ્દો ધરાવે છે કે કેન્દ્ર અથવા રાજ્યની નાગરિક સેવાના સભ્ય છે કે કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય હેઠળ નાગરિક હોદ્દો ધરાવે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટેની સાચી કસોટી મુખ્યત્વે તેણે કરેલા કાર્યોના સંબંધમાં નક્કી કરવાની છે. જો તેની ફરજો સીધી રીતે સંઘ અથવા રાજ્યના ક્ષેત્રમાં આવતી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત હોય અને તેની સેવાઓ દિશા અને નિયંત્રણ હેઠળ હોય, અને તેની નિમણૂક પણ રાજ્ય સંઘ દ્વારા કરવામાં આવી હોય, તો તે તે સેવાઓ હેઠળ આવી શકે છે જે ભારત સરકાર અધિનિયમની કલમ ૨૪૦ અથવા ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧૧ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી, પરંતુ જો કર્મચારીની પ્રવૃત્તિનું ક્ષેત્ર કોઈ અલગ કાનૂની અસ્તિત્વ ધરાવતા કાયદા હેઠળ રચાયેલી સ્થાનિક સત્તામંડળની પ્રવૃત્તિના ક્ષેત્રમાં આવે, તો તે કર્મચારીની સ્થિતિ, ભલે રાજ્ય અથવા સંઘ તેની કેટલીક પ્રવૃત્તિને નિયંત્રિત કરે અને તેને આ અધિનિયમમાં દિશા આપે. તેમના કાર્યોનું નિર્વહન ભારત સરકાર અધિનિયમની કલમ ૨૪૦ અથવા ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧૧ ના અવકાશની બહાર હતું.

ઉપર નિર્ધારિત માપદંડોને ધ્યાનમાં રાખીને અને નોટરીના કાર્યને પણ ધ્યાનમાં રાખીને, મારા મતે, તેને સિવિલ પદ ધરાવતો હોવાનું ગણી શકાય નહીં. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આ કાયદા હેઠળ નોટરીની નિમણૂક કરવામાં આવે છે અને તેનું નામ સરકાર દ્વારા નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરી શકાય છે, હકીકત એ છે કે તેમના દ્વારા કરવામાં આવતા કાર્યો એવા છે જે સીધી રીતે સંઘ અથવા રાજ્યના ક્ષેત્રમાં આવતી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત નથી. નોટરીનું આવશ્યક કાર્ય કાયદા હેઠળ તેના દ્વારા કરવામાં આવેલા અમુક કાર્યો પર અધિકૃતતાની છાપ પાડવાનું છે અને આવી

પ્રામાણિકતાને સુરક્ષિત કરવા માટે સામાન્ય જનતાને સુવિધા આપવા માટે, નોટરીઓની નિમણૂક કરવામાં આવે છે. આ અધિનિયમ હેઠળ નિયમોમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી અમુક ફીની ચુકવણી પર સામાન્ય જનતા દ્વારા આવી સુવિધાનો લાભ લઈ શકાય છે અને તે નોંધપાત્ર છે કે ફી નોટરીના ખિસ્સામાં જાય છે, સરકારના ખજાનામાં નહીં. સરકારને માત્ર ટપાલ ટિકિટના રૂપમાં આવક મળે છે જેને નોટરીયલ કાયદાઓ માટે કાયદા અનુસાર લગાવવી પડે છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે નોટરીની નિમણૂક સરકાર દ્વારા કરવામાં આવે છે પરંતુ તેને સરકાર તરફથી કોઈ પગાર મળતો નથી અને તેના દ્વારા કરવામાં આવતી ફરજો સામાન્ય રીતે તેને સંપૂર્ણ રીતે વ્યસ્ત રાખતી નથી. તમામ પરિબળોને ધ્યાનમાં લેતા મારો અભિપ્રાય છે કે નોટરી સિવિલ પોસ્ટ ધરાવે છે જેને કલમ ૩૧૧ લાગુ પડે છે તેવું માનવા માટે તે શબ્દોના અર્થને ખૂબ દૂર સુધી લંબાવશે. આ અધિનિયમ, તેની પ્રસ્તાવના દર્શાવે છે તેમ, નોટરીઓના વ્યવસાયને નિયંત્રિત કરવા માટે કાર્ય કરવામાં આવ્યું છે, અને અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ વિવિધ જોગવાઈઓ, નોટરી સિવિલ પદ ધરાવે છે તે નિષ્કર્ષની બાંહેધરી આપતી નથી.”

૩૬ હવે આપણે કાશી પ્રસાદ સક્સેના (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં સીધા અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના નિર્ણય પર જઈશું. કાશી પ્રસાદ સક્સેના લખનઉ શહેરમાં નોટરી પ્રેક્ટિસ કરતા હતા. રાજ્ય સરકારને તેમની વિરુદ્ધ કેટલીક ફરિયાદો મળી હોવાથી તેમનું નામ નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યું હતું. કાશી પ્રસાદ સક્સેનાને નોટરી પબ્લિક તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો. આવા સંજોગોમાં, કાશી પ્રસાદ સક્સેનાએ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ

(લખનો બેન્ચ) સમક્ષ રિટ અરજી દાખલ કરી હતી અને નોટરી પબ્લિક તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકવાના આદેશને પડકાર્યો હતો.કાશી પ્રસાદ સક્સેના વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય સરકાર કાશી પ્રસાદ સક્સેનાનું નામ નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી ત્યારે જ દૂર કરી શકી હોત જ્યારે કાયદાની કલમ ૧૦ હેઠળ નિર્ધારિત શરતો સંતોષાઈ હોત.વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૧૦ અથવા કાયદાની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ, સરકારને કાયમ માટે પ્રતિબંધની સજા આપવાનો કોઈ અધિકાર નથી.કાશી પ્રસાદ સક્સેના વતી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા પ્રચાર કરવામાં આવેલી આવી દલીલને અદ્વાહ અને હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે તરફેણ કરી હતી.અલ્હાબાદ ઉચ્ચ અદાલતે આખરે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતો:

“૨૧ વિચારણા કરવા માટેનો આગામી પ્રશ્ન એ છે કે શું વર્તમાન કેસના સંજોગોમાં એવું કહી શકાય કે નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી અરજદાર અપીલકર્તાનું નામ દૂર કરવાનો રાજ્ય સરકારનો આદેશ માન્ય છે અને રાજ્ય સરકારના અધિકારક્ષેત્રમાં છે.શ્રી હજેલાએ યોગ્ય રીતે રજૂઆત કરી છે કે રાજ્ય સરકાર અરજદારને ત્યારે જ દૂર કરી શકે છે જ્યારે કાયદાની કલમ ૧૦ની શરતો સંતોષાઈ હોય.તે જોગવાઈ વાંચે છે:

"કોઈપણ નોટરીની નિમણૂક કરતી સરકાર, આદેશ દ્વારા, કલમ ૪ હેઠળ તેના દ્વારા જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરી શકે છે, જો તે

(એ) તે અસર માટે વિનંતી કરે છે; અથવા

(બી) તેણે ચૂકવવા માટે જરૂરી કોઈ નિયત ફી ચૂકવી ન હતી; અથવા

(સી) એક અવિમુક્ત નાદાર છે; અથવા

(ડી) નિયત રીતે તપાસ પર, આવા વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત હોવાનું જાણવા મળ્યું છે, જેમ કે સરકારના મતે, તેને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય બનાવે છે.

૨૨ વિવાદિત આદેશ, જેને સૂચિત કરવામાં આવ્યો હતો, તે વાંચે છે:

"નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૬૨ની કલમ ૧૦ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ના પેટા નિયમ (૧૨) ની કલમ (બી) અને નિયમ ૧૩ની પેટા નિયમ (૧૩) સાથે વાંચીને, રાજ્યપાલ શ્રી કાશી પ્રસાદ સક્સેનાને ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ પની પેટા કલમ (i) ની કલમ (બી) હેઠળ આપવામાં આવેલ પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર આ જાહેરનામાની તારીખથી રદ કરવા અને ઉપરોક્ત તારીખથી નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી તેમનું નામ દૂર કરવાનો આદેશ આપવા અને તેમને આ રીતે પ્રેક્ટિસ કરવા પર કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવા માટે રાજી છે. "

૨૩ કાયદાની કલમ ૧૦ સિવાય અન્ય કોઈ જોગવાઈ નથી જે રાજ્ય સરકારને નોટરીને સજા કરવાની અથવા કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી તેનું નામ દૂર કરવાની સત્તા આપે. અમે અગાઉ કાયદાની કલમ ૧૦નું પુનઃઉત્પાદન કર્યું છે.તેમાં એવું કંઈ નથી જે રાજ્ય સરકારને "તેમને આ રીતે કામ કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકવાની" સત્તા આપે.એ વાત સાચી છે કે નિયમ ૧૩ (૧૨) સરકારને આવી સત્તાઓ આપે છે અને વાંચે છે:

"૧૩ (૧૨) (એ) યોગ્ય સરકાર સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલ પર વિચાર કરશે અને જો તેના મતે વધુ તપાસ જરૂરી હોય, તો આવી વધુ તપાસ કરાવી શકે છે અને સક્ષમ અધિકારી દ્વારા વધુ અહેવાલ રજૂ કરી શકે છે.

(બી) જો સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલને ધ્યાનમાં લીધા પછી, યોગ્ય સરકારનો અભિપ્રાય છે કે નોટરી સામે કાર્યવાહી થવી જોઈએ, તો યોગ્ય સરકાર આદેશ આપી શકે છે:

(i) પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ કરવું અને નોટરીને પ્રેક્ટિસમાંથી સતત બરતરફ કરવો : અથવાઅથવા

(ii) તેને ચોક્કસ સમયગાળા માટે પ્રેક્ટિસમાંથી સસ્પેન્ડ કરવો; અથવા

(iii) નોટરીની ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા સાબિત થાય તે મુજબ તેને ચેતવણી આપીને છોડી દેવાનું.

૨૪ આ નિયમો કાયદાની કલમ ૧૬ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે. વાસ્તવમાં નિયમો "નોટરી અધિનિયમ ૧૯૫૨ (૧૯૫૨નો ૫૩) ની કલમ ૧૫ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કેન્દ્ર સરકાર આથી નીચેના નિયમો બનાવે છે, એટલે કે:કાયદાની કલમ ૧૫ વાંચે છે:

"૧૫.નિયમો બનાવવાની સત્તા.

(૧) કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચના દ્વારા, આ કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે;

(૨) ખાસ કરીને, અને ઉપરોક્ત સત્તાની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના, આવા નિયમો નીચેની તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે, એટલે કે:

(એ) નોટરીની લાયકાત, નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અરજીઓ કરી શકાય તે ફોર્મ અને રીત અને આવી અરજીઓનો નિકાલ;

(બી) પાત્ર, પ્રામાણિકતા, ક્ષમતા અને યોગ્યતા અંગેના પ્રમાણપત્રો, પ્રશંસાપત્રો અથવા પુરાવાઓ કે જે નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અરજી કરતી કોઈપણ વ્યક્તિએ રજૂ કરવાની જરૂર પડી શકે છે;

(સી) નોટરી તરીકે નિમણૂક માટે અને પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્ર જારી કરવા અને નવીકરણ માટે ચૂકવવાપાત્ર ફી, અને ચોક્કસ વર્ગના કેસોમાં આવી ફીમાંથી સંપૂર્ણ કે આંશિક મુક્તિ;

(ડી) કોઈપણ નોટરીયલ કાર્ય કરવા માટે નોટરીને ચૂકવવાપાત્ર ફી;

(ઈ) રજિસ્ટર્સનું ફોર્મ અને તેમાં દાખલ કરવાની વિગતો;

(એફ) નોટરીની સીલનું સ્વરૂપ અને ડિઝાઇન;

(જી) નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની જે રીતે તપાસ થઈ શકે છે;

(એચ) તેમાં ઉલ્લેખિત કાર્યો ઉપરાંત નોટરી જે કાર્યો કરી શકે છે.

કલમ ૮ અને જે રીતે નોટરી તેના કાર્યો કરી શકે છે;

(આઈ) અન્ય કોઈ બાબત જે સૂચવવામાં આવવી જોઈએ અથવા સૂચવવામાં આવી શકે છે.

૨૫ એવું જણાય છે કે કેન્દ્ર સરકાર પેટા કલમ (૨) ના પ્રારંભિક શબ્દો દ્વારા અથવા તે જોગવાઈમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ કલમ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તા હેઠળ નિયમ બનાવી શકે છે.તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જે કાયદા હેઠળ નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે તેમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈ સામે કોઈ નિયમ લડત આપી શકતો નથી.કલમ ૧૦ અથવા કાયદાની અન્ય કોઈ કલમ રાજ્ય સરકારને કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જાળવવામાં આવેલા રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરવા સિવાય કોઈ મોટી સત્તા પ્રદાન કરતી નથી. તેથી કાયદાની કલમ ૧૫ની પેટા કલમ

(૨) દ્વારા આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તાઓ પણ કેન્દ્ર સરકારને એવા નિયમ ઘડવાનો અધિકારક્ષેત્ર આપી શકતી નથી જે કાયદાની કલમ ૧૦ના અવકાશથી ઘણો આગળ વધે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે કાયદાની કલમ ૧૦ યોગ્ય સરકારને વ્યક્તિને નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તા આપતી નથી અને તે સત્તાને નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી નામ દૂર કરવા સુધી મર્યાદિત કરે છે, ત્યારે કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તા નિયમો દ્વારા આપી શકાતી નથી. જો કોઈ વ્યક્તિનું નામ નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરવામાં આવે, તો તેની ફરીથી અરજી કરવા પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી. પરંતુ એકવાર તે કાયમ માટે પ્રતિબંધિત થઈ જાય, તો તે ફરી ક્યારેય અરજી કરી શકશે નહીં. કલમ ૧૦ અથવા કાયદાની અન્ય કોઈ જોગવાઈ હેઠળ, સરકાર પાસે કાયમી પ્રતિબંધની આત્યંતિક સજા આપવાનો કોઈ અધિકાર નથી. તેથી અમારા મતે, નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી), જ્યાં સુધી તે યોગ્ય સરકારને નોટરીને પ્રેક્ટિસ કરવા પર કાયમી પ્રતિબંધ મૂકવા માટે અધિકૃત કરે છે, તે કેન્દ્ર સરકારની નિયમ બનાવવાની સત્તાની બહાર છે અને તે કારણોસર અમાન્ય છે. તેથી રાજ્ય સરકારનો આદેશ, જ્યાં સુધી તે અરજદાર અપીલકર્તાને નોટરીનો વ્યવસાય કરવા પર સતત પ્રતિબંધ મૂકે છે, તે અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે અને રદ કરવા પાત્ર છે.

૨૬ અમે એ પણ નિર્દેશ કરવા માંગીએ છીએ કે નિયમ ૧૩ "નોટરીના વ્યાવસાયિક અને અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ" તરીકે સંચાલિત છે. પરિણામે તે નિયમ કાયદાની કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૨) માં સમાવિષ્ટ સામાન્ય સત્તાઓ હેઠળ નહીં, પરંતુ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) ની કલમ (જી) હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો છે. તે કલમ કેન્દ્ર સરકારને "નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કરવાની રીત" પ્રદાન કરતો નિયમ ઘડવાની મંજૂરી આપે છે. સતત પ્રતિબંધ મૂકવાની શક્તિ "નોટરીઓની પૂછપરછ કેવી રીતે થઈ શકે

છે" એ અભિવ્યક્તિમાં સમજી શકાતી નથી.તેથી વ્યક્તિને કાયમ માટે પ્રતિબંધિત કરવાના આદેશને મંજૂરી આપતો નિયમ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) (જી) ના અવકાશની બહાર હશે અને તે કારણોસર તે પણ રદબાતલ થશે."

૩૭ આમ, અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે નિયમ ૧૩ કાયદાની કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૨) માં સમાવિષ્ટ સામાન્ય સત્તાઓ હેઠળ નહીં, પરંતુ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) ની કલમ (જી) હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો હતો. ઉચ્ચ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે ઉપરોક્ત કલમ કેન્દ્ર સરકારને "નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કરવાની રીત" પ્રદાન કરતો નિયમ ઘડવાની સત્તા આપે છે.કોર્ટે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કેવી રીતે થઈ શકે છે તે અભિવ્યક્તિમાં સતત પ્રતિબંધ મૂકવાની સત્તાને સમજી શકાતી નથી.આખરે, અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે કોઈ વ્યક્તિને પ્રતિબંધિત કરવાના આદેશને મંજૂરી આપતો નિયમ કાયદાની કલમ ૧૫ (૨) (જી) ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર હશે અને તે કારણોસર તે પણ રદબાતલ છે.

૩૮ આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે ઉપર ઉલ્લેખિત અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના નિર્ણયમાં કાયદાના સિદ્ધાંતોનો યોગ્ય રીતે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૩૯ આ તબક્કે, આપણે એ નિર્ણયો પર ધ્યાન આપવું જોઈએ કે જેના પર ગુજરાત રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન મહાધિવક્તા શ્રી ત્રિવેદીએ તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં આધાર રાખ્યો હતો કે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટનો નિર્ણય કાયદાની સાચી દરખાસ્તને નિર્ધારિત કરતો નથી.

૪૦ મિનર્વા ટોકીઝ (સુપ્રા) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“ ૭ કાયદાની કલમ ૧૯ રાજ્ય સરકારને કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે. પ્રસ્તાવના અને કાયદાની જોગવાઈઓ સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનના નિયમન માટે જોગવાઈ કરે છે, જે કાયદાનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ છે. આ કાયદો રાજ્ય સરકારને સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનના નિયમન માટે વ્યાપક સત્તાઓ પ્રદાન કરે છે જેમાં સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનના કલાકોને નિયંત્રિત કરવાની સત્તા, જાહેર સભ્યો માટે બેઠક વ્યવસ્થા અને જાહેર સલામતી, આરોગ્ય, સ્વચ્છતા અને આનુષંગિક બાબતોને લગતી અન્ય કોઈપણ સંબંધિત બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. નિયમ ૪૧એ જે એક દિવસમાં પ્રદર્શનની સંખ્યાને મર્યાદિત કરે છે, સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનનું નિયમન કરે છે અને કાયદાના હેતુઓને પૂર્ણ કરે છે. તેથી, તે કાયદાની કલમ ૧૯ (૧) હેઠળ રાજ્ય સરકારની સામાન્ય સત્તાને સંદર્ભિત હતી. નિયમ ૪૧એ કાયદાની કલમ ૧૯ (૨) ની કલમ (એ) અને (ડી) માટે વધુ સંદર્ભિત હતો. કલમ (એ) રાજ્ય સરકારને નિયમો, શરતો અને પ્રતિબંધો નિર્ધારિત કરવા માટે સત્તા પ્રદાન કરે છે, જેને આધિન લાઈસન્સ આપી શકાય છે. રાજ્ય સરકાર

શરતો નક્કી કરી શકે છે અને નિર્ધારિત કલાકો કે જે દરમિયાન ફિલ્મોનું પ્રદર્શન થઈ શકે છે અને લાઈસન્સ ધરાવતા પરિસરમાં પ્રદર્શનની સંખ્યા પણ નક્કી કરી શકે છે.કલમ (ડી) રાજ્ય સરકારને જાહેર સલામતી સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુથી સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનનું નિયમન કરતા નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે.સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મોના પ્રદર્શનનું નિયમન કરતો કોઈપણ નિયમ જો વાજબી રીતે જાહેર સલામતી સાથે જોડાયેલો હોય તો તે ઉપરોક્ત જોગવાઈ હેઠળ ન્યાયી ઠેરવવામાં આવશે.નિયમ ૪૧એ લાઈસન્સમાં એક શરત ઉમેરે છે કે ફિલ્મોનું પ્રદર્શન એક દિવસમાં ચાર શો સુધી મર્યાદિત રહેશે.કોઈ પણ લાઈસન્સધારક દિવસના તમામ ૨૪ કલાક માટે સિનેમેટોગ્રાફ ફિલ્મો પ્રદર્શિત કરવાનો અનિયંત્રિત અધિકાર હોવાનો દાવો કરી શકતો નથી.આ પ્રકારનો દાવો જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે.નિયમ ૪૧એ દ્વારા મૂકવામાં આવેલા દિવસમાં પ્રદર્શનની સંખ્યાને ચાર સુધી મર્યાદિત કરવા માટેનું પ્રતિબંધ નિયમનકારી પ્રકૃતિનો હતો જે સ્પષ્ટપણે કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકે છે.

૪૧ કેન્દ્રીય આબકારી વિભાગના સહાયક કલેક્ટર (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ફકરા ૧૮માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“હવે આપણે એ દલીલની તપાસ કરી શકીએ કે સંબંધિત સમયે નિયમ ૧૦એ કલમ ૩૭ દ્વારા કેન્દ્ર સરકારને આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની સત્તા દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યો ન હતો.કલમ ૩૭ કેન્દ્ર સરકારની નિયમો બનાવવાની સત્તા સાથે સંબંધિત છે.પેટા કલમ (૧) એ કહ્યું: “કેન્દ્ર સરકાર આ કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે. પેટા કલમ (૨) એ બાબતોની ગણતરી કરી છે જે

નિયમો 'ખાસ કરીને' અને 'ઉપરોક્ત સત્તાની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના' પૂરી પાડી શકે છે.આમ, આ વિભાગમાં એ જરૂરી નહોતું કે ગણના કરાયેલા નિયમો સંપૂર્ણ હશે.કોઈપણ નિયમ જો તે "કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે" બનાવવામાં આવ્યો હોવાનું દર્શાવી શકાય તો તે નિયમ બનાવવાની સત્તામાં હશે.કાયદાનું પ્રકરણ // કરવેરા અને ફરજની વસૂલાત સાથે સંબંધિત હતું.કલમ ૩ જે સંબંધિત સમયે હતી તે પૂરી પાડે છે કે પ્રથમ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ફરજો વસૂલવામાં આવશે.આપણે પેટા કલમ (૧) નો ઉલ્લેખ કર્યો છે."

૪૨ લખવિંદર કુમાર (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૨૦ આપણે અહીં આનુષંગિક રજૂઆતનો જવાબ આપવો જોઈએ.એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે કાયદાની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે બનાવવામાં આવેલા નિયમો તેની સાથે સુસંગત હોય અને જો કોઈ નિયમ કાયદાની વિચારણા કરતાં આગળ વધે અથવા તેના વિરોધમાં હોય, તો તે નિયમ કાયદાનું પાલન કરે તે જરૂરી છે. એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવે છે કે કાયદાની કલમ ૮૦ એ અધિકારીને વિવેકબુદ્ધિ પ્રદાન કરે છે કે જેમના આદેશમાં આરોપી વ્યક્તિ કોઈ પણ રાઈડર વિના ક્રિમિનલ કોર્ટ અને સિક્યુરિટી ફોર્સ કોર્ટ વચ્ચે પસંદગીની સેવા આપી રહ્યો છે, જ્યારે નિયમોનો નિયમ ૪૧ વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગ માટેના આધારોને સ્પષ્ટ કરે છે.તદનુસાર, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ નિયમ કાયદાની કલમ ૮૦ સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ. આ રજૂઆતમાં આપણને કોઈ સાર મળતો નથી.

૨૧ નિયમ બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરતી વિધાનસભા દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી સૌથી સામાન્ય પદ્ધતિઓમાંની એક એ છે કે પહેલા સામાન્ય શરતોમાં જોગવાઈ કરવી, એટલે કે કાયદાની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે, અને પછી એમ કહેવું કે ખાસ કરીને, અને ઉપરોક્ત સત્તાની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના, નિયમો સંખ્યાબંધ ગણતરી કરેલી બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે. કાયદાની કલમ ૧૪૧, જેની સાથે આપણે વર્તમાન અપીલમાં ચિંતિત છીએ, તે કેન્દ્ર સરકારને નિયમો બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે.

૨૨ કલમ ૧૪૧ નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"૧૪૧.નિયમો બનાવવાની સત્તા.(૧) કેન્દ્ર સરકાર, સૂચના દ્વારા, આ કાયદાની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવાના હેતુસર નિયમો બનાવી શકે છે.

(૨) ખાસ કરીને અને ઉપરોક્ત સત્તાની વ્યાપકતા પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના, આવા નિયમો આ માટે જોગવાઈ કરી શકે છે:

(એ) દળનું બંધારણ, શાસન, આદેશ અને શિસ્ત;

(બી) દળમાં વ્યક્તિઓની નોંધણી અને દળના અન્ય સભ્યોની ભરતી;

(સી) દળના સભ્યોના પગાર અને ભથ્થામાંથી કપાત સહિત સેવાની શરતો;

(ડી) આ કાયદાને આધિન અધિકારીઓ, ગૌણ અધિકારીઓ, અધિકારીઓ હેઠળના અધિકારીઓ અને અન્ય વ્યક્તિઓનો હોદ્દો, પ્રાધાન્યતા, આદેશ અને સત્તા;

- (ઈ) આ કાયદાને આધિન વ્યક્તિઓને તેમની સેવામાંથી દૂર કરવી, નિવૃત્ત કરવી, મુક્ત કરવી અથવા મુક્ત કરવી;
- (એફ) કલમ ૧૩ હેઠળ નિર્ધારિત કરવા માટે જરૂરી હેતુઓ અને અન્ય બાબતો;
- (જી) સુરક્ષા દળની અદાલતોની બેઠક, રચના, સ્થગન, વિસર્જન અને બેઠકો, આવી અદાલતો દ્વારા સુનાવણીમાં અવલોકન કરવાની પ્રક્રિયા, એવી વ્યક્તિઓ કે જેમના દ્વારા આવી સુનાવણીમાં આરોપીનો બચાવ કરી શકાય અને ત્યાં આવી વ્યક્તિઓની હાજરી;
- (એચ) સુરક્ષા દળની અદાલતોના તારણો અને સજાઓની પુષ્ટિ, પુનરાવર્તન અને રદબાતલ કરવી અને તેની વિરુદ્ધની અરજીઓ;
- (આઈ) સુરક્ષા દળની અદાલતોને લગતી આ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવતા આદેશોના સ્વરૂપો અને મૃત્યુદંડ, કેદ અને અટકાયતના પુરસ્કારો અને સજા;
- (જે) સુરક્ષા દળની અદાલતોની સજાઓને અમલમાં મૂકવી;
- (કે) આ અધિનિયમને અમલમાં મૂકવાના હેતુ માટે જરૂરી કોઈપણ બાબત, જ્યાં સુધી તે આ અધિનિયમ હેઠળ સુનાવણીપાત્ર અથવા શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓની તપાસ, ધરપકડ, કસ્ટડી, ટ્રાયલ અને સજા સાથે સંબંધિત છે;
- (એલ) દળમાં ઉજવવાના સમારંભો અને સન્માનનાં ચિહ્નો;
- (એમ) તપાસ અદાલતોની રચના, પ્રક્રિયા અને વ્યવહાર, તેમની સમક્ષ સાક્ષીઓને બોલાવવા અને આવી અદાલતો દ્વારા શપથ લેવાનો વહીવટ;
- (એન) મુખ્ય કાયદા અધિકારી અને કાયદા અધિકારીઓની ભરતી અને સેવાની શરતો;
- (ઓ) અન્ય કોઈ બાબત કે જે નિર્ધારિત કરવાની હોય અથવા જેના સંબંધમાં આ અધિનિયમ કોઈ જોગવાઈ કરતું નથી અથવા અપૂરતી જોગવાઈ કરે છે અને જોગવાઈ, કેન્દ્ર સરકારના મતે, આ કાયદાના યોગ્ય અમલીકરણ માટે જરૂરી છે.

(૩) આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલ દરેક નિયમ સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ, તે બનાવવામાં આવ્યા પછી બને તેટલી વહેલી તકે, તે સત્રમાં હોય ત્યારે, કુલ ત્રીસ દિવસના સમયગાળા માટે મૂકવામાં આવશે, જેનો સમાવેશ એક સત્રમાં અથવા વધુ બે ક્રમિક સત્રોમાં થઈ શકે છે, અને જો સત્ર અથવા ઉપરોક્ત સત્રના તરત પછીના સત્રની સમાપ્તિ પહેલાં બંને ગૃહો નિયમમાં કોઈ ફેરફાર કરવા માટે સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો સંમત થાય કે નિયમ ન બનાવવો જોઈએ, તો તે પછી તે નિયમ માત્ર તે જ સુધારેલા સ્વરૂપમાં અમલમાં રહેશે અથવા કોઈ અસર નહીં કરે, જેમ કે કેસ હોય. તે નિયમ હેઠળ અગાઉ કરવામાં આવેલી કોઈપણ વસ્તુની માન્યતા પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના રહેશે.

૨૩ અમારા મતે, જ્યારે સત્તા સામાન્ય રીતે આપવામાં આવે છે અને ત્યારબાદ વર્તમાન કિસ્સામાં ગણવામાં આવેલી બાબતોના સંદર્ભમાં, ચોક્કસ વિષયના સંદર્ભમાં વિશિષ્ટતાને માત્ર દષ્ટાંતરૂપ તરીકે જોવામાં આવે છે અને તે સામાન્ય સત્તાના અવકાશને મર્યાદિત કરતી નથી. આ સંબંધમાં રોહતક અને હિસાર જિલ્લા વિદ્યુત પુરવઠા કંપની લિમિટેડના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપી શકાય છે. વિરુદ્ધ યુપી રાજ્ય, એ આઈ આ ૧૯૬૬ SC ૧૪૭૧, જેમાં તે નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યું છે:

"૧૮.....કલમ ૧૫ (૧) કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવા માટે યોગ્ય સરકારને વ્યાપક સત્તાઓ પ્રદાન કરે છે; અને કલમ ૧૫ (૨) કલમ (એ) થી (ઈ) દ્વારા ગણાયેલી કેટલીક બાબતોને સ્પષ્ટ કરે છે, જેના સંદર્ભમાં નિયમો ઘડવામાં આવી શકે છે. તે સ્પષ્ટ છે કે પેટા કલમ (૨)

દ્વારા ચોક્કસ બાબતોની ગણતરી કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૧) દ્વારા યોગ્ય સરકારને આપવામાં આવેલી સત્તાઓની પહોળાઈને નિયંત્રિત અથવા મર્યાદિત કરશે નહીં; અને તેથી, જો એવું જણાય કે યોગ્ય સરકાર દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલી વસ્તુ રોજગારની શરતો સાથે સંબંધિત છે, તો તેના ઉમેરાને કાયદામાં અમાન્ય તરીકે પડકારવામાં નહીં આવે.

૨૪ પ્રિવી કાઉન્સિલે આ સિદ્ધાંતને સમ્રાટ વિરુદ્ધ સિબનાથ બેનર્જી, એ. આઈ. આર. ૧૯૪૫ પી. સી. ૧૫૬ના કિસ્સામાં ભારત સંરક્ષણ નિયમોના નિયમ ૨૬ની માન્યતાને જાળવી રાખવા માટે લાગુ કર્યો હતો, જે જોકે ગણના કરાયેલી જોગવાઈ હેઠળ આપવામાં આવેલી સ્પષ્ટ સત્તા કરતાં વધુ હોવાનું જણાયું હતું, પરંતુ સામાન્ય સત્તા હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યું હતું. ચુકાદાનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

"ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમની કલમ ૨ની પેટા-કલમો (૧) અને (૨) ની સંબંધિત સ્થિતિ અંગેના ફેડરલ કોર્ટના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના નિવેદન પર તેમના લોર્ડશીપ્સ સહમત થવામાં અસમર્થ છે અને વર્તમાન અપીલમાં પ્રતિવાદીઓ માટેના વકીલ તે નિવેદનને સમર્થન આપવામાં અથવા નિયમ ૨૬ અમાન્ય હોવાનું જાળવી રાખવામાં અસમર્થ હતા. તેમના પ્રભુત્વોના મતે, પેટા કલમ (૨) નું કાર્ય માત્ર એક દૃષ્ટાંતરૂપ છે; નિયમ બનાવવાની સત્તા પેટા કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવે છે, અને પેટા કલમ (૨) ના પ્રારંભિક વાક્યમાં ઉલ્લેખિત "નિયમો" એ નિયમો છે જે પેટા કલમ (૧) દ્વારા અધિકૃત અને હેઠળ બનાવવામાં આવે છે; પેટા કલમ (૨) ની જોગવાઈઓ પેટા કલમ (૧) ની પ્રતિબંધિત નથી, જેમ કે ખરેખર "પેટા કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના" શબ્દો દ્વારા સ્પષ્ટપણે

જણાવવામાં આવ્યું છે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કારણ કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પોતે વિચાર્યું હોવાનું જણાય છે કે પેટા કલમ (૧) ની સામાન્ય ભાષા આર. ૨૬ ની શરતોને યોગ્ય ઠેરવે છે, અને વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પેટા કલમ (૨) ના સંબંધમાં વ્યક્ત કરેલી કોઈપણ ટીકાઓને ટાળે છે.

તેથી તેમના આધિપત્યનો અભિપ્રાય છે કે કેશવ તલપડે વિરુદ્ધ સમ્રાટ, આઈએલઆર (૧૯૪૪) બોમ્બે ૧૮૩:(એ. આઈ. આર. ૧૯૪૩ એફ. સી. ૧), ફેડરલ કોર્ટ દ્વારા ખોટો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, અને તે નિયમ ૨૬ ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમની કલમ ૨ની પેટા કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓને અનુરૂપ બનાવવામાં આવ્યો હતો.

૨૫ અફઝલ ઉલ્લા વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૪ એસ. સી. ૨૬૪ના કેસમાં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે સિબનાથ બેનર્જી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાને મંજૂરી સાથે ટાંક્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે ગણાયેલી જોગવાઈઓ સામાન્ય શરતોને નિયંત્રિત કરતી નથી કારણ કે વિષયોની વિશિષ્ટતા પ્રકૃતિમાં દષ્ટાંતરૂપ છે.તે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"૧૩.જો ઉપરોક્ત કલમો વિવાદિત પેટા કાયદાને યોગ્ય ઠેરવતા ન હોય તો પણ, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે ઉપરોક્ત પેટા કાયદાઓ કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા બોર્ડને આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તા દ્વારા ન્યાયી ઠેરવવામાં આવશે.હવે એ વાત સારી રીતે નક્કી થઈ ગઈ છે કે કલમ ૨૯૮ (૨) ની કેટલીક કલમોમાં સમાવિષ્ટ ચોક્કસ જોગવાઈઓ માત્ર દષ્ટાંતરૂપ છે અને તેને કલમ ૨૯૮ (૧), સમ્રાટ વિરુદ્ધ સિબનાથ બેનર્જી, એ. આઈ. આર. ૧૯૪૫

પી. સી. ૧૫૬ દ્વારા નિર્ધારિત સત્તાઓની વ્યાપકતાની પ્રતિબંધાત્મક તરીકે વાંચી શકાતી નથી. જો કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા નિર્દિષ્ટ સત્તાઓ ખૂબ જ વ્યાપક હોય અને તેઓ વર્તમાન અપીલમાં આપણે જેની સાથે સંબંધિત છીએ તે ઉપનિયમોને તેમના કાર્યક્ષેત્રમાં લે છે, તો એવું ન કહી શકાય કે કલમ ૨૯૮ (૨) હેઠળ ગણાયેલી સત્તાઓ કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા સામાન્ય શબ્દોને નિયંત્રિત કરે છે. આ પછીની કલમો માત્ર સમજાવે છે અને બોર્ડને આપવામાં આવેલી તમામ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી નથી, જેથી કલમ ૨૯૮ (૨) દ્વારા નિર્દિષ્ટ સત્તાઓની અંદર ન આવતા કોઈપણ કેસને કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા સારી રીતે સુરક્ષિત કરી શકાય, જો કે, અલબત્ત, કલમ ૨૯૮ (૧) ની જરૂરિયાતોને સંદર્ભિત કરીને વિવાદિત ઉપવિધિને ન્યાયી ઠેરવી શકાય છે. તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા બજારોના સંદર્ભમાં વિવાદિત પેટા-કાયદાઓ આ કાયદા હેઠળ મ્યુનિસિપલ વહીવટીતંત્રને આગળ વધારવા માટે છે, અને તેથી, કલમ ૨૯૮ (૧) ની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરશે. તેથી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે હાઈકોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં યોગ્ય હતી કે વિવાદિત પેટા-કાયદાઓ માન્ય છે.

૨૬ આપણે ઉપર જે અવલોકન કર્યું છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને તે સ્પષ્ટ છે કે કાયદાની જોગવાઈઓને અસર આપવા માટે નિયમોનો નિયમ ૪૧ બનાવવામાં આવ્યો છે. અમારા મતે, તે કાયદાએ જે વિચાર્યું છે તેનાથી આગળ વધ્યું નથી અથવા તેના કોઈ પણ રીતે વિરોધાભાસી નથી. તેથી, આને એવું ગણવું જોઈએ કે જાણે તે કાયદામાં સમાયેલ હોય. કાયદાની કલમ ૮૦ હેઠળ નિર્દિષ્ટ અધિકારીને ફોજદારી અદાલત અને સુરક્ષા દળની અદાલત વચ્ચે પસંદગી કરવા માટે વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ

આપવામાં આવી છે પરંતુ કાયદાની જોગવાઈને અમલમાં મૂકવાના હેતુઓ માટે બનાવવામાં આવેલા નિયમ ૪૧ માં તે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માટે માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી.આમ, અમારા મતે, નિયમ ૪૧ ન તો કાયદાએ જે વિચાર્યું છે તેનાથી આગળ વધ્યું છે અને ન તો તેને કોઈ પણ રીતે બદલવામાં આવ્યું છે અને તેથી, કમાન્ડિંગ અધિકારીએ વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગ માટે નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાને ધ્યાનમાં રાખવી પડશે.”

૪૩ શિબનાથ બેનર્જી (ઉપરોક્ત)ના કિસ્સામાં, પ્રિવી કાઉન્સિલે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪૯૧ હેઠળ હાલની અરજીઓ કેશવ તલપડે વિરુદ્ધ રાજા સમ્રાટ [૧૯૪૩] એક્સીઆર ૪૯માં ફેડરલ કોર્ટના નિર્ણયના બે દિવસ પછી ૨૪ એપ્રિલ, ૧૯૪૩ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી:એસ. સી. (૧૯૪૩) ૪૬ બોમ્બે એલ. આર. ૨૨, જે હેઠળ એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, "બોમ્બે હાઈકોર્ટના અરજદારોને મુક્ત કરવા માટે કલમ ૪૯૧ હેઠળ આદેશ આપવાનો ઇનકાર કરવાના નિર્ણયને ઉલટાવીને, કે ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સનો નિયમ ૨૬ અધિકાર બહારનો હતો, અને ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ, ૧૯૩૯ દ્વારા તેની ખાતરી આપવામાં આવી ન હતી.

૧૦. ૨૮ એપ્રિલ, ૧૯૪૩ના રોજ ગવર્નર જનરલે ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ની નવમી અનુસૂચિની કલમ ૭૨ હેઠળ ૧૯૪૩નો વટહુકમ નંબર XIV બનાવ્યો અને જાહેર કર્યો.વટહુકમની કલમ ૨ દ્વારા ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૩૯ની કલમ ૨ (૨) ની કલમ (x) માટે એક નવી કલમ બદલવામાં આવી હતી.વટહુકમની કલમ ૩ પૂરી પાડે છે:

“કે ડિક્લેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા નિયમોના નિયમ ૨૬ હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિ સામે અત્યાર સુધી કરવામાં આવેલ કોઈ પણ આદેશ અમાન્ય ગણાશે નહીં અથવા માત્ર આ આધાર પર પ્રશ્નમાં મુકવામાં આવશે કે ઉપરોક્ત નિયમ જે સમયે આ નિયમ બનાવવામાં આવ્યો હતો તે સમયે જે સત્તાઓ આપવામાં આવી હતી તેનાથી વધુ સત્તાઓ પ્રદાન કરવા માટે કથિત હતો તે ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૩૯ની કલમ ૨ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા અથવા બનાવવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવતા નિયમ દ્વારા કાયદેસર રીતે આપવામાં આવ્યો હતો.”

વટહુકમની કલમ ૨ દ્વારા અમલમાં મુકાયેલા સુધારાએ તે આધારોને દૂર કર્યા કે જેના પર ફેડરલ કોર્ટે નિયમ ૨૬ ને અધિકારથી બહાર જાહેર કર્યો હતો. વટહુકમ દ્વારા નિયમ ૨૬ની શરતોમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ન હતો. હાલની અરજીઓમાં, આઈએલઆર (૧૯૪૪) બોમ ૧૮૩ (કેશવ તલપડે વિરુદ્ધ સમ્રાટ) ને હાઈકોર્ટ અને ફેડરલ કોર્ટ બંને દ્વારા બંધનકર્તા માનવામાં આવ્યું હતું અને નવા વટહુકમ નંબર XIV એ અરજદારો દ્વારા પડકારનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હતો. પરંતુ આ બોર્ડ સમક્ષ, કાઉનએ તલપડેના કેસમાં નિર્ણયની ચોકસાઈને પડકાર ફેંક્યો છે, અને તે દલીલમાં સફળતા નિયમ ૨૬ની માન્યતાને સમર્થન આપશે અને વટહુકમ નંબર XIVની કોઈપણ વિચારણાને રદ કરશે. તેથી પહેલા આ પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવવો જરૂરી છે.

ડિક્લેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૨ના ભૌતિક ભાગો. ભારત સંરક્ષણ (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૪૦ (૧૯૪૦નો અધિનિયમ XIX) ની કલમ ૨ દ્વારા સુધારેલ ૧૯૩૯ (૧૯૩૯નો અધિનિયમ XXXIV) નીચે મુજબ છે:

"૨.(i) કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા, બ્રિટિશ ભારતની સુરક્ષા, જાહેર સલામતી, જાહેર વ્યવસ્થાની જાળવણી અથવા યુદ્ધની કાર્યક્ષમ કાર્યવાહી, અથવા સમુદાયના જીવન માટે જરૂરી પુરવઠો અને સેવાઓ જાળવવા માટે જરૂરી અથવા અનુકૂળ લાગે તેવા નિયમો બનાવી શકે છે.

(૨) આધીનતા (i) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના, નિયમો નીચેની તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરવા માટે કોઈ પણ સત્તામંડળ માટે જોગવાઈ કરી શકે છે અથવા આદેશો કરવા માટે સત્તા આપી શકે છે, એટલે કે:

* * * *

(v) કાયદેસર સત્તા વિના અથવા ખોટા અહેવાલોના બહાનું વિના ફેલાવાને અટકાવવો અથવા અસંતોષ અથવા ચેતવણી પેદા કરે તેવી કોઈ પણ હેતુ માટે કાર્યવાહી કરવી, અથવા વિદેશી સત્તાઓ અથવા ભારતના રાજ્યો સાથેના મહામહિમના સંબંધોને પૂર્વગ્રહ કરવો અથવા આદિવાસી વિસ્તારોમાં શાંતિપૂર્ણ પરિસ્થિતિ જાળવવા માટે પૂર્વગ્રહ કરવો, અથવા મહામહિમના પ્રજાના વિવિધ વર્ગો વચ્ચે દુશ્મનાવટ અને તિરસ્કારની લાગણીને પ્રોત્સાહન આપવું;

* * * *

(x) કોઈપણ વ્યક્તિની ધરપકડ અને અટકાયત કે જેની સામે વ્યાજબી રીતે શંકા હોય કે તે પ્રતિકૂળ મૂળનો છે અથવા તેણે જાહેર સલામતી અથવા હિત

અથવા બ્રિટિશ ભારતની સુરક્ષા માટે પૂર્વગ્રહયુક્ત રીતે કાર્ય કર્યું છે, કાર્ય કરી રહ્યો છે અથવા કાર્ય કરવા જઈ રહ્યો છે, તેવા વ્યક્તિને કોઈપણ વિસ્તારમાં પ્રવેશવા અથવા રહેવા અથવા રહેવા પર પ્રતિબંધ અને તેવા વ્યક્તિને કોઈપણ વિસ્તારમાં રહેવા અને રહેવા અથવા કંઈપણ કરવા અથવા કરવાથી દૂર રહેવા માટે ફરજ પાડવી.

નિયમ ૨૬નો ભૌતિક ભાગ, જે ૧૯૪૦થી અસ્તિત્વમાં છે, તે નીચે મુજબ છે: ૨૬.(જે) કેન્દ્ર સરકાર અથવા પ્રાંતીય સરકાર, જો તે કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિના સંબંધમાં સંતુષ્ટ હોય કે તેને બ્રિટિશ ભારતની સુરક્ષા, જાહેર સલામતી, જાહેર વ્યવસ્થાની જાળવણી, વિદેશી સત્તાઓ અથવા ભારતીય રાજ્યો સાથે મહામહિમના સંબંધો, આદિવાસી વિસ્તારોમાં શાંતિપૂર્ણ પરિસ્થિતિ જાળવવા અથવા યુદ્ધની કાર્યક્ષમ કાર્યવાહી માટે કોઈ પણ રીતે પૂર્વગ્રહયુક્ત વર્તન કરવાથી અટકાવવાના દષ્ટિકોણથી આદેશ આપી શકે છે.

(એ)...

(બી) તેની અટકાયત કરવાનો નિર્દેશ આપવો; "

આઈએલઆર (૧૯૪૪) બોમ્બે ૧૮૩ કેશવ તાલ્પીના કેસમાં ફેડરલ કોર્ટનો ચુકાદો ગ્વાયર સીજે દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો, જેમણે પ્રથમ અપીલકર્તાની મુખ્ય દલીલ પર કાર્યવાહી કરી હતી, જેને હાઈકોર્ટ દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવી હતી અને આગળ ધપાવી હતી (પાનું ૬૧):

"તેથી, અમે અપીલકર્તા વતી અમને સંબોધવામાં આવેલી મુખ્ય દલીલને નકારી કાઢીએ છીએ, અને જો અપીલમાં વધુ કંઈ ન હોય તો, આપણે વધુ ચર્ચા કર્યા વિના તેને નકારી કાઢવી જોઈએ. જો કે આ કેસનું બીજું પાસું છે,

જેની દલીલ ત્યાં સુધી કરવામાં આવી ન હતી જ્યાં સુધી અદાલતે પોતે વકીલનું ધ્યાન તેની તરફ દોર્યું ન હતું; કારણ કે અમને એવું લાગતું હતું કે તે પ્રશ્ન કરવા માટે ખુલ્લું છે કે શું નિયમ ૨૬ પોતે તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમ દ્વારા આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની સત્તાઓની અંદર છે કે કેમ. જો તે તે સત્તાઓની અંદર ન હોય, તો તેને સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે નિષ્ક્રિય રાખવો જોઈએ; અને તેના હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશો પણ પડકારવા માટે સમાન રીતે ખુલા રહેશે.

ત્યારબાદ વિદ્વાન ન્યાયાધીશે કાયદાની કલમ ૨ (૨) ના ફક્ત (વી) અને (એક્સ) ની ચર્ચા કરવા માટે આગળ વધ્યા, અને તેમના દ્વારા સંપૂર્ણ રીતે જણાવેલા કારણોસર, તેઓ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે નિયમ ૨૬ કલમ ૨ ની પેટા કલમ (૨) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓની અંદર નથી અને તેમણે કહ્યું (પાનું ૬૮):

"ધારાસભાએ કલમ (x) માં સ્પષ્ટ અને અસ્પષ્ટ ભાષામાં નિયમોનો વ્યાપ નક્કી કર્યો છે, જે કસ્ટડીમાં ધરપકડ અને અટકાયતની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૨(૧) માં વધુ સામાન્ય શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને નિયમને ન્યાયી ઠેરવવાની મંજૂરી નથી, કારણ કે તે કલમ (x) ની મર્યાદાથી આગળ વધે છે. જો કલમ (x) એક્ટમાં ન હોત, તો કદાચ અલગ વિચારણાઓ લાગુ થઈ શકતી હતી. તેથી, અમે એવું માનવા માટે મજબૂર છીએ કે નિયમ ૨૬ તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં નિયમો બનાવવાની સત્તાથી આગળ વધે છે, જે ધારાસભાએ કેન્દ્ર સરકારને આપવાનું યોગ્ય માન્યું છે અને તે કારણોસર તે અમાન્ય છે."

ભારત સંરક્ષણ અધિનિયમની કલમ ૨ની પેટા કલમો (જે) અને (૨) પર સંબંધિત સ્થિતિ અંગે ફેડરલ કોર્ટના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના નિવેદન પર તેમના લોર્ડશીપ્સ સહમત થવામાં અસમર્થ છે અને વર્તમાન અપીલમાં પ્રતિવાદીઓ માટેના વકીલ તે નિવેદનને સમર્થન આપવામાં અથવા નિયમ ૨૬ અમાન્ય હોવાનું જાળવી રાખવામાં અસમર્થ હતા.તેમના પ્રભુત્વોના મતે, પેટા કલમ (૨) નું કાર્ય માત્ર એક દષ્ટાંતરૂપ છે; નિયમ બનાવવાની સત્તા પેટા કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવે છે, અને પેટા કલમ (૨) ના પ્રારંભિક વાક્યમાં ઉલ્લેખિત "નિયમો" એ નિયમો છે જે પેટા કલમ (૧) દ્વારા અધિકૃત છે અને હેઠળ બનાવવામાં આવ્યા છે; પેટા કલમ (૨) ની જોગવાઈઓ પેટા કલમ (૧) ની પ્રતિબંધિત નથી, જેમ કે ખરેખર "પેટા કલમ (૧) દ્વારા સૂચિત સત્તાઓની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના" શબ્દો દ્વારા સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કારણ કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પોતે વિચાર્યું હોય તેવું લાગે છે કે પેટા કલમ (જે) ની સામાન્ય ભાષા નિયમ ૨૬ની શરતોને ન્યાયી ઠેરવે છે અને વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પેટા કલમ (૨) ના સંબંધમાં વ્યક્ત કરેલી કોઈપણ ટીકાઓને ટાળે છે.

તેથી ન્યાયાધીશોનો અભિપ્રાય છે કે આઈએલઆર (૧૯૪૪) બોમ ૧૮૩ કેશવ તલપડેના કેસનો ફેડરલ કોર્ટ દ્વારા ખોટો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો અને તે નિયમ ૨૬ ભારતીય સંરક્ષણ અધિનિયમની કલમ ૨ની પેટા કલમ (જે) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓને અનુરૂપ બનાવવામાં આવ્યો હતો. તે મુજબ, નિયમ ૨૬ પણ ફેડરલ કોર્ટના અભિપ્રાયની વિરુદ્ધ, કલમ ૨ ની પેટા કલમ (૨) ના ફકરા (વી) અને (એક્સ) ની અંદર ન હતો કે કેમ તે

ધ્યાનમાં લેવું તેમના લોર્ડશીપ્સ માટે બિનજરૂરી છે, અને તેમના લોર્ડશીપ્સ
આ બાબતે કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરતા નથી.”

૪૪ અફઝલ ઉલ્લા (ઉપરોક્ત)ના કિસ્સામાં, સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય
બેન્ચને પ્રતિવાદી નંબર ૨-તાંડા મ્યુનિસિપલ બોર્ડ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પેટા
કાયદા નંબર ૩ અને અન્ય સંબંધિત પેટા કાયદાઓની માન્યતા નક્કી કરવા માટે
કહેવામાં આવ્યું હતું.અમે સુપ્રીમ કોર્ટના તારણોમાં નોંધાયેલા તથ્યોને ટાંકીએ
છીએ:

"અપીલકર્તા ચૌધરી અફઝલ ઉલ્લાહ ટંડાના રહેવાસી છે અને ટંડા શહેરમાં જમીનનો
એક ટુકડો અને તેના પર ઊભા રહેલા સુપરસ્ટ્રક્ચર્સ અને કમ્પાઉન્ડના માલિક
છે.પોતાની જમીન પર, પરિસરની અંદર તેમણે એક બજાર સ્થાપિત કર્યું છે જેમાં
ખાદ્યાન્નનું વેચાણ થાય છે.પ્રતિવાદી નંબર ૨ ના અધ્યક્ષે અપીલકર્તાને નોટિસ
મોકલીને તેને ઉપરોક્ત બજાર ચલાવવા માટે લાઇસન્સ મેળવવા માટે કહ્યું અને
અપીલકર્તાની ઉપરોક્ત નોટિસનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા પર પ્રતિવાદી નંબર ૨
એ અપીલકર્તા સામે ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરી.અપીલકર્તા પર તાંડાના તહસીલદાર
દ્વારા કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો (કિ. કેસ નંબર ૧૪૧, ૧૯૬૦).અપીલકર્તા
સામેનો કેસ એ હતો કે તે એક બજાર ચલાવતો હતો જેમાં શાકભાજી, ફળો, માછલી
અને અનાજ વેચવામાં આવતા હતા.એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે સંબંધિત
પેટા કાયદાઓ હેઠળ, અપીલકર્તા લાઇસન્સ લેવા માટે બંધાયેલો હતો અને તે આમ
કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હોવાથી, તેણે ઉપરોક્ત પેટા કાયદાનું ઉલ્લંઘન કર્યું હતું અને
આમ તેણે યુનાઇટેડ પ્રોવિન્સ મ્યુનિસિપાલિટીઝ એક્ટ, ૧૯૧૬ (૧૯૧૬ નો નંબર

11) ની કલમ ૨૯૯ (૧) હેઠળ સજા પામવા માટે પોતાને જવાબદાર ઠેરવ્યો હતો. ઉપરોક્ત તહસીલદારનું માનવું હતું કે ફરિયાદી પક્ષ એ હકીકત સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો હતો કે અપીલકર્તાના પ્લોટ પર સ્થાપિત બજારમાં શાકભાજી, ફળો અને માછલી વેચવામાં આવતી હતી; પુરાવા દર્શાવે છે કે તે બજારમાં ચલાવવામાં આવતી દુકાનોમાં માત્ર અનાજ વેચવામાં આવતું હતું. તહસીલદારએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે કાયદામાં એવું કંઈ નથી કે જે પ્રતિવાદી નંબર ૨ ને શુદ્ધ અનાજ બજાર ચલાવવા માટે પેટા-કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે, અને તેથી, તેમનો નિષ્કર્ષ એ હતો કે જે સંબંધિત પેટા-કાયદાઓનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો તે સત્તાથી બહાર હતા. એટલા માટે તહસીલદાર અપીલકર્તાને નિર્દોષ જાહેર કરે છે.

૨. ત્યારબાદ પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ નિર્દોષ જાહેર કરવાના ઉપરોક્ત આદેશ સામે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટમાં અપીલ કરી હતી. તેના વતી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાના પ્લોટ પર આવેલી દુકાનો માત્ર અનાજનું વેચાણ કરતી હોવા છતાં, તેઓ સંબંધિત પેટા કાયદાના અર્થમાં બજારની રચના કરે છે અને અપીલકર્તાને ઉપરોક્ત સંબંધિત પેટા કાયદા હેઠળ લાઈસન્સ લેવાનું ફરજિયાત છે. પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ પણ દલીલ કરી હતી કે તહસીલદાર ભૂલથી એવું માનતા હતા કે તેમની પાસે શુદ્ધ અનાજ બજારના સંદર્ભમાં પણ પેટા-કાયદા બનાવવાની સત્તા નથી. આ અરજીઓને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે, પરિણામે અપીલકર્તાની તરફેણમાં નિર્દોષ જાહેર કરવાનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો છે અને તેને સંબંધિત પેટા કાયદાના કલમ ૩ (એ) સાથે વાંચીને કાયદાની કલમ ૨૯૯ (૧) હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે. ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાને ૨૦ રૂપિયાનો દંડ ફટકારવાની સજા સંભળાવી છે; ડિફેન્ડન્ટમાં, તેણે આદેશ આપ્યો છે કે અપીલકર્તાને

એક અઠવાડિયા માટે સાદી કેદની સજા ભોગવવી જોઈએ. તે આ આદેશની વિરુદ્ધ છે કે અપીલકર્તા આ અદાલતમાં આવ્યો છે, અને પ્રતિવાદી નંબર ૨, બોર્ડ ઉપરાંત, તેણે યુ. પી. રાજ્યને પ્રતિવાદી નંબર ૧ તરીકે સામેલ કર્યું છે.

૩. અપીલકર્તા વતી શ્રી મિશ્રા દલીલ કરે છે કે સંબંધિત પેટા-કાયદાઓ માન્ય છે તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ઉચ્ચ અદાલત ભૂલમાં હતી. તેઓ વિનંતી કરે છે કે ઉપરોક્ત પેટા-કાયદાઓ અમાન્ય છે, કારણ કે તેઓ કાયદાની કલમ ૨૯૮ દ્વારા પેટા-કાયદા બનાવવા માટે પ્રતિવાદી નંબર ૨ ને આપવામાં આવેલા અધિકારની બહાર છે, અને તેઓ આગળ દલીલ કરે છે કે તેઓ વધારાની કારણોસર અમાન્ય છે કે તેઓ કાયદાની કલમ ૨૪૧ સાથે અસંગત છે. આ દલીલો સાથે વ્યવહાર કરતા પહેલા, ઉપરોક્ત પેટા-કાયદાઓ પર વિચાર કરવો, તેમની યોજના સૂચવવી અને જેની સાથે આપણે સંબંધિત છીએ તે ચોક્કસ પેટા-કાયદાઓનો સંદર્ભ લેવો સુસંગત રહેશે. આ પેટા-કાયદાઓ કાયદાની કલમ ૨૯૮એ (એ), (બી), (સી) અને જે, (ડી) હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા હોવાનું માનવામાં આવે છે. ઉપનિયમોની પ્રસ્તાવના જણાવે છે કે ઉપરોક્ત ઉપનિયમો કાયદાની કલમ ૩૦૧ (૨) દ્વારા જરૂરી હોય તે પ્રમાણે કમિશનર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. ઘડવામાં આવેલા પેટા કાયદાઓની સંખ્યા સત્તર છે અને વધુમાં, તેમાં દંડ સૂચવતી કલમ છે. પેટા કાયદો ૩ (એ) આ રીતે વાંચે છે:

"કોઈ પણ વ્યક્તિ તાંડા નગરપાલિકાની હદમાં તેના કબજામાં અથવા નિયંત્રણમાં રહેલી કોઈપણ જમીન અથવા ઇમારતનો ઉપયોગ શાકભાજી અને અનાજના વેચાણ માટે બજાર અથવા દુકાન તરીકે થવા દેશે નહીં સિવાય કે આ માટે બોર્ડ પાસેથી અગાઉ લાઇસન્સ મેળવવામાં આવ્યું હોય.

આ પેટા કાયદામાં એક સમજૂતી છે જે દર્શાવે છે કે "બજાર" નો અર્થ અને તેમાં ખરીદી અને વેચાણ માટેની કોઈપણ જગ્યા અથવા સ્થળોનો સમાવેશ થાય છે, અન્ય બાબતોની સાથે, અનાજ કે જ્યાં એક જ માલિક અથવા માલિકોની માલિકીની જમીનના કોઈપણ પ્લોટ પર ચારથી વધુ સ્ટોલ અથવા દુકાનો રાખવામાં આવે છે, અથવા જ્યાં હરાજી અથવા વીસથી વધુ મણના વેચાણ દ્વારા જથ્થાબંધ વ્યવહાર કરવામાં આવે છે.આમ એ સ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ પણ જમીન પર ચારથી વધુ દુકાનો અથવા દુકાનો રાખવામાં આવે અને તેઓ અનાજ વેચે, તો તે પેટા કાયદા ૩ (એ) હેઠળ બજારની રચના કરે છે.વર્તમાન કેસમાં નીચેની બંને અદાલતો દ્વારા જાણવા મળ્યું છે કે અપીલકર્તાના પ્લોટ પર ચારથી વધુ દુકાનો રાખવામાં આવે છે અને તેઓ અનાજ વેચે છે.આમ, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે આ દુકાનો પેટા કાયદા ૩ (એ) હેઠળ બજારની રચના કરે છે.તે વિવાદિત નથી કે જો પેટા કાયદો ૩ (એ) માન્ય હોય, તો અપીલકર્તા તેના દ્વારા જરૂરી લાઈસન્સ મેળવવાની જવાબદારી હેઠળ હશે."

ચાલો હવે આપણે આ કાયદાની સંબંધિત કલમો પર ધ્યાન આપીએ કે શું વિવાદિત પેટા-કાયદો ૩ (એ) અને તેના દ્વારા પસાર કરાયેલા અન્ય પેટા-કાયદાઓ સત્તાથી બહાર છે કે કેમ.કાયદાની માત્ર બે કલમો છે જે વર્તમાન અપીલમાં અમારા હેતુ માટે સુસંગત છે; તે કલમ ૨૪૧ અને ૨૮૮ છે.કલમ ૨૪૧ (૧) આ રીતે વાંચે છે:

"કોઈ પણ વ્યક્તિનો મ્યુનિસિપાલિટીની હદમાં મ્યુનિસિપલ માર્કેટ સિવાયના કોઈ પણ સ્થળનો ઉપયોગ, માનવ આહાર માટેના પ્રાણીઓ, માંસ અથવા માછલીના વેચાણ માટેના બજાર અથવા દુકાન તરીકે અથવા ફળ અથવા

શાકભાજીના વેચાણ માટેના બજાર તરીકે કરવાનો અધિકાર કલમ ૨૯૮ ના
એફ શીર્ષક હેઠળ બનાવેલા પેટા કાયદા (જો કોઈ હોય તો) ને આધીન રહેશે."

કલમ ૨૯૮ બોર્ડને પેટા કાયદા બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે.કલમ ૨૯૮ (૧) આ
રીતે વાંચે છે:

"વિશેષ ઠરાવ દ્વારા બોર્ડ, અને જ્યાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા જરૂરી હોય ત્યાં,
નગરપાલિકાના રહેવાસીઓના આરોગ્ય, સલામતી અને સુવિધાને પ્રોત્સાહન
આપવા અથવા જાળવવાના હેતુથી અને આ અધિનિયમ હેઠળ નગરપાલિકા
વહીવટીતંત્રને આગળ વધારવા માટે, આ અધિનિયમ અને કોઈપણ નિયમ
સાથે સુસંગત, નગરપાલિકાના સમગ્ર અથવા કોઈપણ ભાગને પેટા-
કાયદાઓ લાગુ પાડી શકે છે.

કલમ ૨૯૮ (૨) એફ જેમાં છ પેટા કલમોનો સમાવેશ થાય છે તે પેટા કાયદાઓ સાથે
સંબંધિત છે જે બજારો, કતલખાનાઓ, ખોરાકના વેચાણ વગેરેના સંદર્ભમાં બનાવી
શકાય છે. કલમ ૨૯૮ (૨) એફની બે પેટા કલમો જે સામગ્રી છે તે આ રીતે વાંચે છે:

"(ડી) સંસ્થા માટે જોગવાઈ કરવી, અને જ્યાં સુધી પેટાશીર્ષક(સી) હેઠળ
પેટા કાયદાઓ દ્વારા જોગવાઈ કરી શકાય ત્યાં સુધી બજારો અને
કતલખાનાઓ, વર્દીના તબેલાઓ, છાવણીના મેદાનો, સરાઈ, લોટની મિલો,
બેકરીઓ, ખોરાક અથવા પીણાની ચોક્કસ ચીજવસ્તુઓના ઉત્પાદન, તૈયારી
અથવા વેચાણ માટે, અથવા વેચાણ અથવા ભાડે રાખવા માટે પ્રાણીઓ
રાખવા અથવા પ્રદર્શન કરવા માટે અથવા ઉત્પાદનો વેચવામાં આવે છે તેવા

પ્રાણીઓ, અને જાહેર મનોરંજન અથવા રિસોર્ટના સ્થળો, અને તેમાં વ્યવસાયના યોગ્ય અને સ્વચ્છ સંચાલન માટે;

(ડીડી) પેટાશીર્ષક (ડી) ના હેતુઓ માટે લાઇસન્સ આપવામાં આવે, નકારવામાં આવે, સસ્પેન્ડ કરવામાં આવે અથવા પાછા ખેંચવામાં આવે તેવી શરતો અને સંજોગો નક્કી કરવા અને આવા લાઇસન્સ માટે ચૂકવવાપાત્ર ફી નક્કી કરવા અને પેટાશીર્ષક (ડી) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયિક સ્થળોની સ્થાપના પર પ્રતિબંધ મૂકવો.

“જો ઉપરોક્ત કલમો વિવાદિત પેટા કાયદાને યોગ્ય ઠેરવતા ન હોય તો પણ, તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે ઉપરોક્ત પેટા કાયદાઓ કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા બોર્ડને આપવામાં આવેલી સામાન્ય સત્તા દ્વારા ન્યાયી ઠેરવવામાં આવશે. હવે તે સારી રીતે નક્કી થઈ ગયું છે કે કલમ ૨૯૮ (૨) ની કેટલીક કલમોમાં સમાવિષ્ટ ચોક્કસ જોગવાઈઓ માત્ર દષ્ટાંતરૂપ છે અને તેને કલમ ૨૯૮ (૧), સમ્રાટ વિરુદ્ધ સિબનાથ બેનર્જી, એ. આઈ. આર. ૧૯૪૫ પી. સી. ૧૫૬ દ્વારા નિર્ધારિત સત્તાઓની સામાન્યતાની પ્રતિબંધાત્મક તરીકે વાંચી શકાતી નથી. જો કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા નિર્દિષ્ટ સત્તાઓ ખૂબ જ વ્યાપક હોય અને તેઓ વર્તમાન અપીલમાં આપણે જેની સાથે સંબંધિત છીએ તે ઉપનિયમોને તેમના કાર્યક્ષેત્રમાં લે છે, તો એવું ન કહી શકાય કે કલમ ૨૯૮ (૨) હેઠળ ગણાયેલી સત્તાઓ કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા સામાન્ય શબ્દોને નિયંત્રિત કરે છે. આ પછીની કલમો માત્ર સમજાવે છે અને બોર્ડને આપવામાં આવેલી તમામ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી નથી, જેથી કલમ ૨૯૮ (૧) દ્વારા નિર્દિષ્ટ સત્તાઓની અંદર ન આવતા કોઈપણ કેસો, અલબત્ત, વિવાદિત પેટા કાયદાને કલમ ૨૯૮ (૧) ની જરૂરિયાતોના સંદર્ભ દ્વારા ન્યાયી ઠેરવી

શકાય.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રતિવાદી નંબર ૨ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા બજારોના સંદર્ભમાં વિવાદિત પેટા-કાયદાઓ આ કાયદા હેઠળ મ્યુનિસિપલ વહીવટીતંત્રને આગળ વધારવા માટે છે, અને તેથી, કલમ ૨૯૮ (૧) ની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરશે.તેથી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે હાઈકોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં યોગ્ય હતી કે વિવાદિત પેટા-કાયદાઓ માન્ય છે.”

૪૫ રોહતક (ઉપરોક્ત) કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

“૧૮. શ્રી સીતલવાડ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો આગામી મુદ્દો પ્રતિવાદી નંબર ૧ દ્વારા અનુસૂચિમાં બે વસ્તુઓ ઉમેરવાના સંબંધમાં છે.આપણે પહેલેથી જ આ વસ્તુઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.શ્રી સેતલવાડે પ્રોવિડન્ટ ફંડ, ગ્રેયુઈટી વગેરે જેવી કલ્યાણકારી યોજનાઓના સંદર્ભમાં આઈટમ ૧૧ બી ઉમેરવા પર વાંધો ઉઠાવ્યો છે, તેમજ આઈટમ ૧૧ સી કે જે નિવૃત્તિ અથવા નિવૃત્તિ વય, પેન્શનનો દર અથવા અન્ય કોઈ સુવિધાનો સંદર્ભ આપે છે જે નોકરીદાતાઓ વિસ્તારવા માંગે છે અથવા પક્ષો વચ્ચે સંમત થઈ શકે છે.અમને નથી લાગતું કે આ દલીલ સારી રીતે આધારિત છે.અમે પહેલેથી જ એ હકીકત પર ભાર મૂક્યો છે કે આ કાયદો, તેના મૂળ સ્વરૂપમાં પણ, નોકરીદાતાઓને તેમના હેઠળ રોજગારની શરતોને પૂરતી ચોકસાઈ સાથે વ્યાખ્યાયિત કરવાની જરૂર હતી.ઉપરોક્ત ઉદ્દેશને અનુસરીને, અનુસૂચિમાં ૧૦ વસ્તુઓની ગણતરી કરવામાં આવી હતી, જેના સંદર્ભમાં નોકરીદાતાઓ દ્વારા સ્થાયી આદેશોનો મુસદ્દો તૈયાર કરવો અને પ્રમાણપત્ર માટે રજૂ કરવો પડતો હતો.અનુસૂચિમાં આઈટમ ૧૧ એ અન્ય કોઈપણ બાબતનો ઉલ્લેખ કરે છે જે સૂચવવામાં આવી શકે છે.જ્યારે યોગ્ય સરકાર અનુસૂચિમાં કોઈ વસ્તુ ઉમેરે છે, ત્યારે પૂછવા માટે સંબંધિત પ્રશ્ન એ

હશે કે તે રોજગારની શરતોનો ઉલ્લેખ કરે છે કે નહીં. જો તે કરે છે, તો આવી વસ્તુ ઉમેરવી તે યોગ્ય સરકારની ક્ષમતામાં હશે. કલમ ૧૫ (૧) કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવા માટે યોગ્ય સરકારને વ્યાપક સત્તાઓ પ્રદાન કરે છે; અને કલમ ૧૫ (૨) કલમ (એ) થી (ઈ) દ્વારા ગણાયેલી કેટલીક બાબતોને સ્પષ્ટ કરે છે, જેના સંદર્ભમાં નિયમો ઘડવામાં આવી શકે છે. તે સ્પષ્ટ છે કે પેટા કલમ (૨) દ્વારા ચોક્કસ બાબતોની ગણતરી કલમ ૧૫ની પેટા કલમ (૧) દ્વારા યોગ્ય સરકારને આપવામાં આવેલી સત્તાઓની પહોળાઈને નિયંત્રિત અથવા મર્યાદિત કરશે નહીં; અને તેથી, જો એવું જણાય કે યોગ્ય સરકાર દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલી વસ્તુ રોજગારની શરતો સાથે સંબંધિત છે, તો તેના ઉમેરાને કાયદામાં અમાન્ય તરીકે પડકારવામાં નહીં આવે. આવો ઉમેરો થવો જોઈએ કે નહીં, તે યોગ્ય સરકારે તેની વિવેકબુદ્ધિથી નિર્ણય લેવાની બાબત છે. આવા ઉમેરાઓની વાજબીતા પર સવાલ ઉઠાવી શકાય નહીં, કારણ કે કયા ઉમેરા કરવા જોઈએ તે નક્કી કરવાની સત્તા વિધાનસભા દ્વારા યોગ્ય સરકાર પર છોડી દેવામાં આવી છે. તાજેતરના વર્ષોમાં આ દેશમાં ઔદ્યોગિક કાયદાના વિકાસને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું ન કહી શકાય કે ગ્રેયુટી અથવા પ્રોવિડન્ટ ફંડ એ ઔદ્યોગિક સંસ્થાઓમાં રોજગારની શરતોની મુદત નથી. તેવી જ રીતે, એ દલીલને ટકાવી રાખવી મુશ્કેલ હશે કે નિવૃત્તિ અથવા નિવૃત્તિની ઉંમર એ રોજગારની શરતો સાથે સંબંધિત બાબત નથી. તેથી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે શ્રી સીતલવાડ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલ કે અનુસૂચિમાં ૧૧ બી અને ૧૧ સી વસ્તુઓનો ઉમેરો અમાન્ય છે, તે નિષ્ફળ થવો જોઈએ.”

૪૬ વાય. નારાયણ (ઉપરોક્ત)ના કિસ્સામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ફરાર ૧૦માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“શ્રી શાસ્ત્રી પછી ત્રણ કંપનીઓની નોંધણી રદ કરવાની માન્યતાને આ આધાર પર પડકારે છે કે નિયમ ૬ બી હેઠળ ઇન્કોમેટેક્સ અધિકારી જે કાર્યવાહી કરવા માંગે છે તે સત્તાથી બહાર છે. નિયમ ૬બી એ જોગવાઈ કરે છે કે જો આવકવેરાના અધિકારીને સંતોષ થાય કે નિયમ ૪ હેઠળ અથવા નિયમ ૬એ હેઠળ આપવામાં આવેલ પ્રમાણપત્ર અસ્તિત્વમાં કોઈ વાસ્તવિક પેઢી વિના મેળવવામાં આવ્યું છે, તો તે આ રીતે આપવામાં આવેલ પ્રમાણપત્રને રદ કરી શકે છે. નિયમ ૬ બી જે ભૌતિક નિયમોનો એક ભાગ છે તે કેન્દ્રીય મહેસૂલ બોર્ડ દ્વારા કાયદાની કલમ ૫૯ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તા હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે. આ કલમ કેન્દ્રીય મહેસૂલ બોર્ડને, કેન્દ્ર સરકારના નિયંત્રણને આધીન રહીને, કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે અન્ય બાબતોની સાથે નિયમો બનાવવાની સત્તા આપે છે. કલમ ૫૯ (૨) (ઈ) જણાવે છે કે આવા નિયમો કોઈ પણ બાબત માટે જોગવાઈ કરી શકે છે જે આ અધિનિયમ દ્વારા સૂચવવામાં આવે છે અને નિયમ ૬ બી પહેલાના નિયમો અનુસરવાની પ્રક્રિયા સાથે વ્યવહાર કરે છે, અને કાયદાની કલમ ૨૬ એ હેઠળ પેઢીની નોંધણી માટે અરજી સૂચવે છે. કલમ ૫૯ (૫) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ઉપરોક્ત કલમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવશે અને તે પછી આ અધિનિયમમાં ઘડવામાં આવ્યા હોય તેવી અસર થશે. આમ તેમાં કોઈ શંકા નથી કે નિયમો વૈધાનિક નિયમો છે અને એકવાર તેઓ સત્તાવાર રાજપત્રમાં પ્રકાશિત થયા પછી તેઓ કાયદાનો એક ભાગ હોય તેમ કાર્યરત છે. શ્રી શાસ્ત્રી આ સ્થિતિ સ્વીકારે છે; પરંતુ તેઓ દલીલ કરે છે કે આર, ૬બી કાયદાની ભૌતિક જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે અને તેથી તે કેન્દ્રીય મહેસૂલ બોર્ડની સત્તાથી બહાર છે. આ દલીલ નોંધપાત્ર રીતે કલમ ૨૩ (૪) ની જોગવાઈઓ પર આધારિત છે. અમે પહેલેથી જ આ પેટા કલમની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, શ્રી શાસ્ત્રી દલીલ કરે છે કે જ્યાં કલમ ૨૩ (૪) ની જરૂરિયાતો સંતોષાય છે ત્યાં જ પેઢીની નોંધણી રદ કરી શકાય

છે.પેઢીઓની નોંધણી માટેની પ્રક્રિયા કાયદાની કલમ ૨૬એમા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. ભાગીદારીના સાધન હેઠળ રચાયેલી કોઈપણ પેઢી વતી આવકવેરાના અધિકારીને અરજી કરવી પડે છે, જેમાં કાયદાના હેતુઓ માટે નોંધણી માટે ભાગીદારોના વ્યક્તિગત શેરનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે અને હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા અને ઈન્કોમેટેક્સ અને સુપરટેક્સ સંબંધિત છે.પેટા કલમ (૨) માટે જરૂરી છે કે ઉપરોક્ત અરજી આવી વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ દ્વારા અને આવા સમયે કરવામાં આવશે અને તેમાં એવી વિગતો હશે અને તે નિયત કરવામાં આવે તેવી રીતે ચકાસવામાં આવશે અને તેની કાર્યવાહી આવકવેરાના અધિકારી દ્વારા નિયત કરવામાં આવે તેવી રીતે કરવામાં આવશે.કલમ ૨૬ (૨) ની જરૂરિયાતોને અનુસરીને પેઢીઓની નોંધણી માટે સંબંધિત નિયમો બનાવવામાં આવ્યા છે.આ સંબંધમાં અમારા નિર્ણય માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે છે:જો પેઢી કલમ ૨૬એ હેઠળ નોંધાયેલી હોય, તો આવી નોંધણી ક્યારે રદ કરી શકાય?અપીલકર્તા સૂચવે છે કે માત્ર એવા કિસ્સાઓ કે જેમાં આવી નોંધણી તે રદ કરી શકે છે તે કલમ ૨૩ (૪) માં સૂચવેલ છે.આ દલીલ ખોટી છે તેમાં અમને કોઈ શંકા નથી.કલમ ૨૩ (૪) હેઠળ નોંધણી રદ કરવી એ દંડની પ્રકૃતિ છે અને જો પેઢી ઉપરોક્ત પેટા કલમમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ ડિફોલ્ટ માટે દોષિત હોય તો તે તેની સામે દંડ લગાવી શકે છે.એ નોંધવામાં આવશે કે જ્યાં કલમ ૨૩ (૪) હેઠળ નોંધણી રદ કરવામાં આવે છે, ત્યાં તેમાં કોઈ શંકા નથી કે નોંધણી માટેની અરજી યોગ્ય રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી.કલમ ૨૩ (૪) હેઠળના આદેશનો આધાર એ નથી કે જે પેઢી નોંધાયેલી હતી તે બનાવટી હતી, પરંતુ તે નોંધાયેલ પેઢી વાસ્તવિક હોવા છતાં, કાયદાની જરૂરિયાતોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતાને કારણે તેણે તેની નોંધણી રદ કરવાનો દંડ ભોગવ્યો હતો.તે કલમ ૨૩ (૪) ની જોગવાઈઓની અસર છે.બીજી બાજુ, નિયમ ૬ બી એવા કિસ્સાઓ સાથે વ્યવહાર કરે છે કે જ્યાં ઈન્કોમેટેક્સ અધિકારી સંતુષ્ટ છે કે નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર આ

હેઠળ આપવામાં આવ્યું છે. નિયમ ૪ અથવા નિયમ ૬એ હેઠળ અસ્તિત્વમાં કોઈ વાસ્તવિક પેઢી વિના; એટલે કે નોંધણી માટેની અરજી પેઢીના નામે કરવામાં આવી હતી જે ખરેખર અસ્તિત્વમાં ન હતી; અને તે આધાર પર ઇન્કોમેટેક્સ અધિકારી પ્રમાણપત્રને રદ કરીને આ બાબતને સુધારવાની દરખાસ્ત કરે છે જે કથિત પેઢીને ક્યારેય ન આપવું જોઈએ.નિયમ ૬ બી ની અસર હોવાથી આ દલીલને સ્વીકારવી અશક્ય છે કે આ નિયમની જોગવાઈઓ કાયદાની કલમ ૨૩ (૪) ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે. જો આવકવેરાના અધિકારીને સંબંધિત નિયમો સાથે વાંચીને કલમ ૨૬એ હેઠળ પેઢીની નોંધણી માટેની વિનંતીને મંજૂરી આપવા અથવા નકારી કાઢવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે, તો જો તેમને ખબર પડે કે નોંધણી ભૂલથી પેઢીને આપવામાં આવી છે જે અસ્તિત્વમાં ન હતી તો સામાન્ય રીતે તે નોંધણી રદ કરવા માટે ખુલ્લા રહેશે.નિયમ ૬ બી આ સ્થિતિને સ્પષ્ટ કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે અને જ્યારે તેને ખબર પડે છે કે તેનો અગાઉનો નિર્ણય પેઢીના અસ્તિત્વ વિશે ખોટી ધારણા પર આગળ વધ્યો છે ત્યારે પેઢીની નોંધણીની બાબતમાં તેના પોતાના નિર્ણયની સમીક્ષા કરવા માટે સ્પષ્ટ અને ચોક્કસ શબ્દોમાં ઇન્કોમેટેક્સ અધિકારીને આવી સત્તા પ્રદાન કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે.અમારા મતે, તે ધારવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કે નિયમ ૬ બી દેખીતી રીતે કાયદાના હેતુને અમલમાં મૂકવાનો હેતુ ધરાવે છે અને તે કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોવાથી તેની માન્યતા શંકા માટે ખુલ્લી નથી.”

૪૭ મેસર્સ પટેલ એન્જિનિયરિંગ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત)ના કિસ્સામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ફકરા ૧૨માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“તે ઉપરોક્ત ચુકાદાને અનુસરે છે કે આવી વ્યક્તિઓ સાથે કરાર સંબંધમાં પ્રવેશવાની અનિરક્ષાને કારણે ચોક્કસ વ્યક્તિઓ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગ સાથે વ્યવહાર ન કરવાના રાજ્ય અથવા તેના સાધનોના નિર્ણયને બ્લેકલિસ્ટિંગ કહેવામાં આવે છે.રાજ્ય કાયદેસર હેતુ માટે કોઈ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના વર્ગ સાથે કરાર સંબંધ બાંધવાનો ઇનકાર કરી શકે છે.કોઈ વ્યક્તિને બ્લેકલિસ્ટ કરવાની રાજ્યની સત્તા એ વેપાર અથવા વ્યવસાય ચાલુ રાખવા અને કોઈપણ હેતુ માટે કરાર કરવા વગેરે માટે રાજ્યની કારોબારી સત્તા માટે જરૂરી સહવર્તી છે. આવી સત્તાની કોઈ વૈધાનિક મંજૂરીની જરૂર નથી.આવી સત્તાના ઉપયોગ પર એકમાત્ર કાનૂની મર્યાદા એ છે કે રાજ્યએ કોઈ પણ રીતે મનસ્વી થયા વિના ન્યાયી અને તર્કસંગત રીતે કાર્ય કરવું જોઈએ, જેથી આવા નિર્ણય કેટલાક કાયદેસર હેતુ માટે લઈ શકાય.આપેલ કિસ્સામાં રાજ્ય દ્વારા હાંસલ કરવાનો કાયદેસર હેતુ શું છે તે વિવિધ પરિબલોના આધારે બદલાઈ શકે છે.”

સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકનો પર આધાર રાખીને, શ્રી ત્રિવેદીએ રજૂઆત કરી હતી કે નોટરીને વ્યવહારમાંથી સતત પ્રતિબંધિત કરવાની સત્તા નોટરીના વ્યવસાયને નિયંત્રિત કરવા માટે પ્રતિનિધિની સત્તા માટે જરૂરી છે.આવી સત્તાની કોઈ વૈધાનિક મંજૂરીની જરૂર નથી.આવી સત્તાના ઉપયોગ પર એકમાત્ર કાનૂની મર્યાદા એ છે કે રાજ્યએ કોઈ પણ રીતે મનસ્વી વગર ખરેખર ન્યાયી અને તર્કસંગત રીતે કામ કરવું જોઈએ.

૪૮ પ્રત્યાયોજિત કાયદા હેઠળના નિયમને કાયદાની વૈધાનિક જોગવાઈઓ કરતાં વધુ અધિકાર ધરાવી શકાય છે જો તે દર્શાવવામાં આવે:

- (i) તે અધિનિયમ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ પ્રતિનિધિની નિયમ બનાવવાની સત્તાના અવકાશની બહાર અથવા તેનાથી વધુ છે; અથવા
- (ii) તે અધિનિયમના કોઈપણ કાયદા સાથે વિરોધાભાસી અથવા પ્રતિકૂળ છે.

૪૯ કોઈ ચોક્કસ કાયદો અતિશય પ્રતિનિધિમંડળથી પીડાય છે કે કેમ તે પ્રશ્નનો નિર્ણય વિષયવસ્તુ, યોજના, તેની પ્રસ્તાવના સહિત કાયદાની જોગવાઈઓ અને જે હકીકતો અને સંજોગોની પૃષ્ઠભૂમિમાં કાયદો ઘડવામાં આવ્યો છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો પડશે.(જુઓ કુલસચિવ, સહકારી મંડળીઓ વિરુદ્ધ કે. કુંજાબ્મુ, એ આઈ આ ૧૯૮૦ **SC** ૩૫૦ અને નાગાલેન્ડ રાજ્ય વિરુદ્ધ રતન સિંહ, એ આઈ આ ૧૯૬૭ **SC** ૨૧૨). તે પણ સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે ગૌણ કાયદાના અધિકારોને ધ્યાનમાં લેતા વ્યક્તિએ એવી ધારણા સાથે શરૂઆત કરવી જોઈએ કે તે સત્તાની અંદર છે અને જો તે બે બાંધકામો માટે ખુલ્લું છે, જેમાંથી એક તેને માન્ય અને અન્ય અમાન્ય બનાવશે, તો અદાલતોએ તે બાંધકામને અપનાવવું જોઈએ જે તેને માન્ય બનાવે છે અને કાયદાને અતિ અધિકાર જાહેર ન થાય તે માટે તેને વાંચી પણ શકાય છે [સેન્ટ જોન્સ શિક્ષક તાલીમ સંસ્થા વિરુદ્ધ પ્રાદેશિક નિયામક, એ આઈ આ ૨૦૦૩ **SC** ૧૫૨૨ માં અહેવાલિત રાષ્ટ્રીય શિક્ષક શિક્ષણ પરિષદ જુઓ].

૫૦ અજય કાનૂ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ. આઈ. આર. ૧૯૮૮ એસ. સી. ૨૦૨૭ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે તે કાયદાની સારી રીતે સ્થાપિત દરખાસ્ત છે કે જ્યાં પહેલેથી જ નિર્દિષ્ટ કરેલી સત્તાની વ્યાપકતાને પૂર્વગ્રહ વિના ચોક્કસ સત્તા આપવામાં આવે છે, ત્યાં ચોક્કસ સત્તા માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ છે અને તે કોઈપણ રીતે સામાન્ય શક્તિને પ્રતિબંધિત કરતી નથી.

૫૧ અમે પહેલેથી જ કાયદાની કલમ ૧૫ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે જે નિયમો બનાવવાની સત્તા પૂરી પાડે છે. એ નોંધવું જોઈએ કે કાયદાની કલમ ૧૫ કેન્દ્ર સરકારને નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે. કાયદાની કલમ ૧૫ (૧) હેઠળ, કેન્દ્ર સરકાર પાસે કાયદાના તમામ અથવા કોઈપણ હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે સામાન્ય રીતે નિયમો બનાવવાની સત્તા છે. એ નોંધવું અગત્યનું છે કે કાયદાની કલમ ૧૫ (૧) હેઠળ સામાન્ય સત્તા ઉપરાંત, કલમ ૧૫ (૨) (જી) કેન્દ્ર સરકારને "નોટરીઓના વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની જે રીતે તપાસ થઈ શકે છે" તેના સંદર્ભમાં નિયમો ઘડવાની સત્તાને સ્પષ્ટ કરે છે. કલમ ૧૫ (૨) (i) અન્ય કોઈપણ બાબત માટે જોગવાઈ કરે છે જે નિર્ધારિત હોવી જોઈએ અથવા હોઈ શકે છે.

૫૨ મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) કાયદાની કલમ ૧૦ સાથે વિરોધાભાસી છે?

૫૩ આ દલીલ સાથે કોઈ વિવાદ ન હોઈ શકે કે નિયમોની જોગવાઈઓ કાયદામાં સંબંધિત જોગવાઈના અવકાશની બહાર ન જઈ શકે.

૫૪ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ તેમના કામદારો, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૦ એસ. સી. ૧૨ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે વૈધાનિક નિયમ કલમનો અર્થ વિસ્તૃત કરી શકતો નથી અને જો કોઈ નિયમ કલમ જે વિચારે છે તેનાથી આગળ વધે છે, તો નિયમ કાનૂનને અનુરૂપ હોવો જોઈએ.

૫૫ યુપી રાજ્ય વિરુદ્ધ બાબુ રામના કેસમાં, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૧ એસ. સી. ૭૫૧, સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે નિયમો કાયદાની જોગવાઈઓ સાથે સુસંગત હોવા જોઈએ.

૫૬ આમ, એકવાર તે દર્શાવવામાં આવે કે સંબંધિત સત્તાધિકારી પાસે વૈધાનિક કાયદા હેઠળ નિયમો જાહેર કરવાની સત્તા છે, તો આવા નિયમો એવા રીતે લાગુ થશે જાણે કે તે કાયદાનો ભાગ હોય. જ્યારે (i) તેઓ કાયદામાં સંબંધિત જોગવાઈના અવકાશની બહાર છે; અથવા (ii) જ્યારે તે દર્શાવવામાં આવે કે નિયમો કાયદામાં સંબંધિત કાયદા સાથે અસંગત રીતે અસંગત છે ત્યારે

તેમને રદ કરી શકાય છે અથવા અવગણી શકાય છે.નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) સત્તાથી બહાર છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર નિર્ણય પર પહોંચતા પહેલા રિટ કોર્ટે કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને યોજનાની તપાસ કરવી જોઈએ કે જે કલમ હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર કાર્યવાહી કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે તે કલમ દ્વારા કયા ક્ષેત્ર પર સત્તા આપવામાં આવી છે.

૫૭ મહારાષ્ટ્ર સ્ટેટ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એન્ડ હાયર સેકન્ડરી એજ્યુકેશન વિરુદ્ધ પરિતોષ ભુપેશ કુર્મરશેથ, એ આઈ આ ૧૯૮૪ **SC ૧૫૪૩**માં મહારાષ્ટ્ર સેકન્ડરી એન્ડ હાયર સેકન્ડરી એજ્યુકેશન બોર્ડ રેગ્યુલેશન્સ ૧૯૭૭ ના રેગ્યુલેશન ૧૦૪ ની માન્યતાના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, એવું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું:

"અમારા મતે, ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલો આ અભિગમ સાચો અથવા યોગ્ય ન હતો કારણ કે કોઈ નિયમ અથવા નિયમન અથવા અન્ય પ્રકારનું વૈધાનિક સાધન પ્રતિનિધિને આપવામાં આવેલી ગોંડા કાયદાની સત્તાથી વધુ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન માત્ર નિયમ, નિયમન વગેરે બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરતા સંબંધિત કાયદામાં સમાવિષ્ટ ચોક્કસ જોગવાઈઓ અને કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓમાંથી એકત્રિત કરી શકાય તેવા કાયદાનો ઉદ્દેશ અને હેતુના સંદર્ભમાં નક્કી કરવામાં આવે છે.ન્યાયાલય માટે એ સંપૂર્ણપણે ખોટું હશે કે તે કાયદાના ઉદ્દેશ્યો અને હેતુઓને કયા સિદ્ધાંત અથવા નીતિ શ્રેષ્ઠ રીતે પૂરી કરશે તે અંગે ધારાસભા અથવા તેના પ્રતિનિધિના અભિપ્રાયને બદલે પોતાનો અભિપ્રાય આપે અને નિયમન બનાવનાર સંસ્થા દ્વારા

નિર્ધારિત નીતિની શાણપણ અને અસરકારકતા અથવા અન્યથા પર ચુકાદો આપે અને માત્ર એ આધારે નિયમનને અલ્ટ્રા વાયર્સ જાહેર કરે કે, ન્યાયાલયના મતે, વિવાદાસ્પદ જોગવાઈઓ કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને પૂર્ણ કરવામાં મદદ કરશે નહીં. જ્યાં સુધી નિયમો અથવા નિયમો ઘડવાનું કાર્ય સોંપવામાં આવેલ સંસ્થા તેના પર આપવામાં આવેલ અધિકારના અવકાશમાં કાર્ય કરે છે, એ અર્થમાં કે તેના દ્વારા બનાવેલા નિયમો અથવા નિયમો કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ સાથે તર્કસંગત સંબંધ ધરાવે છે, ત્યાં સુધી ન્યાયાલયે આવા નિયમો અથવા નિયમોની શાણપણ અથવા અસરકારકતા સાથે પોતાને સંબંધિત ન કરવો જોઈએ. કાયદાના ઉદ્દેશો અને હેતુઓની અસરકારક સિદ્ધિ માટે કાયદાની જોગવાઈઓ કેવી રીતે શ્રેષ્ઠ રીતે અમલમાં મૂકી શકાય અને નિયમો અથવા નિયમોમાં કયા પગલાં, મૂળ તેમજ પ્રક્રિયાગત સામેલ કરવા પડશે તે નક્કી કરવાનું કામ માત્ર વિધાનસભા અને તેના પ્રતિનિધિના પ્રાંતમાં જ છે. આવી નીતિના ગુણ અથવા અવગુણોની તપાસ કરવી એ અદાલતો માટે નથી કારણ કે તેની તપાસ એ પ્રશ્ન સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ કે શું વિવાદિત નિયમો *Statute. The* અદાલત દ્વારા પ્રતિનિધિને આપવામાં આવેલી નિયમન બનાવવાની સત્તાના દાયરામાં આવે છે કે કેમ તે વિધાનસભા અને ગૌણ નિયમન બનાવતી સંસ્થા દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલી નીતિના ડહાપણ અંગે ચુકાદામાં બેસી શકતું નથી. તે એક સમજદાર નીતિ હોઈ શકે છે જે કાયદાના હેતુને સંપૂર્ણપણે અસર કરશે અથવા તે અસરકારકતામાં અભાવ હોઈ શકે છે અને તેથી પુનરાવર્તન અને સુધારણાની હાકલ કરી શકે છે. પરંતુ કોઈ નિયમ અથવા નિયમનમાં સમાવિષ્ટ નીતિમાં કોઈ પણ ખામી તેને અધિકારથી બહાર નહીં કરે અને કોર્ટ તેને આ આધાર પર નકારી શકે નહીં કે તેના મતે, તે સમજદાર અથવા સમજદાર નીતિ નથી, પરંતુ મૂર્ખ પણ છે, અને તે ખરેખર કાયદાના હેતુઓને અસરકારક બનાવવા માટે કામ કરશે નહીં. કાયદા દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી બાબતોના સંબંધમાં કઈ નીતિ અપનાવવી જોઈએ તે નક્કી કરવાની

સત્તાના એકમાત્ર ભંડાર વિધાનસભા અને તેના પ્રતિનિધિ છે અને અદાલત દ્વારા દખલગીરી માટે કોઈ અવકાશ નથી જ્યાં સુધી તેની સમક્ષ આક્ષેપ કરવામાં આવેલી ચોક્કસ જોગવાઈને કોઈ કાનૂની નબળાઈથી પીડાતી હોવાનું કહી શકાય નહીં, તેના અર્થમાં કે જેના દ્વારા નિયમન કરવાના અધિકારના અવકાશની બહાર અથવા તે મૂળ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે અથવા બંધારણ દ્વારા લાદવામાં આવેલી કોઈપણ મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

આ કેસમાં આગળ એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આ સંદર્ભમાં કાયદાની પ્રકૃતિ અને રચનાની નોંધ લેવી પણ સુસંગત છે, જેના પર કાયદા દ્વારા નિયમન કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

૫૮ ડી. કે. વી. પ્રસાદ રાવ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ સરકાર, એ. આઈ. આર. ૧૯૮૪ આંધ્ર પ્રદેશ ૭૫ માં તે અહેવાલના ફકરા ૯૭ માં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું:

"તેથી નિયમના અધિકારોનો નિર્ણય કરતી વખતે, આપણે નીચેના સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવા પડશે:હવે તે સારી રીતે નક્કી થઈ ગયું છે કે કાયદાની બંધારણીયતાની તરફેણમાં ધારણા છે અને ભાર તે વ્યક્તિ પર છે જે બંધારણીય સિદ્ધાંતોનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન થયું છે તે બતાવવા માટે હુમલો કરે છે. એવું માનવું જોઈએ કે વિધાનસભા તેના લોકોની જરૂરિયાતને સમજે છે અને યોગ્ય રીતે તેની પ્રશંસા કરે છે અને તે જે કાયદા બનાવે છે તે અનુભવ દ્વારા પ્રગટ થતી સમસ્યાઓ તરફ નિર્દેશિત છે. વિધાનસભા નુકસાનની માત્રાને ઓળખવા માટે સ્વતંત્ર છે અને જ્યાં જરૂરિયાત

સ્પષ્ટ માનવામાં આવે છે ત્યાં તેના નિયંત્રણોને મર્યાદિત કરી શકે છે. બંધારણીયતાની ધારણાને ટકાવી રાખવા માટે કોર્ટ સામાન્ય જ્ઞાન, અહેવાલની બાબતો, તે સમયના ઇતિહાસની બાબતોને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે અને કાયદા સમયે અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે તેવી હકીકતોની દરેક સ્થિતિને ધારણ કરી શકે છે.

૫૯ મોટે ભાગે કહીએ તો, નિયમોને ત્રણ વર્ગોમાં વિભાજિત કરી શકાય છે. પ્રથમ એ છે કે જ્યાં વિધાનસભા પોતે નિયમો બનાવે છે, જે પછી કાયદાનું પરિશિષ્ટ અથવા અનુસૂચિ બનાવે છે. તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે આવા કિસ્સામાં, નિયમો કાયદાનો અભિન્ન ભાગ છે. જો જોગવાઈઓ વચ્ચે કોઈ વિસંગતતા હશે, તો અર્થઘટનના સામાન્ય નિયમો અમલમાં આવશે. જ્યાં એવી જોગવાઈ હોય કે નિયમો બનાવવા પર તેની અસર 'અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ હોય' તેવી જ હશે, તો ફરીથી, નિયમો વહીવટી સંસ્થા દ્વારા ઘડવામાં આવ્યા હોવા છતાં, કાયદા અનુસાર આવા નિયમો બનાવવા અને પ્રકાશિત કરવાની અસર કાનૂનમાં નિયમોનો સમાવેશ કરે છે અને પછી તે કાયદાનો ભાગ બને છે. કાયદાકીય પરિણામો ઉપર ઉદ્દેખિત પ્રથમ શ્રેણીની જેમ જ હશે. ત્રીજો કેસ એ છે કે જ્યાં તે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવા માટે નિયમો બનાવી શકાય છે. આવા કિસ્સામાં, વિવાદાસ્પદ પ્રશ્ન એ છે કે, જ્યારે આવા નિયમો ઘડવામાં આવ્યા છે, ત્યારે શું તેમને ઉપર ઉદ્દેખિત પ્રથમ બે વર્ગો હેઠળ ઘડવામાં આવેલા નિયમોની જેમ જ ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ. અમને લાગે છે કે તફાવત છે. આ ત્રીજી શ્રેણીમાં, બનાવવામાં આવેલા નિયમો માત્ર

કાયદાની જોગવાઈઓને આગળ વધારવા માટે છે, અને તેથી, તેઓએ પોતાને કાયદાના ચાર ખૂણાઓમાં મર્યાદિત રાખવા જોઈએ.

૬૦ પ્રત્યાયોજિત કાયદાને અન્ય બાબતોની સાથે આ આધાર પર પડકારવામાં આવી શકે છે કે તે કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની બહાર ગયો છે અથવા તે મૂળભૂત અધિકારો અથવા અન્ય બંધારણીય જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૬૧ તે પણ સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે વિધાનસભા તેના આવશ્યક કાયદાકીય કાર્યોને છોડી શકતી નથી.

૬૨ સત્તાનો ત્યાગ એટલે તેનો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે નાશ કરવો. સંપૂર્ણ ત્યાગનો કેસ એ હશે કે જ્યાં કોઈ કાયદો પ્રતિનિધિ પર કોઈ નિયંત્રણનો ઉપયોગ કરી શકશે નહીં; અને જ્યારે તે છૂટક દેખરેખનો ઉપયોગ કરે છે ત્યારે આંશિક ત્યાગ.

૬૩ રી. દિલ્હી કાયદા અધિનિયમ ૧૯૫૧માં એસ. સી. રિપોર્ટર ૭૪૭માં અહેવાલ આપ્યો હતો કે મુખ્ય ન્યાયાધીશ કનિયાએ ધ્યાન દોર્યું હતું કે 'ત્યાગ' અથવા 'નાબૂદી' ના સંદર્ભમાં સાચી કસોટી એ જણાય છે કે જ્યાં સત્તા આપવા

માટે ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દોમાં વિધાનસભાને સોંપવાની સત્તાએ તેનું નિયંત્રણ જાળવી રાખ્યું છે.શું પ્રતિનિધિના નિર્ણયને પ્રતિનિધિના કાયદાથી મંજૂરી મળે છે?વિધાનસભાએ જે સંકેત આપ્યો છે અને નિર્ણય લીધો છે તેનાથી શું તેને મંજૂરી મળી છે?

૬૪ એ. એન. પરશુરામન વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય એ. આઈ. આર. ૧૯૯૦ એસ. સી. ૪૦ માં અહેવાલ આપ્યો હતો, જેમાં ન્યાયમૂર્તિ એલ. એમ. શર્માએ (તે સમયે ન્યાયમૂર્તિ તરીકે) નીચેની શરતોમાં (પાનું ૪૨ પર) કાયદો રજૂ કર્યો હતો:

"કાયદાકીય પ્રતિનિધિમંડળ સાથે વ્યવહાર કરવાના મુદ્દાને આ અદાલતના અસંખ્ય કેસોમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો છે, અને આ પાસા પર વિસ્તૃત ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી.તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે કાયદાકીય નીતિનું નિર્ધારણ અને આચારના શાસનની રચના એ આવશ્યક કાયદાકીય કાર્યો છે જેને સોંપી શકાતા નથી.જે સ્વીકાર્ય છે તે એ છે કે વિધાનસભાએ સત્તાના ઉપયોગ માટે પૂરતી માર્ગદર્શિકાઓ નિર્ધારિત કર્યા પછી કાયદાના ઉદ્દેશ્યને અમલમાં મૂકવાનું કાર્ય સોંપેલ સત્તાધિકારી પર છોડવું.જ્યારે આ પ્રકાશમાં તપાસ કરવામાં આવે છે ત્યારે વિવાદિત જોગવાઈઓ જરૂરી ધોરણ સુધી પહોંચવામાં ખરાબ રીતે નિષ્ફળ જાય છે.

૬૫ તેવી જ રીતે એ. આઈ. આર. ૧૯૯૦ એસ. સી. ૧૨૭૭ માં નોંધાયેલા મેસર્સ શ્રી સીતારામ સુગર કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયામાં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે (પાન ૧૨૯૬ પર):

"કાયદા દ્વારા સોંપવામાં આવેલી સત્તા તેની શરતો દ્વારા મર્યાદિત છે અને તેના ઉદ્દેશોને આધીન છે. પ્રતિનિધિએ સારી ભાવનાથી, વાજબી રીતે મંજૂર કરાયેલી સત્તાની અંદર અને ભૌતિક તથ્યોના સંબંધિત વિચારણા પર કાર્ય કરવું જોઈએ. તેના તમામ નિર્ણયો, પછી ભલે તે કાયદાકીય હોય કે વહીવટી અથવા અર્ધ ન્યાયિક હોય, બંધારણ અને દેશના અન્ય કાયદાઓ સાથે સુસંગત હોવા જોઈએ. તેઓ 'સક્ષમ કાયદાના હેતુઓ સાથે વાજબી રીતે સંબંધિત હોવા જોઈએ' જુઓ લીલા મોર્નિંગ વિરુદ્ધ ફેમિલી પબ્લિકેશન્સ સર્વિસ (૧૯૭૩) ૪૧૧ યુએસ ૩૫૬, ૩૬ કાયદા એડ. ૨ડી ૩૧૮. જો તેઓ સ્પષ્ટ રીતે અન્યાયી અથવા દમનકારી અથવા અપમાનજનક હોય અથવા અનધિકૃત અંત તરફ નિર્દેશિત હોય અથવા પ્રતિનિધિમંડળના ઉદ્દેશોની સિદ્ધિ તરફ અમુક અંશે વલણ ધરાવતા ન હોય, તો અદાલતો સારી રીતે કહી શકે છે, "સંસદ ક્યારેય આવા નિયમો બનાવવાનો અધિકાર આપવાનો ઇરાદો ધરાવતી નથી; તે ગેરવાજબી અને અતિશય અધિકારો છે".

કિલોવેનના લોર્ડ રસેલ, સી. જે. કુઝ વિરુદ્ધ જહોનસનમાં, (૧૮૯૮) ૨૦ બી
૯૧,૯૯."

૬૬ ફ્રાન્સિસ બેનિઓન તેમના શાસ્ત્રીય પુસ્તક 'સ્ટેચ્યુટરી ઇન્ટરપ્રિટેશન' માં
કાયદો આ રીતે જણાવે છે:

"૫૮.પ્રત્યાયોજિત કાયદો; અતિ અધિકારોનો સિદ્ધાંત.જો તે સક્ષમ અધિનિયમ દ્વારા
પ્રતિનિધિને (સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત રીતે) આપવામાં આવેલી સત્તાઓની બહાર જાય
છે, તો પ્રતિનિધિ કાયદાની કોઈપણ જોગવાઈ અસરકારક નથી. તે જોગવાઈને પછી
અલ્ટ્રા વાયર્સ (સત્તાઓથી બહાર) કહેવામાં આવે છે.આ ત્યાં પણ લાગુ પડે છે જ્યાં
સાધનને પુષ્ટિ અધિકારી દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હોય.અહીં આપું કરવા સિવાય
એક સાધન ઉત્પન્ન થશે જેની અસર પ્રતિનિધિએ મંજૂર કરી હશે અથવા ન પણ કરી
હશે, કોર્ટ પાસે સાધનમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા છે જેથી તેની અલ્ટ્રા વાયર્સની
ગુણવત્તાને દૂર કરી શકાય.

"૫૯.પ્રત્યાયોજિત કાયદો; પ્રાથમિક હેતુનો નિયમ.પ્રત્યાયોજિત કાયદાના વિવિધ
પ્રકારો છે, પરંતુ તે તમામ અમુક મૂળભૂત નિયંત્રણોને આધિન છે.આમાંના કેટલાક
નિયંત્રણો પર આ સંહિતાની કલમ ૫૧,૫૭ અને ૫૮માં વ્યક્તિગત રીતે કાર્યવાહી
કરવામાં આવી છે.પ્રત્યાયોજિત કાયદાના સંપૂર્ણ ખ્યાલને આધાર આપવો એ મૂળભૂત
સિદ્ધાંત છે જે વિધાનસભા પ્રતિનિધિ કરે છે કારણ કે તે દરેક વિગતવાર તેની ઈચ્છાનો
સીધો ઉપયોગ કરી શકતી નથી.વ્યવહારમાં તે માત્ર રૂપરેખા તૈયાર કરી શકે છે.આનો
અર્થ એ છે કે મુખ્ય માર્ગદર્શિકામાં દર્શાવ્યા મુજબ વિધાનસભાનો ઈશિદો પ્રત્યાયોજિત

કાયદાના અર્થ માટે છે.કોડમાં આને પ્રાથમિક હેતુના નિયમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

૬૭ હુકમચંદ વિરુદ્ધ ભારત સંઘમાં, એ આઈ આ ૧૯૭૨ **SC ૨૪૨૭** માં અહેવાલ આપ્યો હતો:૧૯૭૨ (૨) એસ. સી. સી. ૬, સુપ્રીમ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે ગૌણ કાયદો બનાવવાની સત્તા સક્ષમ અધિનિયમમાંથી મેળવવામાં આવી છે અને તે મૂળભૂત છે કે જે પ્રતિનિધિને આવી સત્તા આપવામાં આવી છે તેણે તેના દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની મર્યાદામાં કામ કરવું પડશે.

૬૮ પૃષ્ઠ ૫૯૦ પર જી. પી. સિંહના કાયદાકીય અર્થઘટનના સિદ્ધાંતોમાં, એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે "તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે સામાન્ય દ્રષ્ટિએ ગૌણ કાયદો બનાવવાની સત્તા આપવામાં આવી છે અને વિષયની વિશિષ્ટતા માત્ર કાયદાકીય છે અને તે સામાન્ય સત્તાના અવકાશને મર્યાદિત કરતી નથી.પરંતુ કાયદાનું અમલીકરણ કરવા અથવા તેને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમ અને નિયમન કરવાની સામાન્ય સત્તા પણ સખત રીતે સહાયક છે અને તે સત્તાને સક્ષમ કરી શકતી નથી કે જેને કાયદાની સામાન્ય કામગીરીનો અવકાશ વધારવા માટે સત્તા આપવામાં આવી છે.

૬૯ ઉટાહ કન્સ્ટ્રક્શન એન્ડ એન્જિનિયરિંગ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ પટાકીમાં, ૧૯૬૫ (૩) પાનું ૬૫૩ પર ઓલ ઈઆર ૬૫૦ માં અહેવાલ આપ્યો

હતો, પ્રિવી કાઉન્સિલે સહાનાહન વિરુદ્ધ કોટ, ૧૯૫૭ (૯૬) સીએલઆર રજપ માં નીચે આપેલા કહેવતને મંજૂરી સાથે ટાંક્યું હતું:

"આવી સત્તા કાયદાનો હેતુ વિસ્તૃત કરવાના, તેને અમલમાં મૂકવા માટે નવો અને અલગ અર્થ ઉમેરવાના, તેની મુદતમાંથી બહાર નીકળવાના પ્રયાસોને સમર્થન નહીં આપે.

આ સંબંધમાં એ. આઈ. આર. ૧૯૬૬ એસ. સી. ૮૨૮, નાયબ વાણિજ્યિક કર અધિકારી વિરુદ્ધ સુખરાજ, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૮ એસ. સી. ૬૭માં નોંધાયેલા વેંકટેશ્વર રાવ, જી વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ સરકારનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય છે.

૭૦ એ. આઈ. આર. ૧૯૬૬ એસ. સી. ૧૮૫૨માં નોંધાયેલા સંત સરન લાલ વિરુદ્ધ પરશુરામ સાહુ કેસમાં, તે નીચે મુજબ (પાનું ૧૮૫૫ પર) નોંધવામાં આવ્યું છે:

"અમે એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે આ કાયદો ક્યાંય પણ કોઈ ચોક્કસ સમયે બાકી રહેલી લોન માટે ઉપલી મર્યાદા નક્કી કરવાની જોગવાઈ કરતો નથી. અન્ય બાબતોની સાથે નોંધણી પ્રમાણપત્રનું ફોર્મ અને શાહુકાર તરીકે નોંધણી કરવાના હેતુથી કરવામાં આવેલી અરજીમાં સમાવિષ્ટ વિગતો સૂચવવાની સરકારની નિયમ બનાવવાની સત્તા. એ નોંધવું અગત્યનું છે કે રાજ્ય સરકારને આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની

સત્તા સામાન્ય સ્વરૂપમાં વ્યક્ત કરવામાં આવતી નથી, એટલે કે રાજ્ય સરકાર કાયદાના હેતુઓ માટે નિયમો બનાવી શકે તેવી અસર થતી નથી. નિયમ બનાવવાની સત્તા કલમ ૨૭ની કલમ (એ) થી (ઈ) માં જે જણાવવામાં આવ્યું છે તેના સુધી મર્યાદિત છે અને આ કલમો રાજ્ય સરકારને એ મર્યાદા નક્કી કરવાની સત્તા આપતી નથી કે જેના સુધી શાહુકાર દ્વારા આપવામાં આવેલી લોન કોઈ ચોક્કસ સમયે બાકી રહે.

૭૧ ૧૯૭૬ (૨) ઓલ ઈ. એલ. આર. ૯૩૭ માં, લોર્ડ સિમોન દ્વારા પાનું ૯૫ પર એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ગૌણ કાયદાના અધિકારને સંતોષવા માટે કાયદાકીય શબ્દોમાં વાંચવાનો અધિકાર ભાગ્યે જ, જો ક્યારેય હોય તો, અધિકાર હોઈ શકે છે.

૭૨ અન્ય વિવિધ નિર્ણયોની સંપૂર્ણ સમીક્ષા કર્યા પછી, ૨૦૧૨ (૭) એસ. સી. સી. ૬૮૩માં ભારત સંઘ અને અન્યો વિરુદ્ધ કલમ શ્રીનિવાસનમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૧૬. આ તબક્કે, પ્રત્યાયોજિત અધિકારીની નિયમ બનાવવાની સત્તાઓ વિશે જણાવવું યોગ્ય છે. જો કોઈ નિયમ કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી નિયમ બનાવવાની સત્તાથી આગળ વધે છે, તો તેને અલ્ટ્રા વાયર્સ જાહેર કરવો પડે છે. જો કોઈ નિયમ એવી કોઈ જોગવાઈનું સ્થાન લે છે કે જેના માટે સત્તા આપવામાં આવી નથી, તો તે સત્તાથી બહાર થઈ જાય છે. મૂળભૂત કસોટી એ સત્તાના સ્ત્રોતને નક્કી કરવા અને

ધ્યાનમાં લેવાની છે જે નિયમ સાથે સંબંધિત છે.તેવી જ રીતે, એક નિયમ મૂળ કાયદા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ કારણ કે તે તેનાથી આગળ વધી શકતો નથી.આ સંદર્ભમાં, અમે જનરલ ઓફિસર કમાન્ડિંગિન ચીફ વિરુદ્ધ ડૉ. સુભાષ ચંદ્ર યાદવ એ આઈઆર ૧૯૮૮ **SC** ૮૭૬ માં નિર્ણયનો નફો સાથે ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેમાં તે નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યો છે:

".....કોઈ નિયમ કાનૂની જોગવાઈની અસર કરી શકે તે પહેલાં, બે શરતો પૂરી કરવી આવશ્યક છે, એટલે કે (૧) તે જે કાયદા હેઠળ બનાવવામાં આવ્યો છે તેની જોગવાઈઓને અનુરૂપ હોવો જોઈએ; અને (૨) તે નિયમ ઘડવાની સત્તામંડળના અધિકારક્ષેત્ર અને કાર્યક્ષેત્રમાં પડા આવવો જોઈએ.જો આ બે શરતોમાંથી કોઈ એક શરત પૂરી ન થાય, તો આ રીતે ઘડવામાં આવેલ નિયમ રદબાતલ થઈ જશે.

૧૭. એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ (રેવન્યુ) દિલ્હી વહીવટીતંત્ર વિરુદ્ધ શ્રી રામ એ આઈ આ ૨૦૦૦ **SC** ૨૧૪૩:(૨૦૦૦ એ. આઈ. આર. એસ. સી. ૬૦૯૫. ૨૨૦૫), એવો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો છે કે તે એક સારી રીતે માન્ય સિદ્ધાંત છે કે કાયદા દ્વારા નિયમ બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરવાથી નિયમ બનાવવાની સત્તા એવા નિયમ બનાવવા માટે સક્ષમ નથી થતી જે સક્ષમ અધિનિયમના અવકાશની બહાર હોય અથવા જે તેની સાથે અસંગત હોય અથવા તેનાથી અસંમત હોય.

૧૮. સુખદેવ સિંહ વિરુદ્ધ ભગત રામ એ. આઈ. આર. ૧૯૭૫ એસ. સી. ૧૩૩૧ માં બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો છે કે વૈધાનિક સંસ્થાઓ વિધાનસભા દ્વારા નિર્ધારિત અવકાશની બહાર સત્તાઓને વિસ્તૃત કરવા માટે નિયમો અને નિયમો

બનાવવાની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકતી નથી. નિયમો અને નિયમો બનાવવા માટે કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી ચોક્કસ સત્તાને કારણે બનાવવામાં આવેલા નિયમો અને નિયમો અનુસરવાની વર્તણૂકની પેટર્ન સ્થાપિત કરે છે.

૧૯. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ એચ ગણેશ કામત વગેરે. એ. આઈ. આર. ૧૯૮૩ એસ. સી. ૫૫૦, એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તે કાયદાના અર્થઘટનનો એક સારી રીતે સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે કાયદા દ્વારા નિયમ બનાવવાની સત્તા પ્રદાન કરવાથી નિયમ બનાવનાર સત્તાધિકારીને એવો નિયમ બનાવવા માટે સક્ષમ બનાવતા નથી જે સક્ષમ અધિનિયમના અવકાશની બહાર જાય અથવા જે તેની સાથે અસંગત અથવા અસંમત હોય.

૨૦. કુંજ બિહારી લાલ બુટેલ અને અન્યો વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યોમાં એ આઈઆ ૨૦૦૦ SC ૧૦૬૯૦૦ એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે:

"૧૩. કાયદાના હેતુને અમલમાં મૂકવા માટે સામાન્ય નિયમ બનાવવાની સત્તા આપવી એ વિધાનસભા માટે ખૂબ જ સામાન્ય બાબત છે. જ્યારે આવી સત્તા આપવામાં આવે છે, ત્યારે કાયદાનો ઉદ્દેશ શોધવાની મંજૂરી હોઈ શકે છે અને પછી જોઈ શકાય છે કે ઘડવામાં આવેલા નિયમો એવી સામાન્ય સત્તાના દાયરામાં આવે તે રીતે ઘડવામાં આવ્યા હોવાની કસોટીને સંતોષે છે કે કેમ. જો નિયમ બનાવવાની સત્તા આવા સામાન્ય સ્વરૂપમાં વ્યક્ત કરવામાં ન આવે તો તે જોવું પડશે કે શું બનાવવામાં આવેલા નિયમો મૂળ અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદાઓ દ્વારા સુરક્ષિત છે કે નહીં.

૨૧. સેન્ટ જોન્સ ટીચર્સ ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ વિરુદ્ધ પ્રાદેશિક નિયામક એ. આઈ. આર. ૨૦૦૩ એસ. સી. ૧૫૩૩: (૨૦૦૩ એ. આઈ. આર. એસ. સી. ૬૦૯૫. ૮૯૪) માં, એવું જોવા મળ્યું છે કે નિયમન એ કોઈ વ્યવસાયના સંચાલન માટે ઉપરી અધિકારી દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ નિયમ અથવા આદેશ છે અને તે સામાન્ય કાર્યવાહી માટેનો નિયમ સૂચવે છે. નિયમો અને નિયમો બધા પ્રત્યાયોજિત કાયદામાં સમાવિષ્ટ છે. ગૌણ કાયદો બનાવવાની સત્તા સક્ષમ અધિનિયમમાંથી મેળવવામાં આવે છે અને તે મૂળભૂત છે કે જે પ્રતિનિધિને આવી સત્તા આપવામાં આવે છે તેણે અધિનિયમ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની મર્યાદામાં કામ કરવું પડશે. નિયમો સક્ષમ અધિનિયમની જોગવાઈઓને બદલવા માટે નહીં પરંતુ તેને પૂરક બનાવવા માટે બનાવી શકાય નહીં. આનુષંગિક અથવા ગૌણ કાયદાકીય કાર્યોનું પ્રતિનિધિમંડળ, અથવા જેને કાલ્પનિક રીતે વિગતો ભરવાની સત્તા કહેવામાં આવે છે, તેની મંજૂરી છે.

૨૨. ગ્લોબલ એનર્જી લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન (૨૦૦૯) ૧૫ એસસીસી ૫૭૦: (એઆર ૨૦૦૯ એસસી ૩૧૯૪: ૨૦૦૯ એઆર એસસી ૬૦૯૫ ૫૧૨૧), આ કોર્ટ સેન્ટ્રલ ઇલેક્ટ્રિસિટી રેગ્યુલેટરી કમિશન (ટ્રેડિંગ લાયસન્સ આપવા માટેની પ્રક્રિયા, નિયમો અને શરતો અને અન્ય સંબંધિત બાબતો) રેગ્યુલેશન્સ, ૨૦૦૪ના રેગ્યુલેશન ૬A ની કલમ (b) અને (f)ની માન્યતા સાથે કામ કરી રહી હતી. તે સંદર્ભમાં, આ અદાલતે આ રીતે વ્યક્ત કર્યું:

"હવે તે કાયદાનો એક સુવ્યવસ્થિત સિદ્ધાંત છે કે "કાયદાના હેતુને અમલમાં મૂકવા માટે" નિયમ બનાવવાની સત્તા એક સામાન્ય સત્તાસોંપણી છે. આવા સામાન્ય પ્રતિનિધિમંડળને કોઈ માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કરવું હોવાનું માનવામાં ન આવે. આમ, માત્ર આવી જોગવાઈને કારણે, નિયમન કરવાની શક્તિનો

ઉપયોગ કરી શકાતો નથી જેથી મૂળ અધિકારો અથવા જવાબદારીઓ અથવા અપંગતાને અસ્તિત્વમાં લાવી શકાય જે ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં વિચારણા કરવામાં આવતી નથી.

૨૩. ઉપરોક્ત કેસમાં, વિવેકાધીન સત્તા, સોંપાયેલ કાયદો અને કાયદાની જરૂરિયાત વિશે વધુ ચર્ચા કરતી વખતે, ખંડપીઠે આ રીતે અવલોકન કર્યું:

"આ માળખામાંથી વહેતી કાયદાની છબી તેની તટસ્થતા અને ઉદ્દેશ્યતા છે: સામાન્ય નિર્ણય લેવાના ક્ષેત્રને સરકારી સત્તા ધરાવતા લોકોની વિવેકાધીન સત્તાની બહાર મૂકવાની કાયદાની ક્ષમતા.કાયદો જાણી શકાય તેવો, ભરોસાપાત્ર અને અતિશય હેરફેરથી સુરક્ષિત છે તેની ખાતરી આપીને કાયદાએ "કાનૂની સુરક્ષા" ગું મૂળભૂત સ્તર પૂરું પાડવું પડશે.નિયમ બનાવવાની સ્પર્ધામાં, પ્રત્યાયોજિત કાયદાએ માળખાકીય પરિસ્થિતિઓ સ્થાપિત કરવી જોઈએ જેમાં તે પ્રક્રિયાઓ અસરકારક રીતે કાર્ય કરી શકે.જે પ્રશ્ન પૂછવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું સોંપાયેલ કાયદો તર્કસંગત અને જવાબદાર નીતિ અમલીકરણને પ્રોત્સાહન આપે છે.જ્યારે આપણે એમ કહીએ છીએ, ત્યારે અમે કાયદાકીય કાયદાઓની ન્યાયિક સમીક્ષાની રૂપરેખાથી અજાણ નથી.પરંતુ, અમે પોતાને જાણીતા પરિમાણોમાં મર્યાદિત રાખવા માટે તમામ પ્રયાસો કર્યા છે.

૨૪. આ સંદર્ભમાં, તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ પી. કૃષ્ણમૂર્તિ અને અન્યો (૨૦૦૬) ૪ એસ. સી. સી. ૫૧૭: (એ. આઈ. આર. ૨૦૦૬ એસ. સી.

૧૬૨૨:૨૦૦૬ એ. આઈ. આર. એસ. સી. ડબલ્યુ. ૧૭૭૮)નો સંદર્ભ આપવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં તે આ રીતે રાખવામાં આવ્યો છે:

"૧૬.ગૌણ કાયદાની માન્યતાને ધ્યાનમાં લેતા અદાલતે સક્ષમ અધિનિયમની પ્રકૃતિ, ઉદ્દેશ અને યોજનાને ધ્યાનમાં લેવી પડશે, અને તે વિસ્તાર કે જેના પર અધિનિયમ હેઠળ સત્તા સોંપવામાં આવી છે તે પણ ધ્યાનમાં લેવું પડશે અને પછી નક્કી કરવું પડશે કે ગૌણ કાયદો મૂળ કાયદાને અનુરૂપ છે કે કેમ.જ્યાં કોઈ નિયમ કાયદાની ફરજિયાત જોગવાઈ સાથે સીધો અસંગત હોય, તો, અલબત્ત, કોર્ટનું કાર્ય સરળ અને સુગમ છે.પરંતુ જ્યાં દલીલ એ છે કે નિયમની અસંગતતા અથવા બિન-અનુરૂપતા સક્ષમ અધિનિયમની કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈના સંદર્ભમાં નથી, પરંતુ મૂળ અધિનિયમના ઉદ્દેશ્ય અને યોજના સાથે છે, ત્યાં અદાલતે અમાન્યતા જાહેર કરતા પહેલા સાવધાની સાથે આગળ વધવું જોઈએ.

૨૫. પ્રતાપ ચંદ્ર મહેતા વિરુદ્ધ સ્ટેટ બાર કાઉન્સિલ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ અને અન્યો (૨૦૧૧) ૯ એસ. સી. સી. ૫૭૩માં, વ્યાપક અર્થ પ્રદાન કરવા વિશે ચર્ચા કરતી વખતે, એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું છે કે કોર્ટ આ જોગવાઈને કાયદાના ઉદ્દેશ્યને ટકાવી રાખવા માટે હેતુપૂર્ણ રચના આપીને ન્યાયી ઠેરવશે, જ્યારે ખાતરી કરશે કે આવા નિયમો મૂળ અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત ક્ષેત્રની અંદર છે. તે પણ સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે આ પ્રકારની પ્રત્યાયોજિત સંસ્થાઓમાં વિવેકબુદ્ધિ નિહિત હોય ત્યારે પ્રત્યાયોજિત કાયદાઓ માટે માર્ગદર્શિકાઓ વર્ણવવી હંમેશા સંપૂર્ણપણે જરૂરી નથી.આવા કિસ્સાઓમાં, ઘડવામાં આવેલા નિયમની ભાષા તેમજ જે હેતુ હાંસલ કરવાનો છે તે કોર્ટ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાના સંબંધિત પરિબલો હશે."

૭૩ ઊંડા આદર સાથે, કાશી પ્રસાદ સક્સેના (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના દૃષ્ટિકોણને સ્વીકારવું અમારા માટે મુશ્કેલ છે. કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) માન્ય રીતે ઘડવામાં આવ્યો છે કે કેમ તે પ્રશ્ન કાયદાની જોગવાઈઓના વિશ્લેષણ પર નક્કી કરી શકાય છે. વિધાનસભાની જાહેર ઈચ્છા અને કાયદાની નીતિ અને હેતુ કાયદાની શીર્ષક, પ્રસ્તાવના અને સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. કાયદાકીય ઈચ્છા કાયદાની પ્રસ્તાવના દ્વારા જાહેર કરવામાં આવે છે જે કાયદાના વિષય સાથે વ્યવહાર કરવા માંગે છે. સામાન્ય રીતે, કાયદાની પ્રસ્તાવના, કાયદાના ઉદ્દેશને ટૂંકમાં સૂચવે છે. તે સંપૂર્ણ ન પણ હોઈ શકે, પરંતુ તેમ છતાં તે કાયદાના પ્રાથમિક હેતુને જાહેર કરે છે. જો કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ હોય, તો તે જોગવાઈઓમાંથી કાયદાનો હેતુ શોધવાની હંમેશા સલાહ આપવામાં આવે છે, પરંતુ જો જોગવાઈઓ અસ્પષ્ટ હોય અને અદાલતોને કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓમાંથી કાયદાનો હેતુ કાઢવામાં મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડે, તો કાયદાકીય ઉદ્દેશ અને કાયદાનો હેતુ શોધવા માટે કાયદાનું શીર્ષક અને પ્રસ્તાવના નો સંદર્ભ લેવાની મંજૂરી છે. તાત્કાલિક કિસ્સામાં, આ કાયદાનું શીર્ષક "નોટરીઝ એક્ટ, ૧૯૫૨" છે અને તેની પ્રસ્તાવના જાહેર કરે છે કે તે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોને નોટરીઓની નિમણૂક કરવાની સત્તા આપતો કાયદો છે, માત્ર નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટના મર્યાદિત હેતુઓ માટે જ નહીં, પરંતુ

સામાન્ય રીતે તમામ માન્યતા પ્રાપ્ત નોટરીયલ હેતુઓ માટે અને આવા નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવા માટે.આમ, આ કાયદાનો એક ઉદ્દેશ નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવાનો છે.અધિનિયમના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમો બનાવવા માટે કલમ ૧૫ દ્વારા પ્રદાન કરવાની સામાન્ય સત્તા નોટરીઓના વ્યવસાયના નિયમન પર અસર કરી શકે તેવા કોઈપણ નિયમની રચનાને ધ્યાનમાં લે છે.આ કાયદાના હેતુઓ માટે આ નિયમ ઘડવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય. અમારા મતે કલમ ૧૦ ને કાયદાની કલમ ૪ સાથે જોડીને વાંચવી જોઈએ. આ અધિનિયમની કલમ ૪ કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકારને આ અધિનિયમ હેઠળ નિયુક્ત અને પ્રેક્ટિસ કરવા માટે હકદાર નોટરીઓનું રજિસ્ટર જાળવવા માટે આદેશ આપે છે. જો કે, આવા રજિસ્ટરમાં નોટરીઓ વિશેની વિગતો જેમ કે તેમનું આખું નામ, જન્મ તારીખ વગેરે શામેલ હશે. કાયદાની કલમ ૧૦ની સુસંગત વિશેષતા એ છે કે નોટરીનું નામ રજિસ્ટરમાંથી દૂર કરી શકાય છે, ભલે નોટરી પોતે તે અસર માટે વિનંતી કરે.જો તે કોઈ નિર્ધારિત ફી ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયો હોય તો તેનું નામ પણ દૂર કરી શકાય છે.જો તેને નાદાર જાહેર કરવામાં આવે અથવા કોઈ પણ અદાલત દ્વારા નૈતિક અધોગતિ સાથે સંકળાયેલા ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે અથવા તેના પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્રનું નવીકરણ ન કરવામાં આવે તો પણ તેનું નામ દૂર કરી શકાય છે.આ બધી એવી ઘટનાઓ છે જે નોટરીને પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય બનાવતા કોઈપણ વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક સાથે સીધી રીતે સંબંધિત ન પણ

હોઈ શકે.અમારા મતે, જ્યારે સત્તા સામાન્ય રીતે આપવામાં આવે છે અને ત્યારબાદ વર્તમાન કિસ્સામાં ગણવામાં આવેલી બાબતોના સંદર્ભમાં, નિર્દિષ્ટ વિષયના સંદર્ભમાં વિશિષ્ટતાને માત્ર દષ્ટાંતરૂપ તરીકે જોવામાં આવે છે અને તે સામાન્ય સત્તાના અવકાશને મર્યાદિત કરતી નથી.કાયદાની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવા માટે નિયમોનો નિયમ ૧૩ બનાવવામાં આવ્યો છે. અમારા મતે, આ કાયદાએ શું વિચાર્યું છે અથવા તે કાયદાની કલમ ૧૦ સાથે કોઈપણ રીતે વિરોધાભાસી છે. તેથી, આને એવું ગણવું જોઈએ કે જાણે તે કાયદામાં સમાયેલ હોય. જો નિયમો હેઠળ સૂચવ્યા મુજબ કોઈ ચોક્કસ દંડ લાદવામાં આવે છે, તો તેનું પરિણામ રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરવું હશે.અમારા મતે, કાયદાની કલમ ૧૦નો આ એકમાત્ર હેતુ છે. અમને એવો મત રાખવો મુશ્કેલ લાગે છે કે કાયદાની કલમ ૧૦ એ વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય કોઈપણ ગેરવર્તણૂક માટે નોટરી પબ્લિક પર દંડ અથવા સજા લાદવાના હેતુ માટે સત્તાનો એકમાત્ર સ્રોત છે.એકવાર પ્રેક્ટિસનું પ્રમાણપત્ર રદ થઈ જાય પછી, રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ કાઢી નાખવું પડશે અથવા દૂર કરવું પડશે.જો કે, તેનો અર્થ એ નથી કે રાજ્ય સરકાર નોટરીને સતત પ્રેક્ટિસમાંથી પ્રતિબંધિત કરવાનો અથવા ચોક્કસ સમયગાળા માટે તેને પ્રેક્ટિસમાંથી સસ્પેન્ડ કરવાનો આદેશ પસાર કરવા માટે સશક્ત અથવા સક્ષમ નથી.આપેલ કિસ્સામાં, નોટરીના ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્ય સરકાર તેને ચેતવણી આપીને છોડી દેવાનું પણ યોગ્ય

માની શકે છે.અમારા મતે, પુનરાવર્તનની કિંમત પર, અમે કહીએ છીએ કે કલમ ૧૦ એ યોગ્ય દંડ અથવા સજા લાદવાની શક્તિનો ભંડાર નથી.

૭૪ આ સમગ્ર મુદ્દાને અન્ય દ્રષ્ટિકોણથી પણ જોઈ શકાય છે.કાયદાની કલમ ૪ અને ૫ પરથી સ્પષ્ટ છે કે તે માત્ર નોટરીઓના રજિસ્ટરની જાળવણીના સંદર્ભમાં છે.નોટરીની નિમણૂક વાસ્તવમાં કલમ ૩ હેઠળ થાય છે.તેથી સ્પષ્ટપણે, નોટરી તરીકે કામ કરવાનો મૂળ અધિકાર કલમ ૩ હેઠળ સંબંધિત વ્યક્તિને તમામ બાબતોમાં પાત્ર શોધવા પર આપવામાં આવે છે.કલમ ૪ અને ૫ નોટરીની કલમ ૩ હેઠળ નિમણૂક થયા પછી રજિસ્ટરમાં તેના નામની પરિણામી એન્ટ્રી સાથે વ્યવહાર કરે છે.

એ નોંધવું ખૂબ જ યોગ્ય છે કે મૂળ અધિનિયમની ઓછામાં ઓછી બે કલમો, એટલે કે કલમ ૧૦ (ડી) અને કલમ ૧૫ (૨) (જી), ખાસ કરીને વિચાર કરે છે કે નોટરીને વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત ઠેરવવા માટે તપાસ શરૂ કરી શકાય છે.આમ, પેરેન્ટ એક્ટમાં જ ગેરવર્તણૂક માટે વ્યક્તિને દોષી ઠેરવવા માટે તપાસ હાથ ધરવા માટે પૂરતી માન્યતા છે.ફરીથી, કલમ ૧૦ (ડી) વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે સરકાર એવી તપાસ પર નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય વ્યક્તિને અભિપ્રાય બનાવી શકે છે.આમ, કોઈ પણ સંજોગોમાં એવું માની શકાય નહીં કે પેરેન્ટ એક્ટમાં એવી જોગવાઈઓ નથી કે જે

ગેરવર્તણૂકના સંદર્ભમાં તપાસ કરવાનું વિચારે અને સરકાર નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય હોવાના અભિપ્રાય પર પહોંચે.તેથી, દલીલ કે નિયમ ૧૩ અને પેટા નિયમો ૧૨ (એ) અને (બી) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ મૂળ અધિનિયમના અવકાશની બહાર છે, તે દેખીતી રીતે ખોટો છે અને તેને નકારી શકાય તેવું જ કહી શકાય.તેથી સ્પષ્ટપણે, તપાસ હાથ ધરવી અને નોટરી તરીકે ચાલુ રહેવાની વ્યક્તિની લાયકાતના સંદર્ભમાં કોઈ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સરકારની સત્તાને પેરેન્ટ એક્ટમાં જ માન્યતા આપવામાં આવી છે.જ્યારે કલમ ૧૫ કેન્દ્ર સરકારને નિયમો બનાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે અને કલમ (જી) માં વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કરવાની રીતની જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે તે કોઈ શંકા છોડી શકે છે કે નિયમ ૧૩ જેવો નિયમ સ્પષ્ટપણે કાયદાની અંદર છે.

આમ, જ્યારે પેરેન્ટ એક્ટ પોતે એવી કલમો માટે જોગવાઈ કરે છે કે જે સૂચવ્યા મુજબ તપાસ કરવાનું વિચારે છે અને કોઈ વ્યક્તિ નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અયોગ્ય છે કે કેમ તે અંગે સરકાર અભિપ્રાય બનાવે છે, ત્યારે ભાગ્યે જ એવી દલીલ કરી શકાય છે કે તે અસર માટે કોઈ નિયમ અધિનિયમના હેતુને અમલમાં મૂકવા માટે કલમ ૧૫ હેઠળ બનાવી શકાતો નથી.

ઉપરોક્ત નિયમ કાયદાની બહાર નથી એવું માનતા, નિયમ ૧૩ હેઠળ તપાસ હેઠળ અયોગ્ય સાબિત થયા પછી પણ નોટરી તરીકે કામ કરવા માટે ફરીથી અરજી કરવાના અધિકારના સંદર્ભમાં કરવામાં આવેલી પૂરક દલીલ પર વિચાર કરવો જરૂરી છે.ઉપરોક્ત રજૂઆતનો જવાબ ઉપર ઉલ્લેખિત નિયમોની કલમ ૩ અને નિયમ ૭ની જોગવાઈઓમાં રહેલો છે.ઉપર પહેલેથી જ ધારવામાં આવ્યું છે તેમ, નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવાનો અધિકાર એ સંપૂર્ણ અધિકાર અથવા અક્ષમ્ય અધિકાર નથી, પરંતુ તે પ્રશ્નમાં વ્યક્તિ નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે યોગ્ય અને ઉચ્ચ નૈતિક ધોરણોને પહોંચી વળવા માટે સક્ષમ હોવાનું જણાય છે, જે આવી વ્યક્તિ પાસે તેની ફરજો નિભાવવા માટે હોવા જોઈએ.આ જોગવાઈઓ તપાસની જોગવાઈઓ અને વ્યક્તિને અયોગ્ય ઠેરવવાથી તદ્દન સ્વતંત્ર છે.તે સ્પષ્ટ છે કે કોઈ વ્યક્તિને યોગ્ય અથવા અન્યથા ધ્યાનમાં લેતી વખતે, કલમ ૩ સાથે વાંચેલા નિયમ ૭ હેઠળ, સક્ષમ અધિકારીની ફરજ છે કે તે વ્યક્તિની પૃષ્ઠભૂમિ, નૈતિક ધોરણો, નૈતિક પાસાઓ અને પાત્રતા અન્ય પાસાઓને ધ્યાનમાં લે.

તે કહેવાની જરૂર નથી, કારણ કે તેનાથી વિપરીત કોઈ જોગવાઈઓ નથી, જે વ્યક્તિને વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે, તે નોટરી તરીકે કામ કરવા માટે લાઇસન્સ માટે ફરીથી અરજી કરી શકે છે.આવી અરજીને નિયમ ૭ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૩ ની જોગવાઈઓ

હેઠળ ફરીથી ધ્યાનમાં લેવી પડશે.તે સ્પષ્ટ છે કે જો નિયમ ૧૩ હેઠળ યોજાયેલી તપાસમાં અને તેના પેટા નિયમ ૧૨ (બી) હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, સરકારે કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિને કાયમી ધોરણે નિમણૂક માટે યોગ્ય ન હોવાનું શોધી કાઢ્યું હોય, તો પછી નિયમ ૭ હેઠળ આવી વ્યક્તિની અરજીને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, સક્ષમ અધિકારી આવી વ્યક્તિને ફરીથી નિમણૂક કરવા માટે ક્યારેય યોગ્ય શોધી શકશે નહીં.

આ સ્પષ્ટ કારણ એ છે કે આવી વ્યક્તિને ફરીથી અરજી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકતી ચોક્કસ જોગવાઈ પૂરી પાડવાનું કોઈ કારણ નહોતું.

તેથી, આ કાયદાની યોજના સ્પષ્ટપણે સૂચવ્યા મુજબ તપાસની વિચારણા કરે છે અને નોટરી તરીકે કામ ચાલુ રાખવા માટે યોગ્ય ન હોય તેવી વ્યક્તિને શોધવા માટે સરકારને આપવામાં આવેલી સત્તાનો પણ ખાસ વિચાર કરે છે.એકવાર આવી તપાસ હાથ ધરવામાં આવે અને આવો આદેશ પસાર કરવામાં આવે, તો તેના પરિણામો એ હશે કે, આવા આદેશની રાહ જોતી વખતે, નોટરી તરીકે કામ કરવા માટે ફરીથી અરજી કરવી, જે આવા આદેશની અવગણના કરે છે, તે ખાલી ઔપચારિકતા હશે.

૭૫ ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, અમે નિયમોના નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (i) ની માન્યતાના સંદર્ભમાં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે સહમત નથી.અમારું માનવું છે કે નિયમોનો નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) માન્ય છે અને આપેલ કિસ્સામાં, ખાસ કરીને, વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક અથવા અન્ય કોઈપણ ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્ય સરકાર નોટરીને સતત પ્રતિબંધિત કરવા માટે ખુલ્લી છે.

૭૬ હવે આપણે કોઈ ચોક્કસ દંડ અથવા સજા લાદવામાં આવે તે પહેલાં ગુનેગારને આપવામાં આવતી તકના સંદર્ભમાં બીજી દલીલ સાથે વ્યવહાર કરવા આગળ વધીએ છીએ.

૭૭ ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, આપણે એવા કેટલાક નિર્ણયો પર ધ્યાન આપી શકીએ કે જેના પર ગુજરાત રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલશ્રી ત્રિવેદીએ આધાર રાખ્યો છે.દેવી સહાય (ઉપરોક્ત)માં, સુપ્રીમ કોર્ટે ફક્ત ૧૮માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૧૮ સજાની માત્રા અંગે ગુનેગાર અધિકારીના મંતવ્યો મેળવવાના હેતુસર બીજી કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવી એ કુદરતી ન્યાયના સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંતોનો ભાગ નથી.આવી જોગવાઈ કાયદાના કારણોસર નક્કી કરી શકાય છે.પ્રતિવાદીને કોઈ

દરજો મળતો નથી.પ્રાદેશિક ગ્રામીણ બેંકોના કર્મચારીઓની સેવાની શરતો ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧૧ (૨) ની દ્રષ્ટિએ સુરક્ષિત નથી.”

૭૮ કેલાશ ચંદ્ર આહુજા (ઉપરોક્ત)માં સુપ્રીમ કોર્ટે પરિચ્છેદ ૨૧,૩૧,૩૬ અને ૪૪માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૨૧. બી. કરણાકરમાં નિર્ધારિત ગુણોત્તરમાંથી, તે સ્પષ્ટ છે કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતમાં તપાસ અધિકારીના અહેવાલની નકલ ગુનેગારને પૂરી પાડવાની જરૂર છે જો આવા તપાસ અધિકારી શિસ્ત અધિકારી સિવાય અન્ય હોય.તે પણ સ્પષ્ટ છે કે તપાસ અધિકારીના અહેવાલનો અભાવ એ કુદરતી ન્યાયનો ભંગ છે.પરંતુ તે પણ એટલું જ સ્પષ્ટ છે કે તપાસ અધિકારીનો અહેવાલ ગુનેગાર કર્મચારીને આપવામાં નિષ્ફળતા કાર્યવાહીને રદબાતલ જાહેર કરવામાં અને સજાના આદેશને બિનજરૂરી અને બિનઅસરકારક જાહેર કરવામાં પરિણમશે નહીં.તે ગુનેગાર કર્મચારીનું કામ છે કે તે દલીલ કરે અને સાબિત કરે કે આવા અહેવાલનો પુરવઠો ન મળવાથી પૂર્વગ્રહ થયો હતો અને તેના પરિણામે ન્યાયની નિષ્ફળતા થઈ હતી.જો તે તે મુદ્દા પર અદાલતને સંતુષ્ટ કરવામાં અસમર્થ હોય, તો સજાનો આદેશ આપમેળે રદ કરી શકાતો નથી.”

“૩૧. તે જ સમયે, જોકે, ઓડી અલ્ટરમ પાર્ટેમના નિયમોના ઉદ્ધંધનની અસરને ધ્યાનમાં લેવી પડશે.જે વ્યક્તિને અસર અથવા દંડની માંગ કરવામાં આવી હોય તેને સુનાવણી ન આપવામાં આવે તો પણ, શું એવી દલીલ કરી શકાતી નથી કે “નોટિસથી કોઈ હેતુ પૂરો થયો ન હોત” અથવા “સુનાવણીથી કોઈ ફરક પડ્યો ન હોત” અથવા “તે વ્યક્તિ કોઈપણ રીતે કોઈ બચાવની રજૂઆત કરી શકી ન હોત”.

“૩૬. એસ. એલ. કપૂર વિરુદ્ધ જગમોહન, (૧૯૮૦) ૪ એસ. સી. સી. ૩૭૯ માં, કુદરતી ન્યાયના પાલનથી કોઈ ફરક પડ્યો ન હોત તેવી દલીલને નકારી કાઢીને, આ અદાલતે કહ્યું;

“કુદરતી ન્યાયનું પાલન ન કરવું એ પોતે જ કોઈ પણ માણસ પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ છે અને કુદરતી ન્યાયના અસ્વીકારના પુરાવાથી સ્વતંત્ર પૂર્વગ્રહનો પુરાવો બિનજરૂરી છે. તે એવી વ્યક્તિ તરફથી આવશે જેણે ન્યાયનો ઇનકાર કર્યો છે કે જે વ્યક્તિને ન્યાયનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે તે પૂર્વગ્રહયુક્ત નથી. (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

“૪૪ ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે તપાસ અધિકારીનો અહેવાલ આપવો એ કુદરતી ન્યાયનો એક ભાગ છે અને તે ગુનેગાર કર્મચારીને આપવો જ જોઈએ, તેમ કરવામાં નિષ્ફળતા આપમેળે આદેશને રદ કરવામાં અથવા રદ કરવામાં અથવા આદેશને રદબાતલ જાહેર કરવામાં પરિણમશે નહીં. તે માટે, ગુનેગાર કર્મચારીએ ‘પૂર્વગ્રહ’ દર્શાવવો પડશે. જ્યાં સુધી તે એ બતાવવામાં સક્ષમ ન હોય કે તપાસ અધિકારીના અહેવાલની અનુપલબ્ધતા પૂર્વગ્રહ અથવા ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમી છે, ત્યાં સુધી સજાના આદેશને દૂષિત કરી શકાતો નથી. અને ગુનેગાર કર્મચારીને પૂર્વગ્રહ થયો હતો કે કેમ તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે અને સાર્વત્રિક ઉપયોગનો કોઈ નિયમ નિર્ધારિત કરી શકાતો નથી.”

૭૯ શાદી લાલ ગુપ્તા (ઉપરોક્ત)માં, સુપ્રીમ કોર્ટે પેરા ૮માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૭. આ નિયમોનો નિયમ ૭ એવા કિસ્સાઓ સાથે સંબંધિત છે કે જ્યાં બરતરફી દૂર કરવા અથવા ક્રમમાં ઘટાડાની મોટી સજા લાદવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે અને તે નિયમના પેરા નિયમ (૬) માં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે આવા કિસ્સામાં સજા આપનાર અધિકારી લાદવામાં આવતા દંડના સંદર્ભમાં કામચલાઉ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા પછી, આરોપી અધિકારીને તપાસ અધિકારીના અહેવાલની એક નકલ પૂરી પાડવામાં આવશે અને તેના પર લાદવામાં આવનાર સૂચિત દંડ સામે કારણ દર્શાવવા માટે બોલાવવામાં આવશે. નિયમ ૮ની શરૂઆતમાં આવતા "નિયમ ૭ની જોગવાઈઓ પ્રત્યે પૂર્વગ્રહ વિના" શબ્દોનો લાભ ઉઠાવીને એવી દલીલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે કે તે નિયમમાં ઉલ્લેખિત નાની સજાઓ, નિંદા, વેતનવૃદ્ધિ અટકાવવી અને પગારમાંથી વસૂલાતના કિસ્સામાં પણ લાદવામાં આવેલી પ્રસ્તાવિત સજા સામે કારણ દર્શાવવાની તક આપવી જોઈએ. તે શબ્દો સંદર્ભમાં બંધબેસતા નથી અને તેનો અર્થ એ નથી કે નાની સજાના કિસ્સામાં માત્ર નિયમ ૮ની જોગવાઈઓનું જ નહીં પરંતુ નિયમ ૭ની જોગવાઈઓનું પણ પાલન કરવું જોઈએ. નિયમોનું તેમના યોગ્ય સેટિંગમાં અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે અને જો આમ અર્થઘટન કરવામાં આવે, તો તે શબ્દો તેમના પર મૂકવા માગતા અર્થઘટનને સહન કરશે નહીં. નિયમ ૭ની જોગવાઈઓ બંધારણની કલમ ૩૧૧ (૨) ની જોગવાઈઓ દ્વારા જરૂરી છે. જ્યાં સુધી અન્ય સજાઓની વાત છે, સરકારી કર્મચારીને જે એકમાત્ર અધિકાર છે તે એ છે કે પ્રસ્તાવિત કાર્યવાહી કલમ ૩૦૮ની જોગવાઈ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો અનુસાર હોવી

જોઈએ.તે નિયમ, નિયમ ૮ પ્રતિનિધિત્વ કરવાની પર્યાપ્ત તક સિવાય બીજું કંઈ ધ્યાનમાં લેતો નથી.તેથી અમે આ દલીલને સ્વીકારી શકતા નથી.”

૮૦ પી. જહોન સેમ્યુઅલ (ઉપરોક્ત)એ મદ્રાસ હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલો નિર્ણય છે.માર્કન્ડેય કાટજુ, મુખ્ય ન્યાયાધીશ (જે તે સમયના ન્યાયમૂર્તિ તરીકે) એ એફ. એમ. ઇબ્રાહિમ કલીકુદ્દા ((જે તે સમયના ન્યાયમૂર્તિ તરીકે) સાથે ડિવિઝન બેન્ચમાં કાયદાની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને સજાના પ્રમાણ પર સુનાવણીની તક આપવાના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ હતો.ન્યાયમૂર્તિશ્રી દ્વારા નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૩એ. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ ના નિયમ ૧૨ (બી) (આઈ) નોટરી દ્વારા કરવામાં આવેલા ગેરવર્તણૂક માટે ત્રણ અલગ અલગ પ્રકારની સજા લાદવાની જોગવાઈ કરે છે.આથી, અપીલકર્તાને તેના નોટરી પ્રમાણપત્રને રદ કરવાની મોટી સજા લાદતા પહેલા સજાના પ્રમાણ પર સુનાવણીની બીજી તક આપવી જોઈતી હતી.અમે સહમત નથી.એવો કોઈ કાનૂની સિદ્ધાંત નથી કે સજાના પ્રમાણ પર સુનાવણીની બીજી તક આપવી જોઈએ સિવાય કે સંબંધિત કાનૂન અથવા વૈધાનિક નિયમો ખાસ કરીને તે માટે જોગવાઈ કરે.દાખલા તરીકે, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩માં એક ચોક્કસ જોગવાઈ છે, એટલે કે સેક. ૨૩૫ (૨), જે નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"જો આરોપી દોષિત ઠરે છે, તો ન્યાયાધીશ, જ્યાં સુધી તે કલમ ૩૬૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર આગળ નહીં વધે, સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીની સુનાવણી કરશે અને પછી તેને કાયદા અનુસાર સજા આપશે.

આમ, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાના વિભાગ ૨૩૫ (૨) માં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે કોઈ અદાલત કોઈ આરોપીને તેની સામેના ગુનામાં દોષિત ઠેરવે છે, ત્યારે તેને સજાના પ્રશ્ન પર સુનાવણીની બીજી તક આપવામાં આવશે. નોટરી અધિનિયમ અથવા નોટરી નિયમોમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જેમાં સજાના જથ્થાના પ્રશ્ન પર સુનાવણીની બીજી તક જરૂરી હોય. તેથી, નોટરી નિયમોના નિયમ ૧૨ (બી) (આઈ) માં ત્રણ અલગ-અલગ પ્રકારની સજાઓ લાદવાની જોગવાઈ હોવાથી તેનો અર્થ એ નથી કે ગુનેગારને સજા ફટકારવામાં આવે તે પહેલાં સજાના પ્રમાણ પર સુનાવણીની બીજી તક આપવી જોઈએ.

૪. ત્યારબાદ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તા પર લાદવામાં આવેલી સજા અપ્રમાણસર છે કારણ કે અપીલકર્તાએ અગાઉ આવી કોઈ ગેરવર્તણૂક કરી ન હતી અને તેનું નોટરી પ્રમાણપત્ર રદ કરવામાં આવ્યું તે પહેલાં આ ઘટાડતી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી ન હતી. અમે સહમત નથી. અમારા મતે અપીલકર્તાને જે ગેરવર્તણૂક માટે સજા કરવામાં આવી હતી તે ખૂબ જ ગંભીર હતું. દસ્તાવેજના લેખક સાથે "મારી સમક્ષ સહી કરેલ" અભિવ્યક્તિ સાથે તેની સીલ અને સહી ધરાવતા બે ૨૦ રૂપિયા/બિન-ન્યાયિક સ્ટેમ્પપેપર્સ ખાલી રાખવાનું અપીલકર્તાનું કૃત્ય ચોક્કસપણે ખૂબ જ ગંભીર છે. ઉદાહરણ તરીકે, ઉપરોક્ત હસ્તાક્ષરિત અને ચકાસાયેલ ખાલી સ્ટેમ્પપેપરનો ઉપયોગ ઉપદ્રવીઓ દ્વારા કાયદાને અવગણવા માટે નકલી દસ્તાવેજો બનાવવા માટે કરી શકાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ

વ્યક્તિ મદુરાઈમાં હત્યા જેવા ખૂબ જ ગંભીર ગુના કરી શકે છે અને તે ઉપનામ બનાવવાના હેતુથી, આ ખાલી સ્ટેમ્પપેપરનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જે અપીલકર્તા દ્વારા યોગ્ય રીતે હસ્તાક્ષરિત અને ચકાસાયેલ છે, તે બતાવવા માટે કે તે ઘટનાની તારીખે, તે ચેન્નાઈમાં હતો. અપીલકર્તાએ દસ્તાવેજ લેખક પાસે આવા સ્ટેમ્પપેપર્સ છોડવા માટે કોઈ વાજબી અને સ્વીકાર્ય સમજૂતી દર્શાવી નથી. તેથી, અમે સહમત નથી કે અપીલકર્તા પર લાદવામાં આવેલી સજા અપ્રમાણસર છે. વધુમાં, એવો કોઈ કડક નિયમ નથી કે પ્રથમ વખત ગુનો કરનારને હંમેશા નાની સજા સાથે છોડી દેવો જોઈએ. તે ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા અને દરેક કેસના સંજોગો પર આધાર રાખે છે. દાખલા તરીકે, એક ખૂની એવી દલીલ કરી શકતો નથી કે તેણે પ્રથમ વખત હત્યા કરી છે અને તેથી, તેને છોડી દેવો જોઈએ. અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલો ગુનો, જે વ્યવસાયે વકીલ છે અને જે દસ્તાવેજ લેખક સાથે હસ્તાક્ષરિત અને ચકાસાયેલ ખાલી સ્ટેમ્પપેપર છોડવામાં તેના કૃત્યની અસરો અને ગંભીરતાને જાણતો હોવાનું માનવામાં આવે છે, તે નિઃશંકપણે ખૂબ જ ગંભીર હતો. તેથી, અમને સજામાં દખલ કરવાનું કોઈ વાજબીપણું દેખાતું નથી.”

૮૧ હાથ પરના કેસમાં, એવું લાગે છે કે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૩૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ વિવાદિત આદેશ ગુજરાતના રાજ્યપાલના નામ અને સીલમાં છે અને તેના પર ગુજરાત રાજ્યના કાયદાકીય વિભાગના નાયબ સચિવ શ્રી ડી. એમ. ભાભરે હસ્તાક્ષર કર્યા છે. શ્રી ભાભર તપાસ અધિકારી સમક્ષ રજૂઆત અધિકારી હતા. અમારો મત છે કે આ મામલે કોઈ પણ અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલા નોટરીને સુનાવણીની તક આપવી જોઈએ. જો ગુનેગારને તપાસના સંચાલન અંગે નિવારણની કોઈ ફરિયાદ હોય, તો તેણે કોની

સમક્ષ આવી ફરિયાદનું નિવારણ કરવું જોઈએ.શું એવી દલીલ કરી શકાય કે આવી ફરિયાદનું નિવારણ કાયદાની અદાલત સમક્ષ જ થઈ શકે છે, જો આખરે, નોટરીને સતત વ્યવહારથી વંચિત રાખવામાં આવે.આ કેસમાં, તપાસ અધિકારી દ્વારા કારણદર્શક નોટિસ જારી કર્યા પછી, મૂળ અરજદારને તેના કેસને સારો બનાવવા માટે વધુ સુનાવણી આપવામાં આવી ન હતી કે નોંધાયેલા તારણો ખોટા છે અથવા કેસનો કોઈ પુરાવો નથી અને તે નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસથી સતત પ્રતિબંધિત કરવાની ભારે સજા લાદવાની બાંહેધરી આપતો નથી.એવું બને છે કે રાજ્ય દ્વારા માત્ર તપાસ અહેવાલની જ, ખાસ કરીને, અંતિમ નિર્ણય લેવામાં આવે તે પહેલાં તપાસ અધિકારીના તારણોની તપાસ થવી જોઈએ.અમારું માનવું છે કે નોટરી પબ્લિક દંડ અથવા સજાના સંદર્ભમાં બીજી વખત સુનાવણી માટે હકદાર ન હોઈ શકે, પરંતુ ઓછામાં ઓછું રાજ્ય સરકારે તપાસ અધિકારી દ્વારા તેમના તપાસ અહેવાલમાં નોંધાયેલા તારણો અંગે સુનાવણીની તક આપવાની જરૂર છે.આખરે, જો રાજ્ય સરકાર તપાસ અહેવાલમાં નોંધાયેલા તારણોના સંદર્ભમાં ગુનેગારને સાંભળ્યા પછી સહમત થાય, તો ગુનેગારને સજા આપવાના હેતુથી બીજી વખત સાંભળવામાં નહીં આવે, પરંતુ જો ગુનેગારને તપાસ અધિકારીના તપાસ અહેવાલના સંદર્ભમાં ફરિયાદ હોય તો તેને સુનાવણીની ઓછામાં ઓછી એક તક આપવી જોઈએ.આ હદ સુધી, અમે વિદ્વાન સિંગલ જજ સાથે એક છીએ.

૮૨ એ આઈ આ ૨૦૧૭ ગુજરાત ૭૨ માં નોંધાયેલા હરદાસભાઈ નાથભાઈ મહિદા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં આ અદાલતના પછીના નિર્ણય દ્વારા વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા લેવામાં આવેલા ડ્રજિકોણને મજબૂત બનાવવામાં આવ્યો છે, જેમાં આ અદાલતના વિદ્વાન સિંગલ જજે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“[૯] નિયમ ૧૩ના પેટા નિયમ (૯) અનુસાર, નોટરી કે જેની સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે તેને સક્ષમ અધિકારી સમક્ષ પોતાનો બચાવ કરવાનો અધિકાર રહેશે. નિયમ ૧૩ના પેટા નિયમ (૧૦) અનુસાર, સક્ષમ અધિકારીને તપાસ સંબંધિત પોતાની પ્રક્રિયાને તે જરૂરી માને તે રીતે નિયમન કરવાની સત્તા હશે અને તપાસ દરમિયાન તે સાક્ષીઓની તપાસ કરી શકે છે અને અન્ય કોઈપણ મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી પુરાવા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તે પછી સક્ષમ અધિકારી નિયમ ૧૩ના પેટા નિયમ (૧૧) મુજબ સરકારને પોતાનો અહેવાલ સુપરત કરશે. નિયમ ૧૩ના પેટા નિયમ (૧૨) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે યોગ્ય સરકાર સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલ પર વિચાર કરશે અને જો તેને લાગે કે વધુ તપાસ જરૂરી છે, તો તે આવી વધુ તપાસ કરી શકે છે અને પછી સરકાર દ્વારા વધુ અહેવાલ પર વિચાર કરવામાં આવશે. તેમાં વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેમ, જો સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલને ધ્યાનમાં લીધા પછી, સરકારનો અભિપ્રાય છે કે નોટરી સામે કાર્યવાહી થવી જોઈએ, તો સરકાર નોટરીના ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા સાબિત થાય તે મુજબ, નોટરીને પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્રને રદ કરવા અને નોટરીને પ્રેક્ટિસમાંથી કાયમી ધોરણે પ્રતિબંધિત કરવા અથવા તેને ચોક્કસ સમયગાળા માટે પ્રેક્ટિસમાંથી સસ્પેન્ડ કરવા અથવા ચેતવણી સાથે તેને છોડી દેવાનો આદેશ આપી શકે છે. આમ, નિયમોમાં

નોટરીને તપાસ દરમિયાન સક્ષમ અધિકારી સમક્ષ પોતાનો બચાવ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.પરંતુ તપાસના નિષ્કર્ષ પર, નોટરીને અહેવાલની નકલ મેળવવા અને અહેવાલ સામે કોઈ રજૂઆત કરવા અથવા યોગ્ય સરકાર અહેવાલની વિચારણા પર પેટા નિયમ (૧૨) (બી) માં વિચારેલા કોઈપણ આદેશો કરે તે પહેલાં સુનાવણીનો અધિકાર આપવામાં આવતો નથી.

[૧૦] એ. આઈ. આર. ૧૯૬૭ અલ્હાબાદ ૧૭૩માં નોંધાયેલા શ્રી કાશી પ્રસાદ સક્સેના વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યના કેસમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મહેતાએ તેના પર આધાર રાખ્યો હતો, અલ્હાબાદ ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત નિયમ ૧૩ના સંદર્ભમાં સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલની અનુપલબ્ધતા માટે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો સંબંધિત મુદ્દાની તપાસ કરી હતી.અલ્હાબાદ ઉચ્ચ અદાલતે ફકરા નંબર ૧૪,૧૫,૧૬,૧૭ અને ૨૨ માં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે અને અવલોકન કર્યું છે:

૧૪. તેમને સોંપવામાં આવેલી ફરજો વ્યાવસાયિક પ્રકૃતિની છે.તેમનું આવશ્યક કાર્ય સામાન્ય જનતાના વ્યક્તિગત સભ્યોની વિનંતી પર કાયદા હેઠળ તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા અમુક કાર્યો પર અધિકૃતતાની છાપ પાડવાનું છે, જેઓ તેમની સેવાઓની માંગણી કરે છે અને તેમને નિર્ધારિત ફી ચૂકવીને વળતર આપે છે, જે તેમના ખિસ્સામાં વહે છે અને સરકારના ખજાનામાં નહીં.તેમની ફરજો એવી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત નથી જે સીધા જ સંઘ અથવા રાજ્યના ક્ષેત્રમાં આવે છે.આ તમામ તારણો કાયદાની કલમ ૮ થી અનુસરે છે, જે નોટરીના કાર્યો સાથે સંબંધિત છે અને વાંચે છે:

"(૧) નોટરી તેના હોદ્દાના આધારે નીચેના તમામ અથવા કોઈપણ કાર્યો કરી શકે છે, એટલે કે:

(એ) કોઈપણ સાધનના અમલીકરણની ચકાસણી, પ્રમાણીકરણ, પ્રમાણિત અથવા પ્રમાણિત કરવું;

(બી) સ્વીકૃતિ અથવા ચુકવણી અથવા વધુ સારી સુરક્ષાની માંગ માટે કોઈપણ વચન પત્ર, હુંડી અથવા વિનિમય બિલ રજૂ કરવું;

(સી) સ્વીકાર ન કરીને અથવા કોઈપણ પ્રોમિસરી નોટ, હુંડી અથવા વિનિમય બિલની ચુકવણી ન કરીને અથવા વધુ સારી સુરક્ષા માટે વિરોધ કરીને અથવા નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ હેઠળ સન્માનના કૃત્યો તૈયાર કરીને અથવા આવી નોંધ અથવા વિરોધની નોટિસ આપીને અપમાનની નોંધ અથવા વિરોધ કરો;

(ડી) જહાજનો વિરોધ, હોડીનો વિરોધ અથવા ડિમરેજ અને અન્ય વ્યાપારી બાબતોને લગતા વિરોધની નોંધ લો અને તેને તૈયાર કરો;

(ઈ) કોઈ પણ વ્યક્તિને શપથ લેવડાવવી અથવા તેમની પાસેથી સોગંદનામું લેવું;

(એફ) બોટમરી અને પ્રતિવાદી બોન્ડ્સ, ચાર્ટર પક્ષો અને અન્ય વેપારી દસ્તાવેજો તૈયાર કરવા;

(જી) ભારતની બહારના કોઈ પણ દેશ અથવા સ્થળે અમલમાં મૂકવાનો ઈશાદો ધરાવતા કોઈ પણ સાધનને એવા સ્વરૂપ અને ભાષામાં તૈયાર કરવું, પ્રમાણિત કરવું અથવા પ્રમાણિત કરવું કે જે તે સ્થળના કાયદાને અનુરૂપ હોય કે જ્યાં આવા ખતને અમલમાં મૂકવાનો ઈશાદો હોય;

(એચ) કોઈપણ દસ્તાવેજનો એક ભાષામાંથી બીજી ભાષામાં અનુવાદ અને ચકાસણી કરવી;

(આઈ) અન્ય કોઈ અધિનિયમ કે જે નિર્ધારિત કરી શકાય.

(૨) પેટા કલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ કરેલું કોઈ પણ કાર્ય નોટરી દ્વારા તેની સહી અને સત્તાવાર મહોર હેઠળ કરવામાં આવે તે સિવાય નોટરીયલ કાર્ય માનવામાં આવશે નહીં.

૧૫. આ નિમણૂક કાયદા હેઠળ કરવામાં આવે છે. કાયદાની પ્રસ્તાવના વાંચે છે:

"નોટરીઓના વ્યવસાયનું નિયમન કરવા માટેનો કાયદો.

આ દર્શાવે છે કે નોટરી એક વ્યવસાય ધરાવે છે અને રાજ્ય સરકાર સહિત કોઈની નોકરીમાં નથી. પ્રસ્તાવનાનો ઉપયોગ કાયદાની અધિનિયમિત કલમોને હરાવવા માટે કરી શકાતો નથી, તેમ છતાં તેને કાયદાના અર્થઘટન માટે ચાવીરૂપ માનવામાં આવે છે (જુઓ ફ્રીથી, કેરળ શિક્ષણ બિલ, ૧૯૫૭, એ આઈ આ ૧૯૫૮ SC ૯૫૬ અને વિશ્વંભર સિંહ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય. એ આઈ આ ૧૯૫૪ SC ૧૩૯).

૧૬. કાયદાની કલમ ૧૦ વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂકના આધારે નોટરીઓના રજિસ્ટરમાંથી નોટરીનું નામ દૂર કરવાની જોગવાઈ કરે છે અને કાયદાની કલમ ૧૫ કેન્દ્ર સરકારને નોટરી સામે વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપોની તપાસ કરવા માટે અન્ય બાબતોની સાથે નિયમો ઘડવાની સત્તા આપે છે. જો નોટરી કોઈ વ્યવસાયમાં ન હોય, પરંતુ સેવામાં હોય તો વ્યાવસાયિક ગેરવર્તણૂક કેવી

રીતે થઈ શકે.તેથી, અધિનિયમની કલમ ૧૦ અને ૧૫ પણ, પ્રસ્તાવના જેવી જ દર્શાવે છે કે નોટરી કોઈ વ્યવસાય કરે છે અને તે કોઈની સેવા અથવા રોજગારમાં નથી.કલમ ૫,૮,૧૧ અને ૧૨ નોટરીના વ્યવસાયને "પ્રથા" તરીકે વર્ણવે છે.વિભાગ ૫ માં સંબંધિત શબ્દો 'દરેક નોટરી જે પ્રેક્ટિસ કરવા માંગે છે' છે.કલમ ૮ માં "કોઈ પણ વ્યક્તિ નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરશે નહીં અથવા કોઈ નોટરીયલ કાર્ય કરશે નહીં".કલમ ૧૧ માં શબ્દો છે "અન્ય કોઈપણ કાયદામાં નોટરી પબ્લિકનો કોઈપણ સંદર્ભ આ અધિનિયમ હેઠળ પ્રેક્ટિસ કરવા માટે હકદાર નોટરીના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવશે", જ્યારે અધિનિયમની કલમ ૧૨ માં શબ્દો "નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરે છે".

આપણે ઉપર જે કહ્યું છે તેનાથી તે સ્પષ્ટ છે કે નોટરી વ્યવસાય કરે છે અને સેવામાં નથી.કાયદાની કલમ ૫ માટે જરૂરી છે કે દરેક નોટરી કે જે આ રીતે પ્રેક્ટિસ કરવા માંગે છે તેણે નિર્ધારિત ફી ચૂકવવી પડશે.નોટરી નિર્ધારિત ફી ચૂકવ્યા પછી જ "(એ) નોટરીઓના રજિસ્ટરમાં તેનું નામ દાખલ કરવા માટે" અને (બી) "તેને ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે પ્રેક્ટિસ કરવા માટે અધિકૃત પ્રમાણપત્ર" માટે હકદાર બને છે.તેણે તેના પ્રમાણપત્રનું નવીકરણ કરાવવા માટે ફી પણ ચૂકવવી પડશે.ફીની ચુકવણી સરકાર હેઠળ હોદ્દાની માલિકી સાથે અસંગત છે.તે માત્ર વ્યવસાય ચલાવવા સાથે સુસંગત છે, તેના માટે લાયસન્સ ફીની પ્રકૃતિ ધરાવતી ફી પ્રેક્ટિસ કરવા માટે પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટેની ફી છે.તે સ્વીકારવામાં આવે છે કે જ્યારે સરકાર, વાદીની ક્ષમતામાં અથવા તેના બિન-સાર્વભૌમ કાર્યોના સંબંધમાં, નોટરીની સેવાઓ માંગે છે, ત્યારે પણ તેને સામાન્ય જનતાના કોઈપણ સભ્યની જેમ ફી ચૂકવવી પડે

છે.નોટરીને સરકાર દ્વારા ફીની ચુકવણી નોટરીના એમ્પ્લોયર હોવા સાથે અસંગત છે.

૧૭. ઉપર જણાવેલા કારણોસર અમે સંતુષ્ટ છીએ કે નોટરીની ક્ષમતામાં અરજદાર અપીલકર્તા માત્ર એક વ્યવસાયમાં હતા અને યુપી સરકારની નોકરીમાં નહોતા.તેથી, તેઓ યુપી રાજ્ય હેઠળ નાગરિક હોદ્દો ધરાવતા ન હતા અને તે કારણોસર ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧૧ (૨) ના રક્ષણ માટે હકદાર ન હતા.અરજદાર અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા શ્રી હજેલાએ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ ઓધ નારાયણ સિંહ, એ આઈ આ ૧૯૬૫ SC ૩૬૦ પર આધાર રાખ્યો છે.આ કેસ યુ. પી. માં સરકારી તિજોરીમાં નિમણૂક કરાયેલા તહસીલદાર સાથે સંબંધિત છે તે કિસ્સામાં સ્વીકાર્યું છે કે તહસીલદાર સેવામાં હતા અને એકમાત્ર પ્રશ્ન એ હતો કે તેઓ રાજ્ય સરકારની સેવામાં હતા કે ખજાનચીની સેવામાં, જેની નિમણૂક સરકાર દ્વારા કરવામાં આવી હતી.હાલના કિસ્સામાં પ્રશ્ન ખૂબ જ અલગ છે.તે જ બાબત એ છે કે અરજદાર અપીલકર્તા કોઈ વ્યવસાય પર હતો કે યુપી રાજ્ય હેઠળ સેવામાં હતો. અમે આ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટેના અમારા કારણો નોંધ્યા છે કે તે એક વ્યવસાય પર હતો અને યુ. પી. રાજ્ય સહિત કોઈની સેવામાં નહોતો. તેથી, આ કેસ, અરજદાર અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલને કોઈ મદદ કરી શકતો નથી.

૨૨. શ્રી હજેલા એ પણ રજૂ કરે છે કે અરજદાર અપીલકર્તાને તેમની વિનંતી છતાં સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલની નકલ આપવામાં આવી ન હતી, ત્યાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોની નિષ્ફળતા રહી છે.અરજદાર અપીલકર્તાની વિનંતી છતાં તેમને તપાસ અહેવાલની કોઈ નકલ આપવામાં આવી ન હતી તે

હકીકત અંગે કોઈ વિવાદ નથી.કાયદાના નિયમ ૧૩ (૧૨) (એ) અને (બી) માં સ્પષ્ટપણે નોટરી સામે કાર્યવાહી કરતા પહેલા સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે.વર્તમાન કેસમાં અરજદાર અપીલકર્તાને ન તો સક્ષમ અધિકારીનો અહેવાલ બતાવવામાં આવ્યો હતો અને ન તો તેની નકલ રજૂ કરવામાં આવી હતી, તેથી સક્ષમ અધિકારી દ્વારા તેમની સામે કયા તારણો નોંધવામાં આવ્યા હતા તે જાણવાનો તેમની પાસે કોઈ પ્રસંગ નહોતો.વિદ્વાન પરિષ્ઠ સ્થાયી વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે કાયદામાં સક્ષમ સત્તામંડળે તેનો અહેવાલ સુપરત કર્યા પછી નોટરીને કોઈ તક આપવાની જરૂર નથી અને યોગ્ય સરકાર દ્વારા કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે પહેલાં, અરજદાર અપીલકર્તાને તપાસ અહેવાલની નકલ તેમને ન આપવામાં આવતા કોઈ પણ રીતે નુકસાન થયું નથી.

કાયદાના નિયમ ૧૩ સાથે વાંચીને કાયદાની કલમ ૧૦ હેઠળ નોટરી સામેની કાર્યવાહી ગંભીર અને દંડાત્મક પ્રકૃતિની છે.નોટરી માત્ર તે કાર્યવાહીમાં દૂર થવા માટે જવાબદાર નથી, તેને ગેરવર્તણૂકના ગંભીર આરોપો માટે પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવી શકે છે.હકીકતમાં, તે કાર્યવાહીમાં લેવાયેલો કોઈપણ નિર્ણય તેની પ્રતિષ્ઠા અને ભવિષ્યની સંભાવનાઓને પ્રતિકૂળ અસર કરી શકે છે.તેથી, તપાસ વાજબી હોવી જોઈએ અને નોટરીને તેની સામે કયા આધારે કાર્યવાહી થઈ શકે છે તે જાણવાની સંપૂર્ણ તક હોવી જોઈએ.નિયમ ૧૩ સાથે વાંચી શકાય તેવા કાયદાની કલમ ૧૦ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે યોગ્ય સરકાર માત્ર વહીવટી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી નથી પરંતુ અર્ધ-ન્યાયિક શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે.સક્ષમ સત્તામંડળના અહેવાલની નકલ અરજદાર અપીલકર્તાને જેટલી આપવામાં આવી ન હતી, તેમને ખબર નહોતી

કે તેમની સામે શું આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો અને રાજ્ય સરકારે તે અહેવાલના આધારે કાર્યવાહી કરી હોવાથી, રાજ્ય સરકાર સમક્ષની કાર્યવાહી વાજબી હોવાનું ન કહી શકાય.તે સાચું છે કે કુદરતી ન્યાયના નિયમો વૈધાનિક સંસ્થાઓના વિવિધ બંધારણો અને કાયદા દ્વારા સૂચવવામાં આવેલા નિયમો કે જેના હેઠળ તેઓ કાર્ય કરે છે તેના આધારે બદલાય છે, પરંતુ તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે કુદરતી ન્યાયના કોઈપણ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે વૈધાનિક નિયમો અને જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં નક્કી કરવું જોઈએ.(નાગેન્દ્ર નાથ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ હિલ્સ ડિવિઝન, એ આઈઆ ૧૯૫૮ SC ૩૯૮ જુઓ.

વર્તમાન કેસમાં આપણે અગાઉ બતાવ્યું છે કે તે સક્ષમ અધિકારીનો અહેવાલ છે જે યોગ્ય સરકાર દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાનો છે અને તે અહેવાલ છે જે નોટરી સામે કાર્યવાહી માટેનો આધાર પૂરો પાડે છે.એવા સંજોગો કે જેમાં તે અહેવાલની નકલ માંગવામાં આવી હોવા છતાં, અરજદાર અપીલકર્તાને આપવામાં આવી ન હતી કે ન તો તેને અહેવાલ બતાવવામાં આવ્યો હતો, તે નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થયું હતું.એ વાત સાચી છે કે ન તો કલમ ૧૦ કે ન તો નિયમ ૧૩ સુનાવણીના અધિકારની જોગવાઈ કરે છે, પરંતુ કાર્યવાહીની પ્રકૃતિમાં તે ગર્ભિત છે કે જે નોટરીની વર્તણૂકની સક્ષમ અધિકારી દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે તેને યોગ્ય સરકાર દ્વારા કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે પહેલાં તપાસ અધિકારીના અહેવાલને મળવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ.

[૧૧] ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ ઓફ ઇન્ડિયા વિ. એલ. કે. રત્ના અને અન્યના કેસમાં (૧૯૮૬) ૪ એસ.સી.સી. ૫૩૭ માં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૪૯ હેઠળ લેવામાં આવેલી શિસ્તની કાર્યવાહીના આચરણ અને પ્રક્રિયાને લગતા મૂળભૂત પ્રશ્નોની તપાસ કરતી વખતે, ફકરા નં. ૧૨ થી ૨૦ માં નીચે મુજબ જણાવ્યું છે:

૧૨. હવે જ્યારે તે સભ્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત છે કે કેમ તે શોધવાનું કાર્ય કરે છે, ત્યારે કાઉન્સિલ શિસ્ત સમિતિ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અહેવાલને ધ્યાનમાં લે છે. આ અહેવાલ પરિષદ દ્વારા વિચારણા કરવા માટેની સામગ્રીની રચના કરે છે. કાઉન્સિલ સભ્ય સામેના આરોપો, બચાવમાં તેનો કેસ, નોંધાયેલા પુરાવા અને શિસ્ત સમિતિ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા તારણોને ધ્યાનમાં લેશે. સભ્યએ તપાસમાં ભાગ લીધો હોવા છતાં, તેમને શિસ્ત સમિતિના તારણોની ભૂલ દર્શાવવાની તક મળી નથી. તે એવી સામગ્રી છે જે પરિષદ દ્વારા વિચારણા હેઠળ આવે છે. અમારું માનવું છે કે સભ્ય શિસ્ત સમિતિ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં કોઈ પણ ભૂલ તરફ કાઉન્સિલને ધ્યાન દોરવા માટે પણ ખુલ્લા હોવા જોઈએ, જેના પરિણામે તપાસને દૂષિત કરી શકાય. કલમ ૨૧ (૮) કાઉન્સિલને મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા રેકૉર્ડ કરવાની સત્તા આપે છે, અને તે ચોક્કસપણે તે સંભવિતતાને ધ્યાનમાં લેવા અને આ સત્તા આપવામાં આવી હોવાનું જણાય છે તે ભૂલને સુધારવા માટે છે. તેથી, એ વાતને નકારી શકાય નહીં કે સભ્યએ શિસ્ત સમિતિ સમક્ષ તપાસમાં ભાગ લીધો હોવા છતાં, પરિષદ દ્વારા ઘણી વિચારણાઓ કરવામાં આવે છે જેના પર તેમની વાત સાંભળવામાં આવી નથી. પરિષદ તેને ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત ઠેરવે તે પહેલાં તેને સાંભળવાની તક મળવા માટે તે સ્પષ્ટપણે હકદાર છે.

૧૩. આ તબક્કે કાઉન્સિલને આપવામાં આવેલી સત્તાના મૂળભૂત સ્વરૂપની જાહેરાત કરવી જરૂરી છે.કાઉન્સિલને ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત સભ્યોને શોધવાનો અધિકાર છે.તે પછીનો દંડ એટલો કઠોર છે કે તેના પરિણામે તેને નોંધપાત્ર સંખ્યામાં વર્ષો સુધી સભ્યોની નોંધણીમાંથી દૂર કરી શકાય છે.રજિસ્ટરમાંથી તેનું નામ હટાવવાથી તે પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્રના અધિકારથી વંચિત રહે છે.કાયદાની કલમ ૬ (૧) થી સ્પષ્ટ છે કે, તે આવા પ્રમાણપત્ર વિના પ્રેક્ટિસ કરી શકતો નથી.આ સંજોગોમાં કાઉન્સિલ તેના દોષનો ઉચ્ચાર કરવા આગળ વધે તે પહેલાં સભ્યને તેની સુનાવણી કરવાની તકની તરફેણમાં ધારવાનું દરેક કારણ છે.આપણે જોયું છે તેમ, કાઉન્સિલ દ્વારા તારણ કાર્યવાહીમાં અંતિમતા સાથે કામ કરે છે, અને તે કાઉન્સિલ દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલા દંડનો પાયો બનાવે છે.અમે તેને નોંધપાત્ર માનીએ છીએ કે કોઈ સભ્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત છે કે કેમ તે શોધવાની અને નોંધવાની સત્તા આ કાયદા દ્વારા ખાસ કરીને સમગ્ર પરિષદને સોંપવામાં આવી છે અને શિસ્ત સમિતિની રચના કરનારા તેના કેટલાક સભ્યોને નહીં.તે અધિનિયમ દ્વારા રચાયેલી સત્તાના માળખા સાથે જોડાણમાં ગણવામાં આવતી કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ અને રંગભેદ છે જે આપણને એવા નિષ્કર્ષ પર લઈ જાય છે કે સભ્ય તેને દોષિત ઠેરવે તે પહેલાં પરિષદ દ્વારા સુનાવણીનો હકદાર છે.જે અભિગમને અમારી તરફેણ મળી છે તેના પર, અમે જેમ્સ એડવર્ડ જેક્સ અને અન્યો વિરુદ્ધ ન્યુઝીલેન્ડ ડેરી પ્રોડક્શન એન્ડ માર્કેટિંગ બોર્ડ અને અન્યો, [૧૯૬૭] ૧ એસી ૫૫૧ માં અપીલકર્તા વતી ટાંકવામાં આવેલી કોઈ સુસંગતતા શોધી શકતા નથી.કોર્ટે ત્યાં સામાન્ય પ્રકૃતિના અવલોકનો કર્યા હતા અને એવા સંજોગો સૂચવ્યા હતા કે જ્યારે પુરાવા રેકૉર્ડ કરી શકાય અને

નિર્ણય લેનાર અધિકારી સિવાય અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા પક્ષકારોની રજૂઆતો સાંભળી શકાય.આ અવલોકનો આપણી સમક્ષના સત્તા માળખામાં કોઈ ભૂમિકા ભજવી શકે નહીં.

૧૪. અમારું ધ્યાન કલમ ૨૧ (૩) અને કલમ ૨૧ (૪) ની શરતો વચ્ચેના તફાવત તરફ દોરવામાં આવ્યું છે અને એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કલમ ૨૧ (૪) માં સંસદે સંકેત આપ્યો છે કે સભ્યને સુનાવણીની તક આપવી જોઈએ, ત્યારે કલમ ૨૧ (૩) માં ક્યાંય પણ આપણને આવી જરૂરિયાત મળતી નથી.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે બંને જોગવાઈઓ વચ્ચે આ તફાવત છે.પરંતુ, અમારા મતે, તે પ્રશ્નને અસર કરતું નથી.લખાણનો તફાવત નિર્ણાયક નથી.તે બાબતનો સાર છે, આરોપોનું સ્વરૂપ, સભ્ય સામેના તારણના દૂરગામી પરિણામો, સંચાલક મંડળમાં જ જવાબદારી સોંપવી, આ તમામ અને સંબંધિત વિચારણાઓ પ્રશ્નના નિર્ણયમાં પ્રવેશ કરે છે કે શું કાયદો તે તબક્કે સભ્યને સુનાવણી સૂચવે છે કે કેમ.

૧૫. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ ચંદ્ર ભવન બોર્ડિંગ એન્ડ લોજિંગ, બેંગ્લોર વિરુદ્ધ મૈસૂર રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૭૦] ૨ એસસીઆર ૬૦૦ પર આધાર રાખે છે, જ્યાં આ અદાલતને જાણવા મળ્યું કે લઘુત્તમ વેતન અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (૧) હેઠળ લઘુત્તમ વેતન નક્કી કરવામાં સરકાર દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા માત્ર એ આધાર પર દૂષિત નહોતી કે સરકાર તે અધિનિયમની કલમ ૫ (૧) (એ) હેઠળ સમિતિની રચના કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી. કે. એલ. ત્રિપાઠી વિરુદ્ધ સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો, [૧૯૮૪] ૧ એસ. સી. સી. ૪૩નો પણ સંદર્ભ આપવામાં

આવ્યો હતો, જેમાં અરજદારે આ આધાર પર કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનની ફરિયાદ કરી હતી કે તેમની ગેરહાજરીમાં એકત્ર કરવામાં આવેલી સામગ્રીને રદિયો આપવાની તક તેમને આપવામાં આવી ન હતી.કોઈ પણ કેસ અપીલકર્તાને મદદરૂપ થતો નથી.પહેલામાં, કોર્ટે શોધી કાઢ્યું હતું કે સરકારે વિવાદિત આદેશ આવ્યો તે પહેલાં તમામ સંબંધિત પક્ષોને તેમના કેસનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે વાજબી તક આપવામાં આવી હતી.બાદમાં, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે કેસના સંજોગોમાં ફરિયાદી દ્વારા કોઈ વાસ્તવિક પૂર્વગ્રહ સહન કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૬. આગળ અપીલકર્તા વતી ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે નિયમન ૧૫ માં કાઉન્સિલ, જ્યારે તે કલમ ૨૧ (૪) હેઠળ કાર્યવાહી કરવા માટે આગળ વધે છે, ત્યારે સભ્યને શિસ્ત સમિતિના અહેવાલની એક નકલ રજૂ કરવાની જરૂર છે, આવી કોઈ જરૂરિયાત નિયમન ૧૪ માં સમાવિષ્ટ નથી જે સૂચવે છે કે જ્યારે તે શિસ્ત સમિતિનો અહેવાલ પ્રાપ્ત કરશે ત્યારે કાઉન્સિલ શું કરશે.એવું કહેવામાં આવે છે કે સભ્યને શિસ્ત સમિતિના અહેવાલ સામે પરિષદ સમક્ષ રજૂઆત કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી.વિવાદનો ટૂંક સમયમાં નિકાલ થઈ શકે છે.નિયમન ૧૪ માં એવું કંઈ નથી કે જે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતની કામગીરીને બાકાત રાખે છે જે સભ્યને તેના તારણો રજૂ કરવા માટે આગળ વધે ત્યારે કાઉન્સિલ દ્વારા સાંભળવા માટે હકદાર બનાવે છે.જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સ્પષ્ટ આદેશ ન હોય ત્યાં સુધી કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોને કાયદાના ખાલી અંતરાયોમાં વાંચવું આવશ્યક છે.

૧૭. ત્યારબાદ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વિનંતી કરવામાં આવે છે કે કાયદાની કલમ ૨૨એ હેઠળ અપીલની જોગવાઈ કાઉન્સિલ સમક્ષની મૂળ કાર્યવાહીમાં કોઈપણ અપૂર્ણતા સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ છે, અને તે ફરજિયાત નથી કે સભ્ય દ્વારા સાંભળવું જોઈએ. કાયદાની કલમ ૨૨એ સભ્યને કાયદાની કલમ ૨૧ (૪) હેઠળ દંડ લાદવાના કાઉન્સિલના આદેશ સામે હાઈકોર્ટમાં અપીલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે અપીલના અવકાશ પર કોઈ મર્યાદા લાદવામાં આવી નથી અને અપીલકર્તા કાઉન્સિલ સમક્ષ તેના માટે ઉપલબ્ધ દરેક આધાર પર હાઈકોર્ટ સમક્ષ વિનંતી કરવાનો હકદાર છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે, આવી અપીલનો આશરો લઈને કોઈપણ અપૂર્ણતાને દૂર કરી શકાય છે. વિદ્વાન વકીલ દેખીતી રીતે કેટલાક કિસ્સાઓમાં લેવામાં આવેલા ઢ્રષ્ટિકોણને ધ્યાનમાં રાખે છે કે અપીલ મૂળ કાર્યવાહી દરમિયાન પ્રક્રિયામાં ખામી માટે પૂરતો ઉપાય પૂરો પાડે છે. તેમાંથી કેટલાક કેસોનો ઉલ્લેખ સર વિલિયમ વેડ્સના વિદ્વતાપૂર્ણ અને "વહીવટી કાયદો" પરના ઉત્કૃષ્ટ કાર્યમાં કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તે વિદ્વાન લેખક નિરીક્ષણ કરે છે તેમ, "સિદ્ધાંતમાં બંને તબક્કે સમાન રીતે કુદરતી ન્યાયનું પાલન થવું જોઈએ", અને

"જો પ્રથમ તબક્કે કુદરતી ન્યાયનું ઉલ્લંઘન થાય છે, તો અપીલનો અધિકાર એ સુધારેલી પ્રારંભિક સુનાવણી તરીકે અપીલનો સાચો અધિકાર નથી: અપીલ દ્વારા અનુસરવામાં આવતી નિષ્પક્ષ સુનાવણીને બદલે, પ્રક્રિયાને નિષ્પક્ષ સુનાવણી દ્વારા અનુસરવામાં આવતી અયોગ્ય સુનાવણીમાં ઘટાડવામાં આવે છે.

અને તેઓ લેરી વિરુદ્ધ નેશનલ યુનિયન ઓફ વ્હીકલ બિલ્ડર્સ, [૧૯૭૧] ૧ પ્રકરણ ૩૪ માં મેગારી જે. ના નિરીક્ષણોનો સંદર્ભ આપે છે.મુદ્દાના અન્ય પાસા સાથે વ્યવહાર કરતા, તે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે કહ્યું:

"જો કોઈ એવી દલીલ સ્વીકારે કે ટ્રાયલ બોડીમાં કુદરતી ન્યાયની ખામીને અપીલ બોડીમાં કુદરતી ન્યાયની હાજરી દ્વારા દૂર કરી શકાય છે, તો આ સભ્યને હાંકી કાઢતી બોડીમાંથી અપીલ કરવાના તેના અધિકારથી વંચિત રાખવાનું પરિણામ છે.જો નિયમો અને કાયદો સભ્યને ન્યાયી સુનાવણીનો અધિકાર અને અપીલનો અધિકાર આપવા માટે ભેગા થાય છે, તો તેને શા માટે કહેવું જોઈએ કે તેણે અન્યાયી સુનાવણી અને ન્યાયી અપીલથી સંતુષ્ટ થવું જોઈએ?જો અપીલને નવેસરથી સુનાવણી તરીકે ગણવામાં આવે તો પણ, સભ્યને હાંકી કાઢવાના અસરકારક નિર્ણયમાંથી અન્ય સંસ્થામાં અપીલ કરવાનો તેનો અધિકાર છીનવી લેવામાં આવી રહ્યો છે.હું એવું ન વિચારી શકું કે કુદરતી ન્યાય એવી પ્રક્રિયા દ્વારા સંતુષ્ટ થાય છે જેમાં અયોગ્ય સુનાવણી, માન્ય હકાલપટ્ટીમાં પરિણમી ન હોવા છતાં, જ્યારે તેને હાંકી કાઢવાનો માન્ય નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યારે સભ્યને તેના અપીલના અધિકારથી વંચિત કરવાની અસર પડશે.આ પ્રકારનો અભાવ એ એક શક્તિશાળી પરિણામ હશે જે કાયદામાં માત્ર શૂન્ય દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે; અને તે માત્ર તુરંત નથી કે જેને આ આધાર પર ન્યાયી ઠેરવી શકાય કે કુદરતી ન્યાયનો અર્થ સંપૂર્ણ ન્યાય નથી.એક સામાન્ય નિયમ તરીકે, તમામ પ્રસંગોએ, હું માનું છું કે

ટ્રાયલ બોડીમાં કુદરતી ન્યાયની નિષ્ફળતાને અપીલ બોડીમાં કુદરતી ન્યાયની પર્યાપ્તતા દ્વારા મટાડી શકાતી નથી.

મેગારી, જે. દ્વારા લેવામાં આવેલા ડ્રાઈકોણને કેનેડામાં ઓન્ટારિયો હાઈકોર્ટ દ્વારા રી કાર્ડિનલ એન્ડ બોર્ડ ઓફ કમિશનર્સ ઓફ પોલીસ ઓફ સિટી ઓફ કોર્નવોલ, [૧૯૭૪] ૪૨ ડીએલઆર (૩ડી) ૩૨૩ માં અનુસરવામાં આવ્યો હતો. ન્યુઝીલેન્ડની સર્વોચ્ચ અદાલત સમાન રીતે વિસ્લાંગ વિરુદ્ધ મેડિકલ પ્રેક્શનર્સ શિસ્ત સમિતિ, [૧૯૭૪] ૧ એનઝેડએલઆર ૨૯ માં વલણ ધરાવતી હતી અને તે ૪ રીતે રીડ વિરુદ્ધ રોલી, [૧૯૭૭] ૨ એનઝેડએલઆર ૪૭૨ માં ન્યુઝીલેન્ડની અપીલ અદાલત હતી.

૧૮. પરંતુ કદાચ આ બાબતને જોવાની બીજી રીત એ છે કે તે પસાર થતાંની સાથે જ પ્રારંભિક હુકમના પરિણામોની તપાસ કરવામાં આવે. એવા કિસ્સાઓ છે કે જ્યાં આદેશ કરવામાં આવે તે જલદી ગંભીર ઇજા થઈ શકે છે, જે પછીની અપીલ પર ભૂલ સુધારવામાં આવે ત્યારે સંપૂર્ણ રીતે ભૂંસી નાખવામાં સક્ષમ નથી. દાખલા તરીકે, વર્તમાન કેસની જેમ, જ્યાં અત્યંત આદરણીય અને જાહેરમાં વિશ્વસનીય વ્યવસાયનો સભ્ય ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત પુરવાર થાય છે અને દંડ ભોગવે છે, ત્યારે તેની વ્યાવસાયિક પ્રતિષ્ઠાને તાત્કાલિક અને દૂરગામી નુકસાન થઈ શકે છે. "અપીલ માટે વ્યાપક અવકાશ હોવા છતાં, રાજાના તમામ ઘોડાઓ અને તમામ રાજાઓ ક્યારેય પરિસ્થિતિને સંપૂર્ણપણે બચાવી શકતા નથી. ઘણા લોકો માટે, તેમની વ્યાવસાયિક પ્રતિષ્ઠા તેમની સૌથી મૂલ્યવાન સંપત્તિ છે. તે વ્યવસાયમાં તેના સાથી સભ્યોમાં તેની સ્થિતિ અને ગૌરવને અસર કરે છે, અને તેના ગ્રાહકોના સન્માનની બાંધધરી આપે છે. તે ઘણીવાર નિષ્ઠાવાન, કર્તવ્યનિષ્ઠ અને મહેનતુ ઉદ્યોગના લાંબા

સમયગાળાનું કાળજીપૂર્વક મેળવેલું ફળ છે.તે તેમના વ્યાવસાયિક સન્માનનું ચિત્ર છે.અગાઉની પેઢીના ઉમદા મૂલ્યો પ્રત્યેના તેના નિંદાત્મક વલણ માટે કુખ્યાત કહેવાતી દુનિયામાં, એક માણસની વ્યાવસાયિક પ્રતિષ્ઠા હજુ પણ તેનું સૌથી સંવેદનશીલ ગૌરવ છે.આવા કિસ્સામાં, પ્રારંભિક નિર્ણયથી ફટકો પડ્યા પછી, અપીલના નિર્ણય દ્વારા સંપૂર્ણ વળતર પર વિચાર કરવો મુશ્કેલ છે.આવો કેસ નાણાં અથવા મિલકતની વસૂલાત માટેની કાર્યવાહીથી વિપરીત છે, જ્યાં ટ્રાયલ ડિકીના અમલને અપીલ બાકી રહે ત્યાં સુધી રોકવામાં આવી શકે છે, અથવા સફળ અપીલના પરિણામે નાણાં પરત કરી શકાય છે અથવા મિલકતની પુનઃસ્થાપના થઈ શકે છે, જેમાં વ્યાજ દ્વારા યોગ્ય વળતર અથવા વંચિતતાના સમયગાળા માટે નફો થઈ શકે છે.અને, તેથી, આપણને એવું લાગે છે કે, મૂળ કાર્યવાહીમાં મૂળભૂત પ્રક્રિયાનો કોઈ ભંગ ન થાય તેની ખાતરી કરવાની અને અપીલને મૂળ કાર્યવાહીના એકંદર વિકલ્પ તરીકે ગણવાનું ટાળવાની સ્પષ્ટ જરૂરિયાત છે.

૧૯. ઉપરોક્ત વિચારણાઓ પર, અમારો ચોક્કસ અભિપ્રાય છે કે ગેરવર્તણૂકનો આરોપી સભ્ય કાઉન્સિલ દ્વારા સુનાવણી માટે હકદાર છે, જ્યારે શિસ્ત સમિતિનો અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી, તે શોધવા માટે આગળ વધે છે કે તે દોષિત છે કે નહીં.તેથી, આ મુદ્દે હાઈકોર્ટનો મત સાચો છે.

૨૦. તદનુસાર, રત્ના, બહલ અને ભૂપતકર ગેરવર્તણૂક માટે દોષિત છે તેવા કાઉન્સિલના સંબંધિત તારણોને દૂષિત કરવામાં આવે છે અને તેને રદ કરવા જોઈએ.પરિણામે, તેમાંના દરેક પર લાદવામાં આવેલ દંડ પણ રદ કરવા પાત્ર છે.

[૧૨] (૧૯૯૮) એસ. સી. સી. ૧૯૪માં નોંધાયેલા બાસુદેવ તિવારી વિરુદ્ધ સિડો કાન્હૂ યુનિવર્સિટી અને અન્યોના કેસમાં, માનનીય સર્પોચ્ય અદાલતે ફકરા નંબર ૧૦માં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે અને અવલોકન કર્યું છે:

૧૦. પ્રક્રિયાગત સલામતી લાદવા માટે, આ અદાલતે ઘણી પરિસ્થિતિઓમાં કુદરતી ન્યાયની જરૂરિયાત વાંચી છે જ્યારે કાયદો આ મુદ્દા પર મૌન છે. આ સંબંધમાં આ અદાલતનો અભિગમ એ છે કે કાયદામાં સુનાવણીની જરૂરિયાત લાદવામાં ભૂલ કે જેના હેઠળ વિવાદિત કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી છે તે સુનાવણીને બાકાત રાખતી નથી, તે સત્તાના સ્વરૂપમાંથી ગર્ભિત થઈ શકે છે, ખાસ કરીને જ્યારે પક્ષકારના અધિકારને પ્રતિકૂળ અસર થાય છે. આવી જરૂરિયાતને વાંચવાનું સમર્થન એ છે કે અદાલત માત્ર વિધાનસભાને બાકાત રાખે છે (મોહિન્દર સિંહ ગિલ વિરુદ્ધ મુખ્ય ચૂંટણી કમિશનર) અને સીધા કાયદાકીય નિષેધ અથવા ગર્ભિત બાકાત (એલ કપૂર વિરુદ્ધ જગમોહન વિભાગ) સિવાય.

[૧૩] (૨૦૦૯) ૧૪ એસ. સી. સી. ૬૯૦ માં નોંધાયેલા પ્રકાશ રતન સિંહા વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય અને અન્યોના કેસમાં, માનનીય સર્પોચ્ય અદાલતે ફકરા નં. ૧૩ અને ૧૪ નીચે મુજબ છે:

૧૩. આ અદાલતના ઘણા નિર્ણયો દ્વારા આ સંબંધમાં કાયદાનું સમાધાન કરવામાં આવ્યું છે. આ અદાલતના નિર્ણયોમાંથી જે સિદ્ધાંત બહાર આવે છે તે એ છે કે, જો કોઈ વ્યક્તિના પૂર્વગ્રહને નુકસાન પહોંચાડવા માટે નિર્ણય

લેવાની અને નિર્ણય લેવાની સત્તા હોય, તો ન્યાયિક રીતે કાર્ય કરવાની ફરજ આવી શકિતનો ઉપયોગ કરવામાં ગર્ભિત છે અને કુદરતી ન્યાયનું શાસન એવા ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત છે જે માન્ય રીતે બનાવેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા આવરી લેવામાં આવતા નથી.

૧૪. આ કેસોમાંથી ઉદ્ભવતા આનુષંગિક સિદ્ધાંતો એ છે કે આપેલ કેસમાં કુદરતી ન્યાયનો કયો ચોક્કસ નિયમ લાગુ થવો જોઈએ તે તે કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર અમુક હદ સુધી આધાર રાખવો જોઈએ અને જ્યાં કાયદામાં ખરેખર સુનાવણીની તક આપવા પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે કંઈ નથી અને બીજી તરફ, નિર્ણય લેનાર પર લાદવામાં આવેલી વૈધાનિક ફરજનું સ્વરૂપ નિર્ણય લેતા પહેલા સાંભળવાની જવાબદારી સૂચવે છે. આ કેસોએ એવું પણ અવલોકન કર્યું છે કે, જ્યારે પણ જાહેર સંસ્થાની કાર્યવાહી જે વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે તેના માટે નાગરિક પરિણામોમાં પરિણમે છે, ત્યારે ન્યાયી રીતે કાર્ય કરવાની ફરજ ધારી શકાય છે અને આવા કિસ્સામાં, વહીવટી સત્તામંડળે અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિને સુનાવણીની યોગ્ય તક આપવી જોઈએ.

[૧૪] વિવિધ નિર્ણયોમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, નિયમોના નિયમ ૧૩ (૧૨) માં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેનું પાલન કરવાનું છે, તે અહેવાલમાં નોટરીને તેની વિરુદ્ધ પહોંચેલા નિષ્કર્ષમાં ખામી સામે પ્રતિનિધિત્વ કરવાની તક આપવાની અને તેની સામે કોઈ દંડ ન લેવાની રજૂઆત કરવાની વાજબી પ્રક્રિયાને અવગણશે. પેટા નિયમ (૧૨) હેઠળ લેવામાં આવનારી અંતિમ કાર્યવાહીમાં નોટરી સામે હળવી કાર્યવાહી કરવી અથવા

નોટરીની ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા સાબિત થાય તે મુજબ ચેતવણી સાથે નોટરીને છોડી દેવાનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે સરકાર પાસે હળવી કાર્યવાહી કરવાની અથવા નોટરીને ચેતવણી સાથે છોડી દેવાની સત્તાઓ ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે નોટરી સામે કાર્યવાહી કરવી એ તેના અધિકારની અંદર હશે કે તે ક્યાં તો હળવો દંડ લાદવાની વિનંતી કરે અથવા ગેરવર્તણૂકની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા એટલી ગંભીર ન હતી તે આધાર પર ચેતવણી સાથે તેને છોડી દે. પરંતુ, જો તેમને તપાસના અહેવાલની નકલ આપવામાં નહીં આવે તો તેઓ માત્ર અહેવાલમાં પહોંચેલા નિષ્કર્ષ સામે જ નહીં પરંતુ સૂચિત કાર્યવાહી સામે પણ પ્રતિનિધિત્વ કરવાની તકથી વંચિત રહેશે. તેથી, પ્રક્રિયામાં નિષ્પક્ષતાના ભાગરૂપે, જો નોટરીને સક્ષમ અધિકારીની તપાસનો અહેવાલ આપવાની જરૂરિયાત હોય, તો નોટરીને અહેવાલ સામે રજૂઆત કરવાની મંજૂરી આપવી અને અહેવાલ પર અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં સુનાવણી પણ નિયમોમાં વાંચવામાં આવે, તો તે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત રહેશે. અદાલતને નિયમોમાં આવી જરૂરિયાતો વાંચવી જરૂરી લાગે છે કારણ કે દંડથી વ્યાવસાયિક પ્રતિષ્ઠાને નુકસાન થશે અને અહેવાલ પર દંડાત્મક કાર્યવાહી કરવામાં આવે તે પહેલાં સુનાવણીને બાકાત રાખવા માટે નિયમોમાં કોઈ વિપરીત આદેશ નથી. તેથી કોર્ટને લાગે છે કે સક્ષમ અધિકારીના અહેવાલની નકલ આપવાની આવી જરૂરિયાતનું વાંચન, આવા અહેવાલ સામે રજૂઆત કરવાની તક આપવી અને નિયમોના નિયમ ૧૩ ના પેટા નિયમ (૧૨) હેઠળ અહેવાલના આધારે કોઈ પણ અંતિમ નિર્ણય લેતા પહેલાં નોટરીને સુનાવણી કરવી એ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોને વધુ સારી રીતે સેવા આપશે.

[૧૫] અદાલતને જાણવા મળ્યું છે કે વિવાદિત આદેશમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે નિયમોના નિયમ ૧૩ (૬) હેઠળ તપાસ સક્ષમ અધિકારીને સોંપવામાં આવી હતી, જો

કે, તપાસનું શું થયું અથવા તપાસ પૂર્ણ થઈ હતી કે અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો તે જણાવવામાં આવ્યું નથી. જે નોંધવામાં આવ્યું છે તે એ છે કે ફરિયાદી નોટરી સમક્ષ તેમની હાજરી વિના ફરિયાદી અને તેની બહેનોના નામે સોગંદનામા આપીને, અરજદારે તેની વ્યાવસાયિક ફરજ નિભાવવામાં ગેરવર્તણૂક કરી હતી. વિવાદિત આદેશ વાંચ્યા પછી, તે સ્પષ્ટ થતું નથી કે વિવાદિત આદેશ તપાસના અહેવાલને ધ્યાનમાં લઈને કરવામાં આવ્યો છે. ગમે તે હોય, પ્રતિવાદી નં. ૧ અને ૨ દ્વારા એ વાતનો વિવાદ નથી કે અરજદારને તપાસ અહેવાલની નકલ આપવામાં આવી ન હતી કે ન તો અહેવાલ સામે રજૂઆત કરવાની કોઈ તક આપવામાં આવી હતી કે ન તો વિવાદાસ્પદ નિર્ણય લેતા પહેલા કોઈ સુનાવણી આપવામાં આવી હતી. તેથી, અદાલતને લાગે છે કે વિવાદિત આદેશ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરીને કરવામાં આવ્યો છે.”

૮૩ અમારા અંતિમ તારણોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય:

[૧] નિયમો, ૧૯૫૬નો નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) અમાન્ય નથી અથવા મૂળ અધિનિયમની વિરુદ્ધ નથી. કાયદામાં પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્રને રદ કરવાની અને નોટરીને પ્રેક્ટિસથી સતત પ્રતિબંધિત કરવાની મંજૂરી છે.

[૨] નોટરી પબ્લિક પ્રેક્ટિસના પ્રમાણપત્રને રદ કરવાના સંદર્ભમાં કોઈપણ અંતિમ આદેશ પસાર કરતા પહેલા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સાંભળવાનો હકદાર છે.

૮૪ પરિણામે, આ અપીલને આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવે છે.અમે માનીએ છીએ કે નિયમો, ૧૯૫૬નો નિયમ ૧૩ (૧૨) (બી) (આઈ) અમાન્ય નથી અથવા અધિનિયમ, ૧૯૫૨ની કલમ ૧૦ની વિરુદ્ધ નથી.વ્યાવસાયિકોની ગંભીર પ્રકૃતિ અથવા અન્ય કોઈપણ ગેરવર્તણૂકને ધ્યાનમાં રાખીને નિયમો હેઠળ સૂચવ્યા મુજબ યોગ્ય સજા અથવા દંડ લાદવો એ રાજ્ય સરકારની વિવેકબુદ્ધિ હેઠળ રહેશે.તે જ સમયે, અમારું માનવું છે કે અંતિમ આદેશ પસાર કરતા પહેલા, નોટરી પબ્લિકને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સુનાવણીની તક આપવી જોઈએ.આ સુનાવણી યોગ્ય દંડ અથવા સજા લાદવાના પ્રશ્ન પર ન હોઈ શકે, પરંતુ માત્ર તપાસ અધિકારી દ્વારા તેના તપાસ અહેવાલમાં નોંધાયેલા તારણોના સંદર્ભમાં હોઈ શકે છે.અમે નિયમો, ૧૯૫૬ ના નિયમ ૧૩ ની માન્યતાના પ્રશ્ન પર વિદ્વાન સિંગલ જજના ચુકાદાને રદ કરીએ છીએ અને રદ કરીએ છીએ અને અંતિમ નિર્ણય લેવામાં આવે તે પહેલાં સુનાવણીની તક અંગેના તારણોને સમર્થન આપીએ છીએ.

૮૫ રાજ્ય સરકારને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે જો પ્રતિવાદી નંબર ૧ (મૂળ અરજદાર) પાસે તપાસની કાયદેસરતા અને માન્યતા તેમજ તપાસ અધિકારી દ્વારા તપાસ અહેવાલમાં નોંધાયેલા તારણો અંગે કંઈપણ કહેવાની તક હોય તો તેને સુનાવણીની તક આપવામાં આવે.આ કવાયત આ આદેશની રિટ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી પંદર દિવસના સમયગાળાની અંદર હાથ ધરવામાં આવે અને

ત્યારબાદ અંતિમ આદેશ ચાર અઠવાડિયાના સમયગાળામાં કાયદા અનુસાર પસાર કરવામાં આવશે.

૮૬ આ અપીલના અંતિમ નિકાલને ધ્યાનમાં રાખીને, ૨૦૧૬ની સંલગ્ન સિવિલ એપિલિકેશન નંબર ૨૦૦ પછી નિકાલ કરવામાં આવ્યો છે.

(ન્યાયમૂર્તિ જે. બી. પારડીવાલા)

(ન્યાયમૂર્તિ વિરેશકુમાર બી. માયાની)

ચંદ્રેશ

વિષય : નોટરી અધિનિયમ, ૧૯૫૨ અને નોટરી નિયમો, ૧૯૫૬ હેઠળ ગેરવર્તણૂક બદલ નોટરી તરીકે પ્રેક્ટિસ કરવા પર કાયમી પ્રતિબંધ લાદતા આદેશ અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ભંગ અંગેનો ચુકાદો.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be

authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.